

TAMPEREEN YLIOPPILASTALO

RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS PÄÄRAKENNUKSESTA JA PIHARAKENNUKSESTA

ARKKITEHDIT MY

Julkaisutiedot

Selvityksen tilaaja: SASKY koulutuskuntayhtymä
Tilaajan yhdyshenkilöinä Antti Lahti, Niina Luukkanen, Pertti Jalonen, Tauno Naukkarinen
Selvityksen laatija: Arkkitehdit MY Oy, Ella Salminen
Selvityksen tarkastaja: Arkkitehdit MY Oy, Antti Moisala

Tampereella toukokuussa 2025

Ellei toisin mainittu, valokuvat ovat selvityksen laatijan ottamia.

Kannen kuva: Suomen Yhdyspankki Kauppakadulla, Axel Tammelander 1906-1907, VKA

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4	1950-luku: Muutostyöt entisessä liikehuoneistossa	34
LÄHTÖKOHDAT JA TAUSTOITUS	5	1960-luvun alku: Muutostyöt	34
Kohteen perustiedot	5	1960-luvun lopussa Ylioppilastaloksi ja ravintola Tiiliholviksi	35
Rakennusten sijainti ja lähiympäristö	6	1970-luku: Lukuisia pieniä muutostöitä	36
Alueen kehitys ja kaavahistoria	6	1980-luku: Perustusten korjaus	39
		1990-luku: Peruskorjaus ja muutostyöt	40
		Muutokset 2000-luvulla	41
TONTTI JA PIHA-ALUE	9	ARKKITEHTUURIN NYKYTILA	42
Alkuperäisen tontin ja piha-alueen kuvaus	9	Ajoituskaaviot - Päärakennus	42
Piha-alueen muutokset	11	Valokuvia päärakennuksesta	47
Pihan nykytila	12	Ajoituskaaviot - Piharakennus	60
		Valokuvia piharakennuksesta	62
ARKKITEHTONISET OMINAISPIIRTEET	13	YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	67
Arkkitehdin esittely	13	Tampereen yhdyspankki	67
Suomen Yhdyspankin toimitalo Tampereen Kauppakadulle	16	Muutostyöt ja rakenteiden ajalliset kerrokset	68
Suomen Yhdyspankin päärakennuksen ulkoasu	17	Päärakennus	69
Piilarakennuksen alkuperäinen ulkoasu	28	Piilarakennus	70
Piilarakennuksen alkuperäiset sisätilat ja rakenteet	29		
RAKENNUSTEN MUUTOS- JA KORJAUSTYÖT	30	LÄHTEET	71
1900-luvun ensimmäiset vuosikymmenet	30		
1930- ja 1940-luvun vaihte: Rakennus Tampereen kaupungin käyttöön	31	LIITTEET	73

JOHDANTO

Tämä rakennushistoriaselvitys koskee entistä Ylioppilastaloa ja Suomen Yhdyspankkia, joka sijaitsee Tampereen keskustassa osoitteessa Kauppakatu 10. Selvitystyö on tehty kahdesta tontilla sijaitsevasta samanikäisestä rakennuksesta: Päärakennuksesta ja piharakennuksesta.

Suomen Yhdyspankin rakennukset valmistuivat vuonna 1903 ja molemmat ovat arkkitehti Carl Gustaf Nyströmin suunnitteleamia. Rakennustaiteellisesti rakennukset edustavat jugendkauden rakentamista ja ovat tyyliltään omaleimaiset. Tässä selvitystyössä on perehdytty molempien rakennusten alkuperäiseen arkkitehtuuriin ja toteutuneisiin muutostöihin. Rakennusten yhteistä historiaa ja yksilöllisiä ominaisuuksia käsitellään rinnakkain.

Selvitys on muodoltaan kuvallinen ja kirjallinen raportti, joka on laadittu rakennusten tulevien korjaus- ja muutostöiden lähtöaineistoksi. Selvityksen tilaajana toimi SASKY koulutuskuntayhtymä.

Merkittävimpinä lähteinä tässä selvitystyössä ovat toimineet muun muassa Tampereen kaupunginarkisto, Tampereen rakennusvalvonnan arkisto, Nordean arkisto (ELKA) sekä Vapriikin ja Kansalliskirjaston sähköiset arkistot. Erityiskiitokset väitöskirjatutkija Eero Okkoselle ja Tampereen kaupunginarkiston tietopalvelusihteri Kaisa Ansamille avusta aineistojen etsinnässä.

Selvitystyön osaksi on laadittu rakennusten historiallisia kerrostumia havainnollistavat ajoituskaaviot. Kaaviot on esitetty kappaleessa *Arkkitehtuurin nykytila*.

Selvitys on laadittu vuonna 2025. Rakennusten sisätilat ja ulkoasu käytiin valokuvaamassa huhtikuussa. Selvitystyön erillisenä liitteenä on selvitystyötä täydentäviä ja selittäviä arkistodokumentteja sekä valokuva-aineistoa.

LÄHTÖKOHDAT JA TAUSTOITUS

Kohteen perustiedot

Kohde	Ylioppilastalo, Yo-talo, Suomen Yhdyspankin toimitalo
Kiinteistötunnus	837-102-13-29
Osoite	Kauppakatu 10, 33210 Tampere
Arkkitehti	Carl Gustaf Nyström
Suunnitteluajankohta	1901
Rakentamisajankohta	Rakennustyöt aloitettiin kesäkuussa 1901. Ensimmäinen rakennusvaihe valmistui toukokuussa 1902, toinen rakennusvaihe vuonna 1903.
Käyttöönoton ajankohta	Päärakennus ja sisäpihan rakennus valmistuivat vuonna 1903. Päärakennuksen länsiosa otettiin käyttöön toukokuussa 1902.
Kohteen laajuus	Päärakennus 2243 m ² ja piharakennus 193 m ² (v.1986)
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Päärakennus: Suomen Yhdyspankin toimitalo. Piharakennus: Talonmiehen asuintalo.
Rakennuksiin ja niiden käyttöön liittyvät muutokset	1938 Tampereen kaupunki ostin kiinteistön 1939 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Bertel Strömmer: Muutostyöt 1956 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Seppo Rihlama: Muutostyöt 1968 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Reijo Ojanen: Tilojen muutos Ylioppilaskunnan käyttöön 1972 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Reijo Ojanen: Muutostöitä päärakennuksessa ja piharakennuksessa 1975 Piharakennuksen kellariportaan muutostyö 1992 Arkkitehtitoimisto Saari-Tanhua-Kostiainen: Peruskorjaus ja muutostyöt 1997 Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen: Julkisivumuutokset, kellarin keittiön peruskorjaus 2014 Tampereen ylioppilaskuntien ravintolakäyttö päättyy 2010-luku Sisäpihan terassien rakentaminen 2020-luku Piharakennuksen keittiön uusiminen 2022 SASKY koulutuskuntayhtymä osti kiinteistön
Pääasiallinen rakennusmateriaali	Päärakennuksen rungossa käytetty sekä muurattua tiiltä että teräsbetonia. Päärakennuksen kaksi alinta välipohjaa tehtiin tulenkestäviksi rautapalkkien varaan. Ylempi välipohja ja yläpohja puurakenteiset, ullakolla tiilinen palopermanto. Piharakennuksessa oli tiilirunko, välipohjat ja yläpohja oli puurakenteinen. Molemmissa rakennuksissa konesaumattu peltikatto.
Lämmitysjärjestelmä	Vesikiertoinen keskuslämmitys
Ilmanvaihtojärjestelmä	Koneellinen tulo- ja poistoilma
Kaavatilanne	<i>Asemakaava on vuodelta 2015. Ote yleismääräyksestä: Tontin 13-29 olemassa olevissa suojelluissa rakennuksissa saa muuttaa rakennuksen vaipan sisällä tiloja pääkäyttötarkoituksen mukaiseen käyttöön rakennusalueelle merkitystä rakennusoikeudesta ja tontille sallitusta enimmäiskerrosalasta huolimatta. Korjaus- ja muutostyöt sisätiloissa eivät saa turmella päärakennuksen salin, porrashuoneen tai alkuperäisten rakennusosien ja tilaajan taiteellista tai historiallista arvoa.</i>
Suojelutilanne	<i>Molemmat rakennukset on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-8. sr-8: Kulttuurihistoriallisesti arvokas ja kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti arvokas ja kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy.</i>
Rakennusoikeus	<i>Rakennusoikeus 2700 k-m². Olemassa olevassa rakennuksessa saadaan kerrosalaan kuulumattomia tiloja muuttaa kerrosalaan laskettaviksi tiloiksi riippumatta siitä, mitä asemakaavassa on määrätty tontin tai rakennusalan enimmäiskerrosalasta.</i>

Rakennusten sijainti ja lähiympäristö

Ylioppilastalo piharakennuksineen sijaitsee Tampereen kaupungin II kaupunginosassa Tammerkoskessa korttelissa nro 13. Tammerkosken kaupunginosa kattaa Tampereen ydinkeskustan alueen Hämeenkadun pohjoispuolella ja Satakunnankadun eteläpuolella.

Valtaosa korttelin rakennuksista on 1950- ja 1960-luvuilta. Näistä tärkeimmät ovat Ainanlinna (v. 1952, Kauppakatu 12) ja Bertel Strömmerin suunnittelema Tampereen Vaapakirkko (v. 1954 Puutarhakatu 17).¹ Kortteliin on tehty täydennysrakentamista 2010- ja 2020-luvuilla.

Alueen kehitys ja kaavahistoria

Tammerkosken laidalla on ollut asutusta pitkään. Keskiajalla nykyisen Keskustorin tietämillä oli kyläasutusta ja alueen läpi kulki yleinen maantie Hämeestä Satakuntaan ja Pohjanmaalle.² Tammerkosken kartano muodostettiin nykyisen Keskustorin kaakkoislaidalla sijainneista Tammerkosken kylän taloista 1600-luvulla.³

Tampereen kaupunkia perustettaessa 1700-luvun lopulla kaupungin ensimmäisen asemakaavan laati Daniel Hall. Siinä 400 asukkaalle suunniteltu kaupunki oli jaettu ruutukaavaan, joka ulottui Tammerkoskesta nykyiseen Näsilinnankatuun saakka. Keskipisteenä oli koskelle avautuva tori, jonka päätteenä oli raatihuoneen tontti ja sivuilla neljä kirkkoa. Näistä kirkoista toteutui lopulta vain yksi, nykyinen Vanha Kirkko vuonna 1825.⁴

Tampere oli 1800-luvun alkupuoliskolla tehtaiden ympärille rakentunut matala puukaupunki, jossa nykyinen Kauppakatu toimi pääkatuna. Kauppakatu oli ryhdytty kutsumaan Kauppakadun lisäksi Isoksikaduksi, Kauppiaskaduksi tai Isoksi Kauppiaskaduksi. Torin länsilaidalle nousivat 1830-luvulla niin sanotut pilaripuodit joissa käytiin torikauppaa, ja nykyisen Keskustorin nimeksi vakiintui Kauppatori.⁵ Tampereen laajennuskaavan (1830) laati C. L. Engel. Tässä kaavassa kaupunki yksinkertaisesti laajeni tasaisena ruudukkona kohti länttä. Seuraavan kaavan laati Lohrmann vuonna 1866.⁶

Tämän selvitystyön kohteena olevan Ylioppilastalon paikalla osoitteessa Kauppakatu 10 sijaitsi 1800-luvulla Lundahlin kauppatalo, joka oli yksi kaupungin merkittävimmistä. Kaupungin merkittävimpiin kauppiasiin kuulunut kauppaneuvos Gustaf Lundahl peri tontilla

1 Tengbom Eriksson Arkkitehdit 2013

2 Salminen 2011

3 Rasila 1988

4 Mukala 2010

5 Tengbom Eriksson Arkkitehdit 2013

6 Mukala 2010

Ylioppilastalon tontin sijainti Tampereella. Kuvamuokkaus Arkkitehdit MY, taustalla ilmakuva vuodelta 2022 OSKARI

Tampereen kaupungin ensimmäinen asemakaavakartta, Daniel Hall 1779. Kuvaan lisätty nykyinen Ylioppilastalon tontti punaisella. KA

olleen liikkeen ja asuintalon isältään Birger Lundahlilta vuonna 1809 ja toiminta oli laajimmillaan 1830-luvulla. Vuosien 1861-1901 aikana tontilla toimi myös Suomen Pankin haarakonttori. Tontti oli suurelta osin puutarhaa, jonka takaosassa oli suurehko kivinen varastomakasiini sekä lähellä Puutarhakatua pieni C. L Engelin piirtämä huvimaja, joka siirrettiin vuonna 1939 Nokialle Viikin kartanoon.⁷

Vuonna 1865 tapahtunut "Tampereen palo" sai alkunsa kyseiseltä tontilta. Tulipalo alkoi tontilla sijainneessa C. J. Hildénin halkovajassa ja aiheutti laajaa tuhoa. Kaikki korttelin puiset kaupias-, liike- ja asuintalot paloivat. Tulipalossa tuhoutuivat myös muun muassa Kauppatorin pilaripuodit. Tulipalon jälkeen nykyisen Ylioppilastalon tontille rakennettiin enimmäkseen 1-2 kerroksisia asuin- ja tehdasrakennuksia sekä puusta että kivistä.⁸ Tampereen palon, kaupungissa vallinneiden tonttikiistojen ja uusien tonttien vaikutuksesta laadittiin uusi kaava vuonna 1868. Tässä yliarkkitehti Albert Edelfeltin laatimassa kaavassa kiinnitettiin huomiota paloturvallisuuteen muun muassa reunustamalla suuret katulinjat Satakunnankatu, Hämeenkatu ja Satamakatu viheristutuksin.⁹

Tampere kasvoi kovaa vauhtia 1800-luvun loppupuoliskolla ja kaupungissa oli yhä enemmän suurempia kivirakennuksia, joita rakennettiin pääkadulle ja torille. Kerrosluku voitiin nostaa kahdesta kolmeen, kun Mäntinrannasta vedettiin vesijohto Laukontorille vuonna 1884, mikä mahdollisti veden nostamisen kolmanteen kerrokseen.

Tampereen jugendkauden alkamisvuotena voidaan pitää vuotta 1898, joka mainitaan varhaisimpien uutta suuntausta edustavien rakennusten piirustuksissa. Kaupungin tuonaikaisesta pääkadusta Kauppakadusta tuli nyt todellinen pankkikatu. Kauppakadun varteen rakentuivat:

- Vaasan Osake-Pankin talo v. 1900 (Lambert Petterson, Kauppakatu 3, nyk purettu)¹⁰
- Pohjoismaiden Osakepankin talo v. 1902 (Birger Federley, Kauppakatu 9, nyk. purettu)
- Tampereen Säästöpankin talo v. 1903 (Gesellius-Lindgren-Saarinen, Kauppakatu 14)
- Suomen Yhdyspankin talo v. 1903 (Gustaf Nyström, Kauppakatu 10),
- Tampereen Osake-Pankin talo v. 1904-1906 (Birger Federley, Kauppakatu 7),
- Kansallis-Osake-Pankin talo v. 1910 (Vilho Penttilä, Kauppakatu 4).¹¹

Kauppakatu säilytti asemansa liikekatuna pitkälle 1900-luvun puolelle. Myös Keskustori oli 1930-luvulle asti sekä käytännössä että nimeltään Kauppatori.¹²

7 Liuttunen 2018

8 Tengbom Eriksson Arkkitehdit 2013

9 Rihlma 1968

10 Kivinen 1982

11 Kivinen 1982

12 Tengbom Eriksson Arkkitehdit 2013

Pehr Adolf Kruskopfin visualisointi Tampereesta 1830-luvulla. K-AT

Tampereen kartta vuodelta 1841. Kauppakatu ja Puutarhakatu (Köpmans Gatan & Trädgårds Gatan). Kuvaan lisätty nykyinen Ylioppilastalon tontti punaisella. Claes Wilhelm Gyldén. KKD

Albert Edelfeltin laatima vuonna 1868 virallisesti hyväksytty kaava, jossa paloturvallisuutta on lisätty leveillä teillä ja uusilla puistokaduilla. Kuvälähde: Rihlma 1968

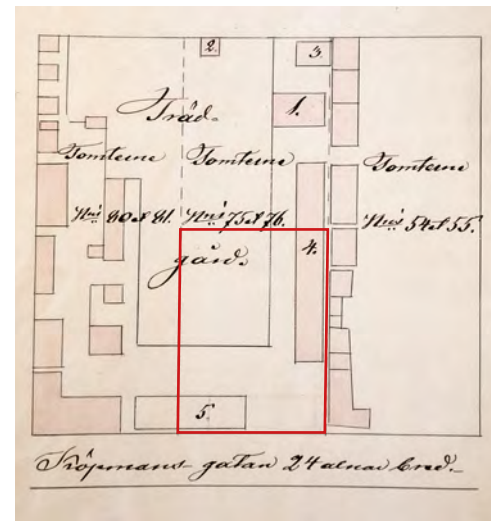
F. L. Caloniuksen jälkeen virkaan astunut kaupunginarkkitehti Lambert Petterson täydensi Caloniuksen kaavoitustyötä vuonna 1896. Petterson loi Tampereelle uuden tontti- ja kaupunginosajärjestelmän, jossa kaupunki jaettiin 17 kaupunginosaan. Kaavaan on merkitty punaisilla palokellot. Kuvaan lisätty nykyinen Ylioppilastalon tontti punaisella. KKD

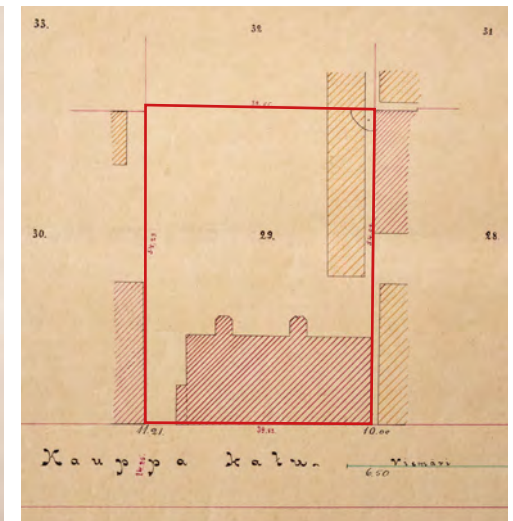
1920-08-10 Eino Antero Bergius Näkymä Tampereen keskustaan kuvattuna Aleksanterin kirkon ristin korjaustelineiltä VKA

Kauppatua 1900-luvun alussa. Etualalla vaalea kivirakennus on August Krookin piirtämä art nouveau-tyylinen Blomin talo (1906) ja tämän takana Yhdyspankki. Oikealla kuvassa Vanhan kirkon tapuli Kauppakadun päätteenä. PM

Tonttikartta vuodelta 1857, ennen vuonna 1865 tapahtunutta Tampereen paloa. TKA

Tonttikartta 14.6.1901. Ennen Nyströmin suunnittelemaa Yhdyspankkirakennusta tontilla sijaitsi kivinen liikerakennus jossa toimi mm. Yhdyspankki. Sisäpihan rakennus oli puurakenteinen. TKA

TONTTI JA PIHA-ALUE

Alkuperäisen tontin ja piha-alueen kuvaus

Yhdyspankille varattu tontti numero 29 oli kooltaan 39 x 54 metriä, pinta-alaltaan 2129,18 m².¹³ Kauppakadun varteen tuleva pankkirakennus rakennettiin ensin ja tämän jälkeen toteutettiin pohjoispuolelle erillinen asuintalo talonmiehelle. Pankkirakennus rakennettiin kahdessa vaiheessa, ensin toteutettiin länsipuoli ja tämän jälkeen itäpuoli. Syynä oli se, että tontilla sijaitsi jo ennestään Yhdyspankin liikehuoneisto, jossa pankkitoiminta jatkoi keskeytyksettä rakennustyömaan ajan.

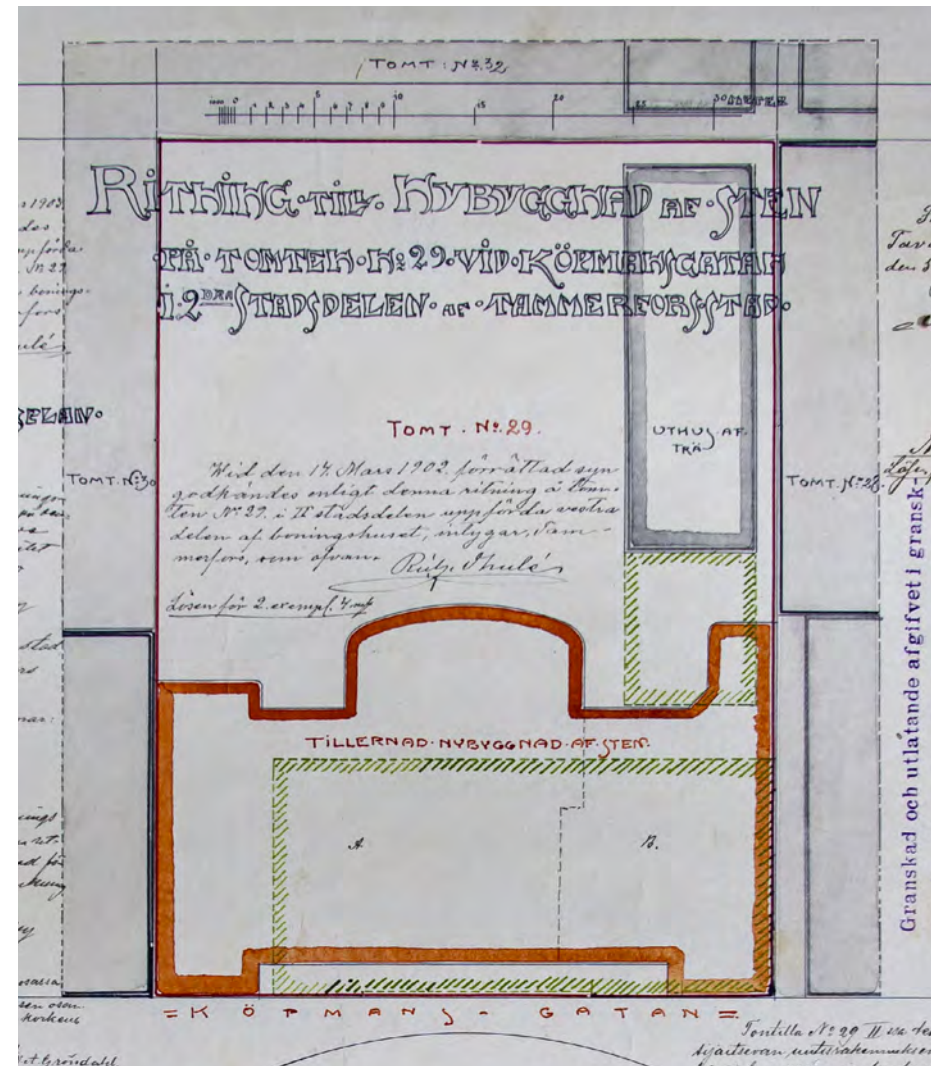
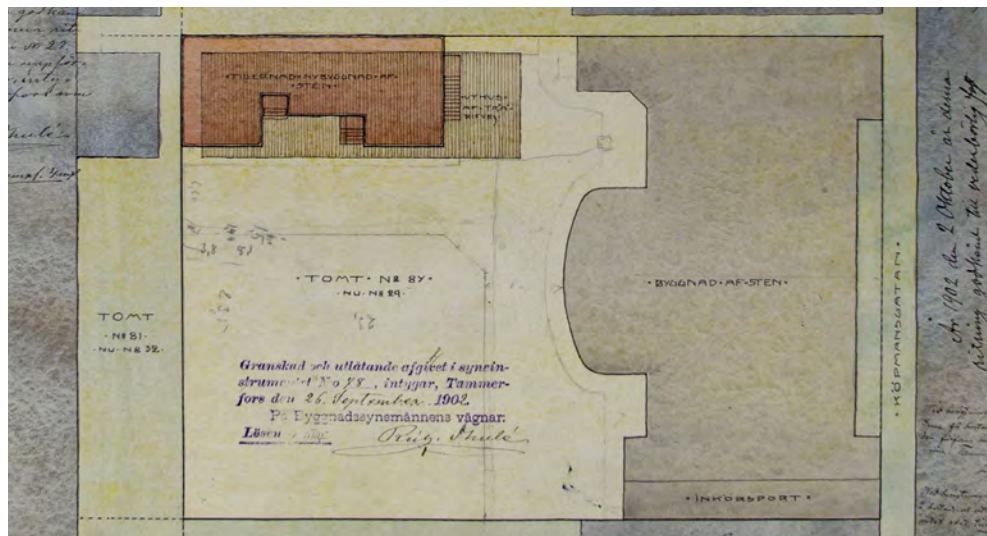
Pankin pääsisäänkäynti sijaitsi kauppakadulla keskellä rakennusta ja tämän molemmin puolin on istutettu laakeripuita ja koristekasveja¹⁴. Pankin länsipäässä kulki porttikäytävä Kauppakadulta sisäpihalle. Käytävä oli suhteellisen kapea, mutta mahdollisti kulun sisäpihalle. Talonmiehen asuinrakennuksen pohjoispäässä sijaitsi suurempi varasto leveillä talliovilla, joka oli todennäköisesti varattu kulkuneuvolle, autolle tai pienelle hevoskärrylle. Vanhoissa Axel Tammelanderin ottamissa valokuviissa (seuraavalla sivulla) näkyy, että alkuperäiselle sisäpihalle oli maisemoitu ajoreitti ja istutettu puita.

Kauppakadun puolella julkisivu oli vedetty kaksi metriä tontin rajasta sisään. Näin keskellä julkisivua sijainnen pankkihuoneistoon johtavan pääoven kummallekin puolelle jäi tilaa kasvi-istutuksille.¹⁵

¹³ Mittakirjatodistus 24.5.1901, TKA

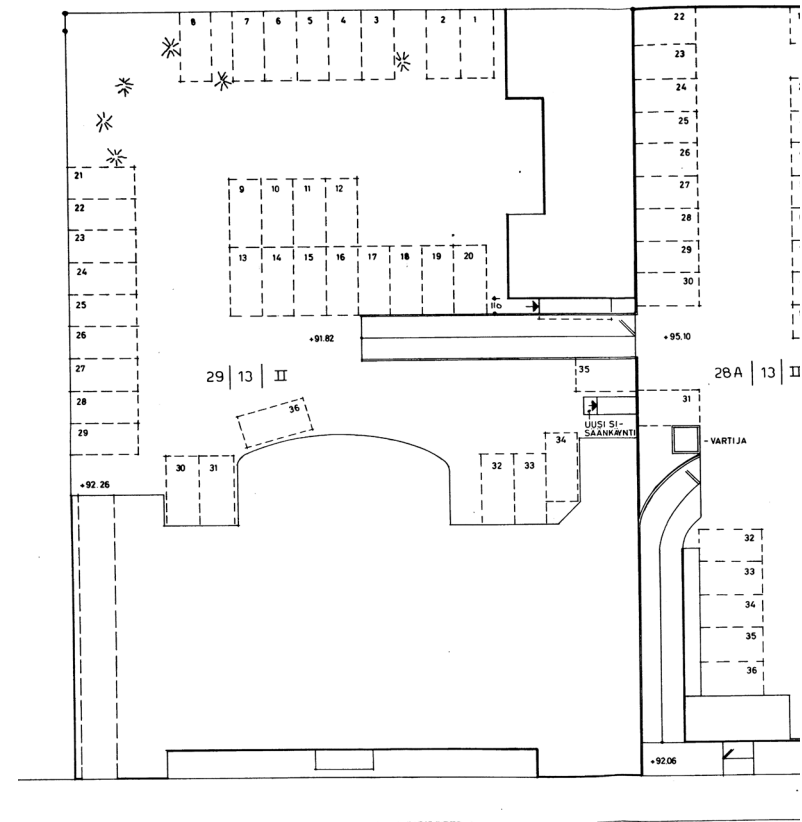
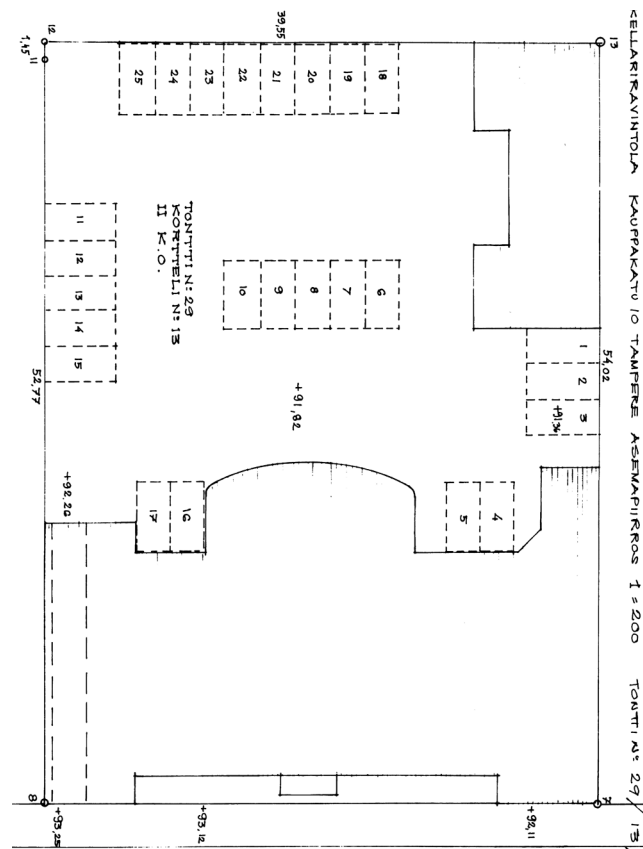
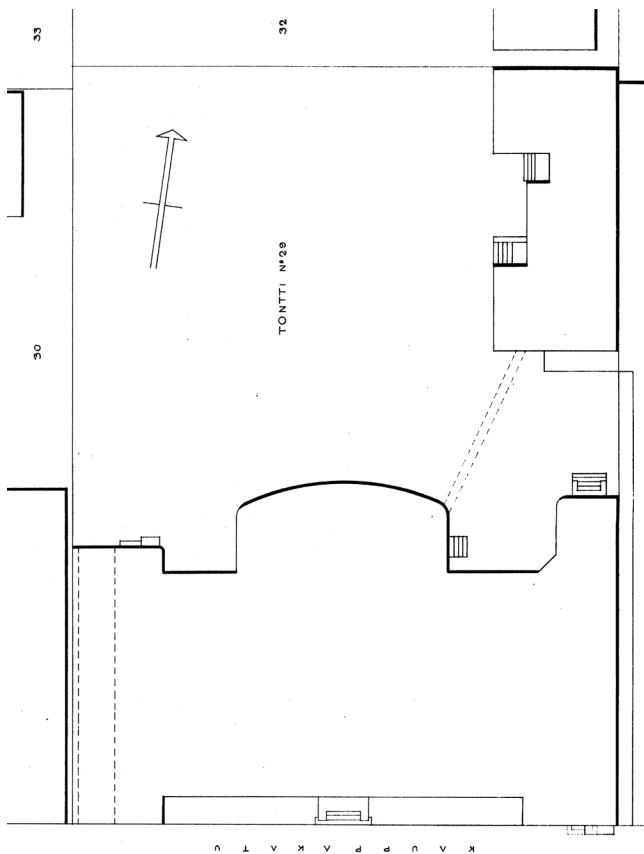
¹⁴ Tammerfors Nyheter 24.06.1903, nro 118

¹⁵ Tammerfors Nyheter 19.06.1901, nro 115

Asemapiirros ensimmäisestä rakennusvaiheesta. Kivinen pankkirakennus rajattu punaisella, sisäpihan asuinrakennusta ei vielä ole piirretty mukaan vaan paikalle jätettiin vielä toistaiseksi puinen piharakennus. Asemapiirroksessa näkyy myös rakennusvaiheet A ja B, jotka on erotettu katkoviivalla. Vihreällä viivoituksella merkitty purettavat rakennukset. Gustaf Nyström toukokuu 1901. TKA

Toisessa rakennusvaiheessa sisäpihalta purettiin paikalla sijainnut puurakennus ja tilalle rakennettiin talonmiehen asuintalo. Gustaf Nyström heinäkuu 1902. TKA

Asemapiirros vuodelta 1939. Tampereen kaupunki osti kiinteistön vuonna 1938 ja tiloihin tehtiin muutostöitä. Tampereen kaupungin rakennustoimisto arkkitehtiosasto Bertel Strömmer. RAVA

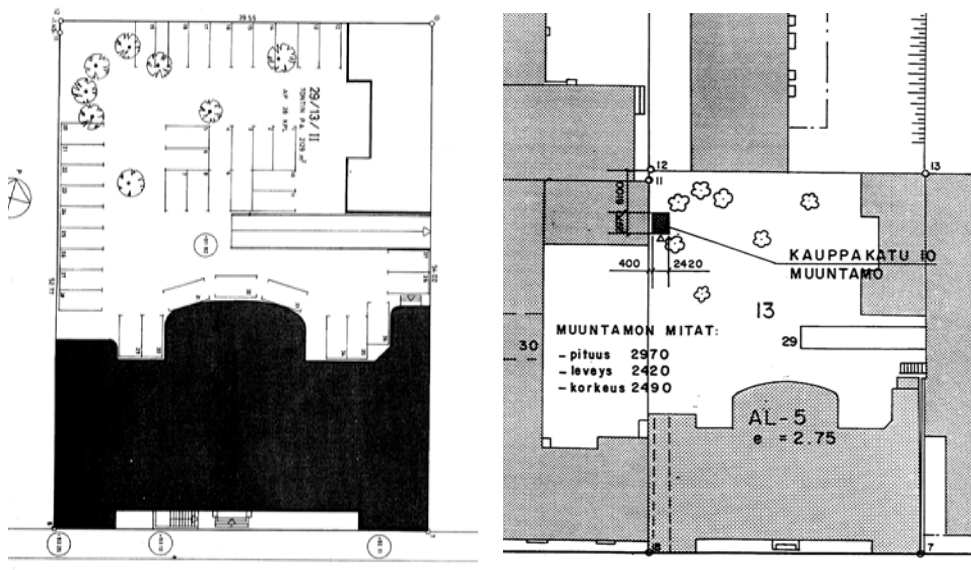
Muutos Ylioppilaskunnan ravintolaksi. Ravintolan 200 asiakaspaikalle määritettiin 25 autopaikkaa sisäpihalle. Asemapiirros 27.4.1968. RAVA

Viereisessä rakennuksessa sijaitsi Stockmannin tavaratalo, jolle rakennettiin uusi sisäänkäynti 1970-luvulla. Sisäänkäynnin rakentaminen aiheutti piharakennuksen kellariportaavan kaventamisen. Pihan muutos, rakennussuunnittelutoimisto Aarne Jokinen 17.1.1972. RAVA

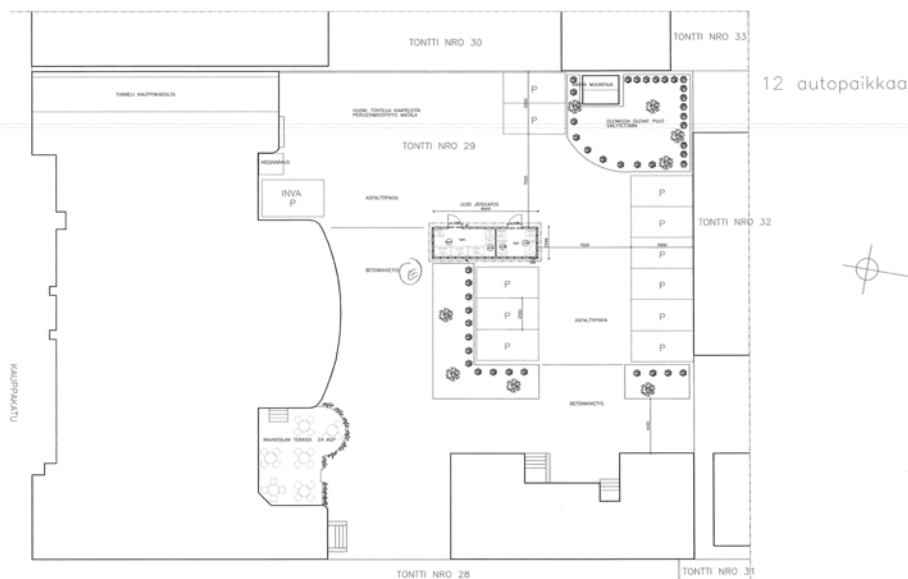

Istutukset ja telineet pääsisäänkäynnin molemmin puolin. Aarne Pietinen 1930-1938 VKA

Alkuperäiselle sisäpihalle oli tehty ajoreitti ja istutettu puita. Axel Tammela 1900-luvun alku. VKA

Rakennuksen peruskorjaus 1990-luvulla. Muuntamo tontin luoteiskulmaan.
Arkkitehtitoimisto Saari-Tanhua-Kostiainen 29.4.1987. RAVA
27.4.1989. RAVA

Pihan perusparannus ja uusi jätekatos 2010-luvun alussa. Tampereen
Tilakeskus suunnitteluyksikkö 1.7.2009. RAVA

Piha-alueen muutokset

Alkuperäinen porttikäytävä Kauppakadulta sisäpihalle oli suhteellisen kapea. Portista ei mahtunut ajamaan autolla sisäpihalle. Tampereen kaupunki osti kiinteistön vuonna 1938 ja porttikäytävää muutettiin vuonna 1939 rakennuksen muiden muutostöiden yhteydessä.

Kaupunginvaltuusto asetti tontin rakennuskieltoon vuonna 1963 päättämällä muuttaa asemakaavaa. Kielto asetettiin olemaan voimassa vuoteen 1986 asti. Kaupunginvaltuusto päätti rahoittaa rakennuksen juhlasalin laajentamista vuonna 1986 ja tämän vuoksi tontille toteutettiin kaavamuuos.¹⁶

Viereisessä rakennuksessa sijaitsi Stockmannin tavaratalo, jolle rakennettiin uusi sisäänkäynti 1970-luvulla. Muutoksista vastasi rakennussuunnittelutoimisto Arne Jokinen. Sisäänkäynnin vuoksi entisen Yhdyspankin piharakennuksen kellarin porras ja sen katos kavennettiin.

Vuonna 1987 pihan luoteiskulmaan rakennettiin teräslevyllä verhoiltu muuntamorakennus.

Keskelle pihaa rakennettiin 2010-luvun alussa puuverhoiltu teräspeltikatteinen jätekatos. Suunnittelu aloitettiin vuonna 2009 ja katoksen rakennustyöt valmistuivat vuonna 2012. Suunnittelusta vastasi Tampereen Tilakeskuksen suunnitteluyksikön Mikko Allinniemi. Pihaan tehtiin perusparannus erillisen pihasuunnitelman mukaan, pihasuunnitelmasta vastasi suunnittelija Mirva Vuohoniemi.

Vuonna 2018 pihalla luoteiskulmalla sijaitseva kevytrakenteinen puistomuuntamo korvattiin uudella paloluokituksen omaavalla puistomuuntamolla, koska korttelin täydennysrakentaminen muutti varoetäisyyksiä nykyiseen muuntamoon. Rakentamisen yhteydessä Yo-talon pihasta kaadettiin lehmus.

Sekä päärakennuksen pohjoispuolelle että piharakennuksen etelä- ja länsipuolelle rakennettiin puiset terassit 2010-luvulla.

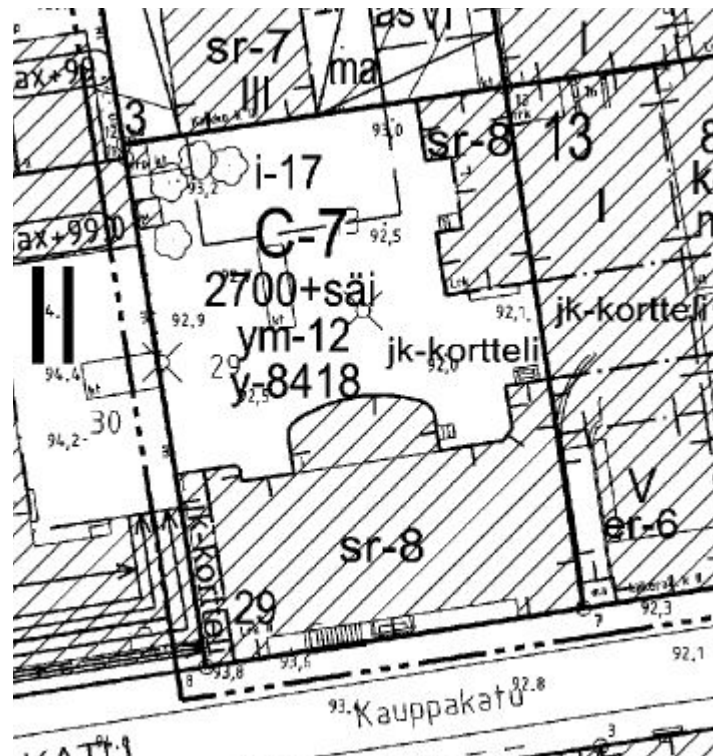
¹⁶ Asemakaavan muutosehdotus Tampereen kaavoitusvirasto 12.5.1986, TKA

Pihan nykytila

Sisäpiha on nykyisin pääosin asfaltoituna pysäköintialueena. Rakennuksen länsipäässä kulkee edelleen porttikäytävä Kauppakadulta sisäpihalle. Sekä päärakennuksen että sisäpihan rakennusten vierelle on rakennettu puiset terassialueet ravintolan asiakkaille. Keskellä sisäpihaa on puuverhoiltu jätekatos. Pihan ainoat nykyiset puut sijaitsevat tontin luoteiskulmalla.

Tontin pohjoisvillulla voimassa olevassa asemakaavassa on merkintä:

i-17: Ohjeellinen alueen osa, joka on rakennettava ja istutettava viihtyisäksi korttelin yhteiseksi oleskelualueeksi.

Tontin voimassa oleva asemakaava vuodelta 2015. OSKARI

Sisäpiha huhtikuussa 2025

Arkkitehdin esittely

Carl Gustaf Nyström (s. 21.1.1856 Helsinki, k. 30.12.1917 Helsinki) valmistui arkkitehdiksi vuonna 1876 ja kuului ensimmäisiin alan ammattilaisiin, jotka suorittivat arkkitehdinopintonsa Suomen Polyteknillisessä koulussa. Nyström suoritti ajan tavan mukaan lisäopintoja ulkomailla Wienin teknillisessä korkeakoulussa 1878-1879.

Suunnittelutyön lisäksi Nyström loi pitkän, lähes neljäkymmentä vuotta kestäneen uran Suomen johtavana arkkitehtuurin opettajana. Pian Wienistä palattuaan hänet valittiin Polyteknillisen opiston rakennusopin opettajaksi, vuonna 1885 opiston rakennustaiteen vanhemmaksi opettajaksi ja arkkitehtiosaston esimieheksi. Vuonna 1895 virka muutettiin arkkitehtuurin professuuriksi, jota Nyström hoiti kuolemaansa saakka. Vuonna 1892 Pietarin taideakatemia myönsi hänelle akateemikon arvonimen ja Polyteknillisen opiston johtajana hän toimi 1907-1908.

Keskeisessä osassa Nyströmin arkkitehtuurin opetuksessa oli alan historia. Italian, Ranskan ja Saksan renessanssityylinen arkkitehtuuri oli lähinnä hänen sydäntään, mikä näkyy myös hänen omassa tuotannossaan. Hänestä rakennustaiteen olemus täyttyi silloin, kun suunnittelija antoi rakenteen perusjärjestykselle arkkitehtonisen muodon eli muodon, joka ilmaisi rakennuksen tarkoituksen ja samalla vaikutti miellyttävästi katsojaan älyllisellä ja tunteen tasolla.

Nyström voidaan hyvin nimetä tämän 1800-luvun lopulla vallinneen uusrenessanssin pääarkkitehdiksi Suomessa. Nyströmin kiinnostuksen kohteeksi nousi yleiseurooppalaisen arkkitehtuurin historian lisäksi myös Suomen ja Pohjoismaiden vanhempi kirkko- ja linna-arkkitehtuuri. Hän myös käynnisti arkkitehtuurin opettajana Suomessa nykypäivään asti ulottuneen käytännön, jossa jokaisen tulevan arkkitehdin tuli osallistua Suomen historiallisen rakennusperinnön tallentamiseen vanhojen rakennusten piirtämisen ja mittaamisen avulla.¹⁷

Nyström suunnitteli urallaan lukuisia merkittäviä julkisia rakennuksia Suomeen, joista suurimman osan Helsinkiin. Hän myös kirjoitti ahkerasti alansa julkaisuihin ja esitteli rakennuksiaan esimerkiksi *Arkitekten*-lehdessä. Nyström teki ainakin 13 opintomatkaa ulkomaille useimpiin Euroopan maihin vuosien 1878-1915 aikana. Esimerkiksi yhden opintomatkastaan hän teki vuonna 1884 tutustuakseen eri maiden uusimpiin kirjasto- ja arkistorakennuksiin alkaessaan suunnitella Helsinkiin Valtionarkistoa (1890), rakennustyyppiä jollaisesta Suomessa ei tuolloin ollut vielä

Gustaf Nyström. AYA

Suomen yhdyspankin (1898) sisätila, AYA.

Säätytalo (1890). Lindbohm 1899–1909, HKM

kokemusta.¹⁸ Nyströmin mukaan luova arkkitehtuuri kasvoi klassisen arkkitehtuurin perinteen laajan tuntemisen pohjalta sekä rakennustekniikan uusimman kehityksen tuntemuksesta. Lukuisat Nyströmin suunnittelemat koristeelliset rakennukset kätkevätkin sisäänsä rakennustekniikkaa ja -materiaa koskevia uudistuksia. Rauta- ja lasirakenteet ovat tärkeällä sijalla hänen rakennuksissaan, esimerkiksi Säätytalossa (1890) ja Valtionarkiston rakennuksessa, mutta myös lukuisissa pankkirakennuksissa, kauppahalleissa tai kasvihuoneissa.¹⁹

Nyströmin pankkirakennukset Helsingissä, Viipurissa ja Tampereella

Gustaf Nyströmin suunnittelutuotannossa pankkirakennukset muodostavat oman mielenkiintoisen lukunsa. Hänen uransa pankkiarkkitehtina alkoi Suomen Yhdys-Pankille (myöhemmin Yhdyspankki, SYP) vuonna 1896-1898 suunnitellusta konttorirakennuksesta Helsingin Aleksanterinkadulle. Yhdyspankin lisäksi Suomen Pankki oli Nyströmin merkittävä toimeksiantaja.

Nyström matkusti vuonna 1896 Yhdyspankin kustannuksella ulkomaille tutustumaan uudenaikaisiin pankkirakennuksiin yhdessä pankkimiehen Theodor Wege-liuksen kanssa. Matkustuskohteista ei ole tarkempaa tietoa, mutta he vierailivat muun muassa Ruotsissa, Tanskassa ja Saksassa, joista todennäköisesti Tukholmas-sa ja Berliinissä. Esimerkiksi Tukholmassa Industrie-Kredit-Aktie-Bolagetin luon-nonkivistä rakennettu julkisivu ja Tukholman kaupungin säästöpankin firenzelaís-renessanssityylinen konttorirakennus Rosenbadissa ovat luultavasti antaneet vaikutteita Nyströmin suunnitelmiin.

Saksalaiseen pankkiarkkitehtuuriin Nyströmillä oli mahdollisuus tutustua etukä-teen kirjallisuuden avulla. Esimerkiksi Ludwig Klasenin vuonna 1884 ilmestynees-sä teossarjassa esiteltiin myös pankkien pohjaratkaisuja. Berliinissä vuoteen 1895 jatkuneen taloudellisen nousukauden myötä kaupunkiin oli rakennettu useita ny-kyaikaisia pankkirakennuksia, joita leimasi tyyllillisesti italialainen palatsimainen renessanssiarkkitehtuuri.

Rakennusten pohjakaavaa määrasivät toiminnallisesti keskeiset tilat, kuten pank-kisali, kassaholvi ja kokoustilat sekä rakennukseen mahdollisesti sijoitetut edus-tustilat ja asunnot pankin johtohenkilöille. Kassaholvi sijoitettiin kellarikerrokseen. Yleisölle avoin pankkisali suunniteltiin usein lasikattoiseksi ja tuista vapaaksi halli-maiseksi tilaksi, jota toimistotilat ympäröivät.

¹⁸ Tuomi 1998
¹⁹ Jokinen 2020

Nyströmin toimisto laati Yhdyspankin Helsingin Aleksanterinkadun konttorin suunnitelmat Nyströmin matkan jälkeen vuonna 1896. Rakennuksen suunnitelmaa Nyströmin toimistossa työstivät muun muassa Birger Federley, Herman Gesellius ja Wivi Lönn. Pankkirakennus otettiin käyttöön vuonna 1898.

Seuraava toimeksianto Yhdyspankilta tuli Aleksanterinkadun pankkisuunnitelmien valmistumisen jälkeen. Yhdyspankin hallintoneuvos valtuutti vuonna 1897 Nyströmin laatimaan piirustukset ja kustannusarvion Yhdyspankin uudisrakennusta varten Viipuriin. Pääpiirustukset valmistuivat 1898 ja konttori otettiin käyttöön vuonna 1900. Torikadun puoleinen julkisivu oli keveä ja koristeellinen. Osin gotiikkaan ja osin renessanssiin viittavan muotokielen valintaperusteista ei ole säilynyt viitteitä arkkitehdin eikä pankin hallinnon taholta.

Tampereen konttorin johtaja Nils Idmanin teki vuonna 1900 selvityksen Yhdyspankin hallintoneuvostolle uuden pankkirakennuksen rakentamisesta Tampereelle. Kesäkuussa 1901 Yhdyspankin johtokunta päätti yhdessä pankin hallintoneuvoston kanssa rakennuttaa vuokratiloissa toimineelle Tampereen konttorille uudet tilat Gustaf Nyströmin laatimien piirustusten pohjalta.

Sekä Yhdyspankin Viipurin että Tampereen konttorirakennuksissa Nyström seurasi johdomukaisesti pääkonttorin toiminnallisia ratkaisuja. Esikuvaansa pienemmässä mittakaavassakin konttoreista luotiin ympäröivästä rakennuskannasta edukseen poikkeavia ”pankkipalatsia”, jotka viestittivät asiakkaille turvallista pankkitoimintaa vaurautta kuvastavissa puitteissa. Myös huonetilaohjelma noudatti Aleksanterinkadun konttorin suunnitelmaa: maanalaiseen kerrokseen sijoitettiin pankkiholvit ja asiakkaille vuokrattavat talletuslokerot, pääkerroksessa oli juhlaylvä pylväin tuettu ja mahdollisimman hyvin valaistu pankkisali sekä tilat pankin johdolle. Ylempiä kerroksia saatettiin vuokrata tai käyttää asuintarkoituksiin. Puolestaan kustannussyistä Viipurissa ja Tampereella julkisivuissa ei käytetty luonnonkiveä, mikä toisaalta mahdollisti julkisivujen jäsentelyn ja koristelun vapaammin ja omaperäisemmin kuin Helsingin konttorissa.²⁰

Viipurin yhdyspankki (1900). Kuvalähde: Jokinen 2020

Tampereen Yhdyspankin johtoa: Kauppaneuvos Lars Hammarén (vas.) ja Yhdyspankin Tampereen konttorinjohtaja Nils Idman vuonna 1901. Axel Tammelander, VKA

Suomen Yhdyspankin toimitalo Tampereen Kauppakadulle

Uuden rakennushankkeen takia tontilla sijannut rakennus purettiin alkuun vain osittain. Purettavasta rakennuksesta jätettiin purkamatta se osa, jossa sijaitsi Yhdyspankin virka-huoneisto, jotta pankkitoiminta pystyi jatkamaan Kauppakadulla tauotta myös tulevan pankkirakennuksen rakentamisen ajan.²¹

Uusi pankkirakennus toteutettiin näin kahdessa osassa. Rakennustöitä johti paikalla rakennusmestari G. A. Waltonen Helsingistä.²² Rakennustyöt aloitettiin kesäkuussa 1901 ja toukokuussa 1902 valmistui ensimmäinen rakennusvaihe, joka käsitti suurimman osan

²¹ *Tammerfors Nyheter* 04.06.1901, nro 104

²² *Tammerfors Nyheter* 15.05.1902, nro 92

Ennen uutta Yhdyspankkirakennusta Kauppakatu 10:ssä sijainnut liikerakennus 1890-luvulla. Rakennuksen itäisessä päädyssä sijainnut Suomen Yhdyspankki, jonka kyltit näkyvät valokuvassa rakennuksen julkisivulla, jatkoi toimintaansa tulevan pankkirakennuksen rakentamisen ajan. Axel Tammela, VKA

rakennuksesta. Pankkikonttori pääsi muuttamaan uuteen huoneistoon, tontille säästetty vanha rakennusosa purettiin ja rakennustöitä jatkettiin. Toinen rakennusvaihe eli pankkirakennuksen itäinen pääty ja piharakennus valmistuivat lopulta vuoden 1903 puolella.²³

²³ *Tammerfors Nyheter* 24.6.1903, nro 118

Kauppakatua Suomen Yhdyspankin rakentamisen aikaan. Nyt edellinen liikerakennuskin on purettu kokonaan. Pankkirakennuksen ensimmäinen rakennusvaihe on juuri valmistunut, mutta itäinen pääty puuttuu vielä kokonaan. William Lomax, VKA

Suomen Yhdyspankin päärakennuksen ulkoasu

*"Rakennus piirteissään ja yksityisosissaan ei tähtäile uutta taidesuuntaa, vaan on siinä jalostettuna vanhoja rakennustaiteen muotoja, samalla kun talon ulkomuotokin kuvaa wakan pankkilaitoksen warmuutta."*²⁴

Rakennuksen ulkohahmo nojautui keskeissymmetriaan. Keskellä julkisivua oli pankin pääsisäänkäynti, jonka vasemmalla puolella julkisivussa luki "Pohjoismaiden Yhdyspankki" ja oikealla "Nordiska Förenings Banken". Julkisivun reunoja jäsensivät sivuilla kaksi risaliittia, eli muusta julkisivusta ulkonevaa osaa, joissa molemmissa oli myös sisäänkäynnit. Risaliittien sivuja kehystivät julkisivusta ulkonevat pyöreät nurkkadetaljit. Länsipäädystä oli sisäänkäynti erilliseen liiketilaan ja itäpäässä porttikäytävä sisäpihalle. Risaliitit oli muotoiltu vesikatolla tornimaisiksi osikseen.

Rakennuksen harjakatto oli galvanoitua peltiä²⁵ ja julkisivupinnat olivat vaaleaksi rapatut. Kauppakadun puolella vesikatto tehtiin jyrkkänä ja siihen toi vaihtelevuutta ullakon kattoikkunat. Pankin ensimmäisen kerroksessa oli kaari-ikkunat sekä pyöreäksi holvatut oviaukot. Kaarevia muotoja korosti ikkunoiden ja ovien yläpuolinen koristelusta. Toisessa kerroksessa ikkunoiden yläpuolella oli teräväpäätisiä kipsikoristeita.²⁶

Kauppakadun julkisivu oli runsaan koristeellinen. Räystäslista oli leveä ja täynnä koristeita. Räystäskoristeessa oli käytetty muun muassa mehiläisiä, jotka symboloivat säästämistä ja jotka olivat rakentamisaikaan suosittu symboli Eurooppalaisissa pankkirakennuksissa.²⁷ Ensimmäisen kerroksen ikkunoiden yläpuolella koristeaiheina olivat kävyt, havupuunoksat ja ruusut. Ikkunoiden välissä pyöreitä kartusseja eli reunoiltaan spiraalimaisesti kiertyvä koristekenttiä. Kartussien päällä istui kukko ja sisäosassa oli kirjaimet "FBiF" eli "Föreningsbanken i Finland". Risaliittien nurkkadetaljeja kannattelivat kotkapatsaat. Rakennuksen kipsikoristelusta vastasi Johan Brander, joka tunnettiin nimellä "Kipsi-Jussi".²⁸

²⁴ Tammerfors Nyheter 15.05.1902, nro 92

²⁵ Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirja 22.11.1938, TKA

²⁶ Tammerfors Nyheter 19.06.1901, nro 115

²⁷ Ashby 2007

²⁸ Leskinen 1998

Suomen Yhdyspankin talo Tampereen kauppakadulla 9.7.1905. PM

Portaalin eli pääsisäänkäynnin yläpuolella oli kaksi amoriinipatsasta, jotka pitelivät välisään kilpimäistä kartussia, josta löytyi Tampereen ja Helsingin vaakunat. Lisäksi kartussia kehystävät viljantähkät. Amoriini eli putto on kuvataiteessa käytetty alaston ja usein siivekäs pullea poikalapsi. Amoriinit symboloivat joko jumalallista tai maallista rakkautta, ja ne olivat tyypillisiä muun muassa renessanssin taiteessa. Suomalaisessa art nouveaussa putto-koristeet olivat harvinaisia.

Sisäpihan pohjoisjulkisivu oli Kauppakadun puoleista pääjulkisivua sekundäärisempi. Pohjoisjulkisivu oli rapattu ja koristeeton. Matalammassa keskiosassa, jossa alkuperäinen pankkisali sijaitsi, oli kaari-ikkunarivistö. Julkisivun reunoilla oli ulkonevat porrashuoneet, joiden läheisyydessä myös kaksi parveketta toisen kerroksen keittiötiloihin.

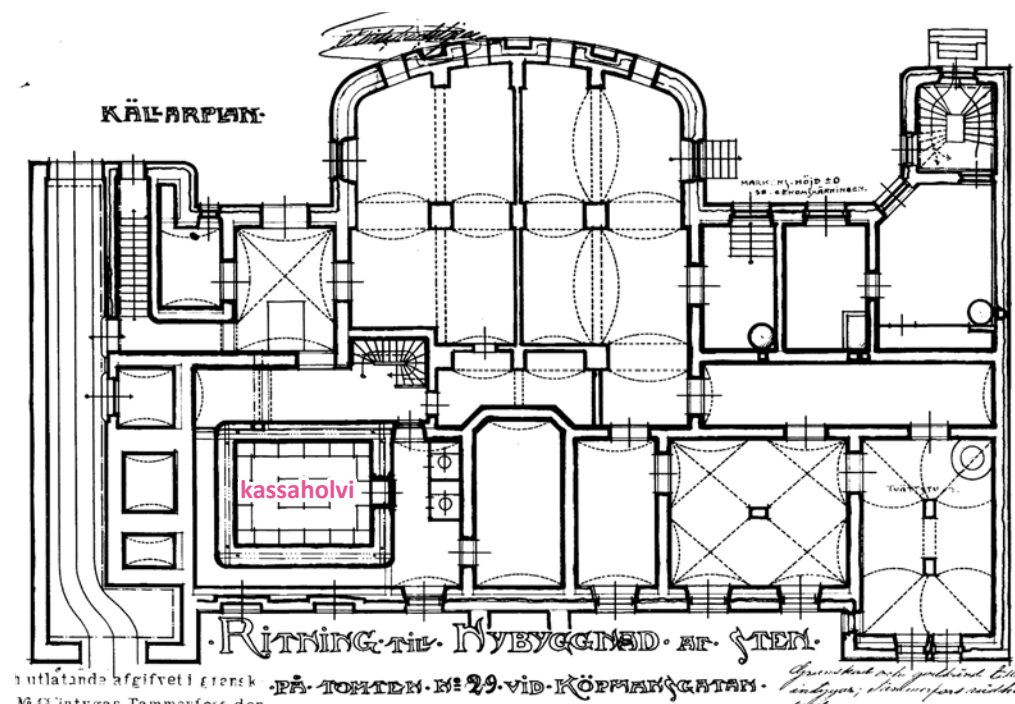
Pääsisäänkäynnin yläpuolinen puttokoriste ja viereiset kartussit

Päärakennuksen sisätilat, rakenteet ja talotekniikka

Tampereen Yhdyspankin konttorin pankinjohtaja vuosien 1897-1912 aikana toiminut Axel Tammela harrasti valokuvaamista. Hänen valokuviaan löytyy nykyisin merkittävä määrä museokeskus Vapriikin kuva-arkistosta. Tammelaanin perhe asui Yhdyspankin läntisessä asunnoissa ja tiloista löytyykin poikkeuksellisen paljon sisävalokuvia, joita on hyödynnetty tässä selvitystyössä.

Vanhoista pankkirakennuksesta löytyneistä piirustuksista ja valokuvista voidaan päätellä, ettei rakennuksen tilat toteutuneet kaikkialta täsmälleen vuoden 1901 piirustusten mukaan. Lisäksi esimerkiksi rakennuksen alkuperäinen pohjoisjulkisivupiirros puuttuu selvitystyön lähtöaineistosta kokonaan.

Pankkirakennuksen tilaohjelma nojasi pitkälti keskeissymmetriaan, jossa tilat jäsentyivät symmetrisesti keskipisteen ympärille, mutta rakennuksen tilat eivät noudattaneet symmetriaa turhan tiukasti. Pääsisäänkäynti pankkihuoneistoon oli kes-

Kellarikerros, alkuperäinen pohjapiirros vuodelta 1901. RAVA

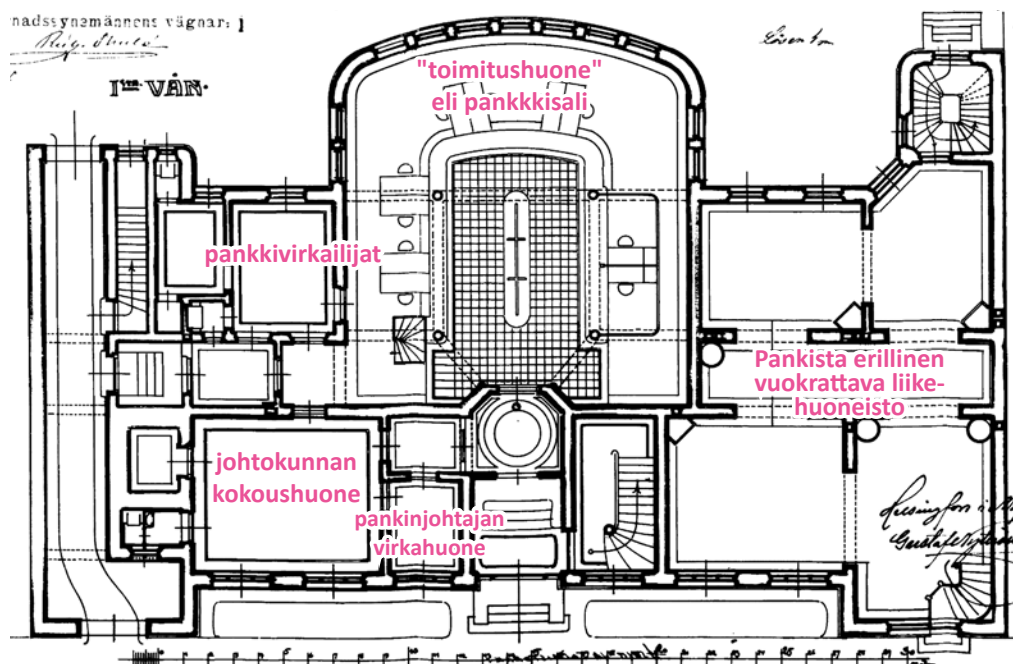
keltä rakennusta Kauppakadulta. Ensimmäisen kerroksen itäosaan sijoitettiin kuudella tulisijalla varustettu kauppahuoneisto yksityistä liikettä varten. Toisessa kerroksessa oli kaksi asuntoa.

Pääovi oli julkisivun keskellä ja kauppahuoneistoon johtava ovi rakennuksen itäpäässä. Pääovesta sisään astuttaessa tultiin holvikattoiseen eteiseen, josta päästiin suureen ja valoisaan "toimitushuoneeseen" eli pankkisaliin, missä pankin asiakkaat saivat pankkiasiansa suoritetuksi. Eteishuoneen ja pankkisalin länsipuolella sijaitsivat pankin muut huoneet. Kadun puolella sijaitsi pankinjohtajan virkahuone ja tämän vieressä johtokunnan kokoushuone. Pihan puolella pankkisalin vierellä sijaitsi huone pankkivirkailijoita varten. Pankkihuoneistosta johti toinen sisäänkäynti sisäpihalle, jota pankkivirkailijat pystyivät käyttämään.

Pankkisalista johti kiviportaatt kellarin pankin kassaholviin, lomakevarastoon ja arkistoon. Kassaholvia suojasi varkailta ja tulipalolta metrin paksuiset betoniseinät, joita oli vahvistettu rataakiskoilla. Lisäksi kassaholvin ja ulkoseinän välillä kulki kapea käytävä. Holvin ovista ja lukoista vastasi lontoolainen yritys Chubb & Son.²⁹ Kassaholvissa olevassa teräskaapissa oli paikkoja pankin asiakkaiden yksityisille arvopapereille.³⁰

29 Tammerfors Nyheter 23.05.1902, nro 76

30 Tammerfors Nyheter 27.05.1902, nro 99

Rakennuksen kaksi alinta välipohjaa tehtiin tulenkestäviksi rautapalkkien varaan. Rakennuksen ylin vasakerros on puusta ja varustettu tiillisellä palopermannolla.³¹

Pankin sisätilat olivat näyttävät ja koristeelliset. Pankin kiinteistä kalusteista vastasi Hieta-lahden puunjalostustehdas.³² Kokoushuoneen massiivittamiset kalusteet tilattiin Sandvi-kenin sahalta Helsingistä.³³ Sisätilojen maalauksista vastasi koristemaalari Salomo Wuorio Helsingistä.³⁴

Pääportaiden ikkunoita somisti kauniit värillisistä lasista tehdyt kuviot ja porrashuoneen seinät olivat väriltään vihreät. Asuntojen ruokasaleissa oli puiset alakatot, koristeelliset kattolistat ja konsolit. Useammissa yläkeran huoneissa oli tammiset lattiat, alakerrassa puolestaan mosaiikkilattiat.³⁵

Pankkihuoneisto oli varusteltu kaikilla ajan mukavuuksilla, kuten keskuslämmityksellä ja sähkövalolla. 2. kerroksen asunnoissa oli omat kylpyhuoneet. Rakennuksen vesijohdoista

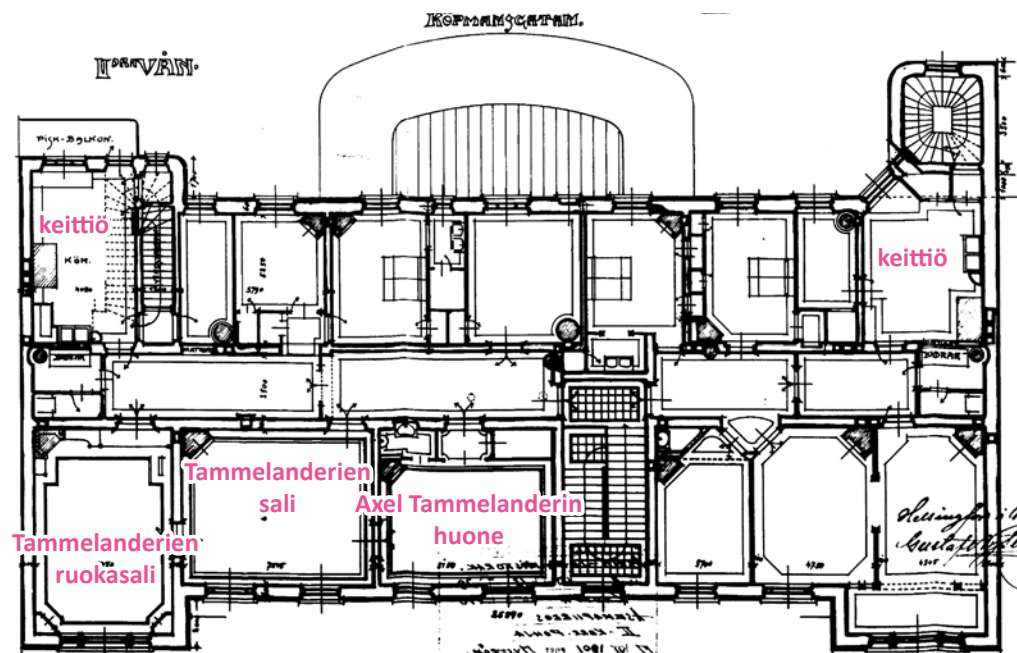
31 Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirja 22.11.1938, TKA

32 Tammerfors Nyheter 15.05.1902, nro 92

33 Tammerfors Nyheter 23.05.1902, nro 76

34 Tammerfors Nyheter 15.05.1902, nro 92

35 Tammerfors Nyheter 15.05.1902, nro 92

ja klosettikalusteista vastasi Dunderbergin konepaja Tampereelta³⁶. Pankkihuoneiston keskuslämmitysjärjestelmä tilattiin insinööri Fagersténin tehtaalta Helsingistä ja se sijoitettiin kellarikerrokseen. Muut huoneet rakennuksessa lämmitettiin kaakeliuuneilla, joita tuli kaikkiaan kylpyhuoneiden tulisijojen kanssa 29 kappaletta, joista 4 kappaletta kellarikerroksessa.³⁷ Rakennuksen uunit tilattiin Andsténin tehtaasta Helsingistä³⁸.

Jugend-aikakauden rakennusihanteena oli kokonaistaideteos ja arkkitehdit suunnittelivat piirtämiinsä taloihin yhtenäisiä sisustuskokonaisuuksia. Osa kalusteista tehtiin kiinteiksi, kuten oli ollut tapana keskiajalla. Erityisesti koristeelliset kaakeliuunit muodostivat keskeisen osan vuosisadan vaihteen rakennusten kiinteää sisustusta. Uunien värejä olivat sininen sekä vihreän ja keltaisen sävyt.³⁹

36 *Tammerfors Nyheter* 15.05.1902, nro 92,

37 *Tammerfors Nyheter* 19.06.1901, nro 115

38 *Tammerfors Nyheter* 15.05.1902, nro 92

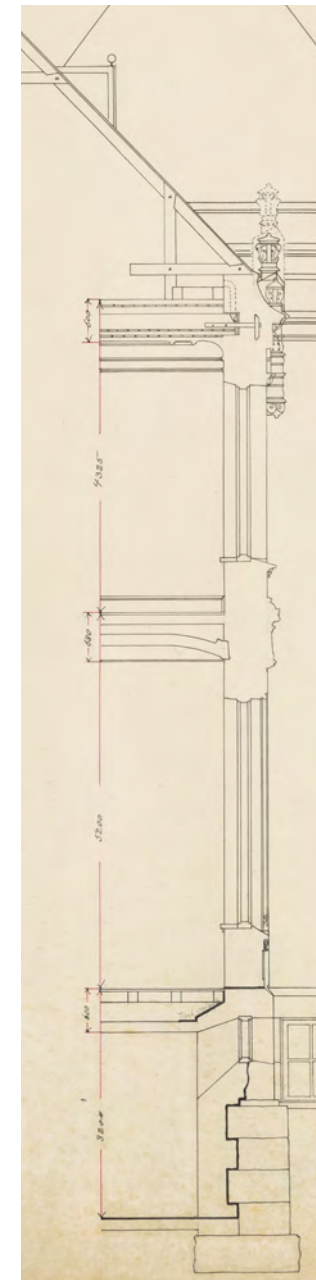
39 *Standertskjöld* 2006

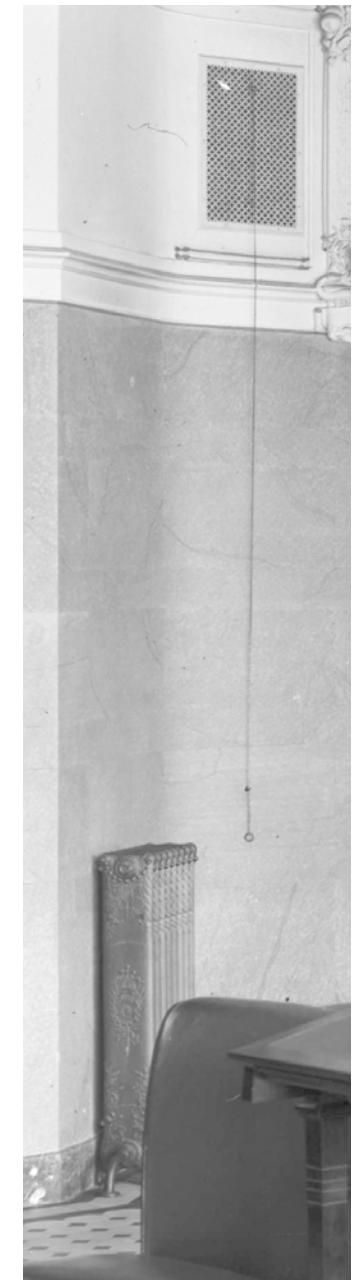
Alkuperäinen Andesténin tehtaan kaakeliuuni Tammelandin ruokailuhuoneessa.

Alkuperäinen uuni Axel Tammelandin työhuoneessa. Tammela, VKA

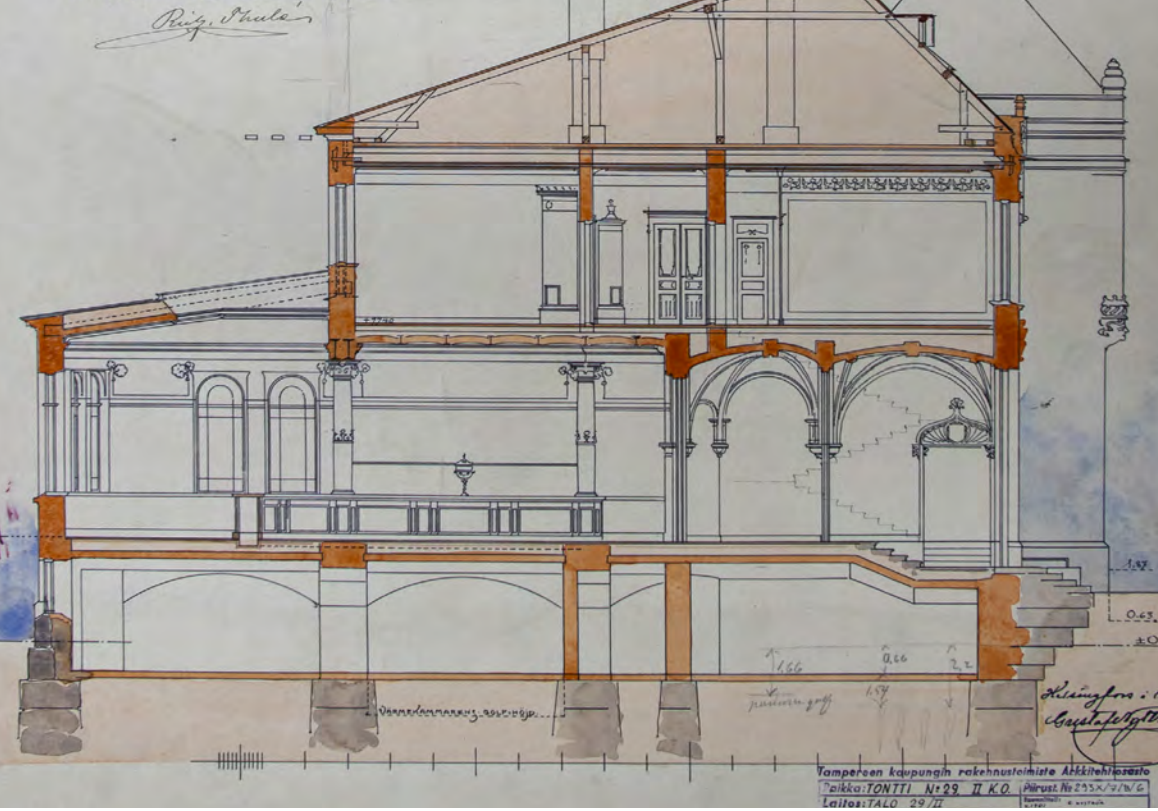

Kauppakadun puoleisen seinän leikkaus. Förenings Bankens Tammerfors eli Yhdyspankki Tampere. Nordean arkisto, ELKA.

Vesikiertoinen patteri ja ilmastovaihtoluukku pankkitalossa. Axel Tammela 1902, VKA

Granskad och utlatande afgjivet i gransk-
ningsbeviset N:o 55, intygar, Tammerfors den
14 Juni 1901
På Byggnadssynemännens vägnar.

Leikkauspiirustus pankkisalın kohdalta. Kuvassa näkyy vasemmalla salın kattoikkuna ja oikealla sisäänkäynnin koristeelliset holvikaaret. Gustaf Nyström toukokuu 1901. TKA

Alkuperäinen pankkisasi

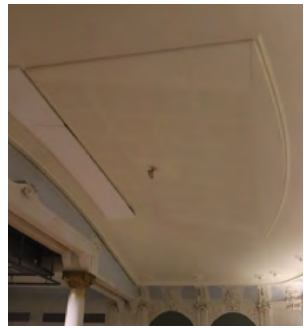
Pankkisalın pohjoinen päätyseinä sisäpihan puolelle oli kaareva ja työntyi ulos muusta kaksikerroksisesta rakennusmassasta. Tämä mahdollisti kattoikkunan rakentamisen pankkisalın katon keskiosaan. Tilaan toi luonnonvaloa myös yksitoista kaari-ikkunaa.

Pilarit ja seinien yläosat olivat runsaan koristeelliset. Koristeaiheita ja symboleita oli runsaasti. Pilareiden pronssisissa kapiteeleissa eli pylväänpäissä oli koristeaiheina muun muassa viljantähkiä. Seinien koristeista löytyy lisäksi muun muassa elonkerjuuseen viittaava sirppi.

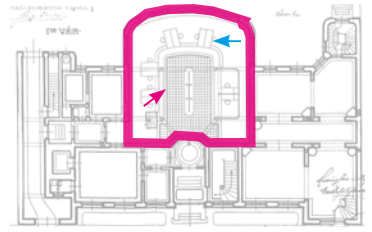
Pankin asiakas lähestyi salia pääsisääkäynniltä eteishallin kautta. Eteishallissa oli näyttävät holvikaaret. Palvelutiski oli hevosenkengän muotoinen ja asiakkaat odottivat vuoroaan keskel-

→ Pankkisasi kattoikkunoihin. Axel Tammelander 1902, VKA

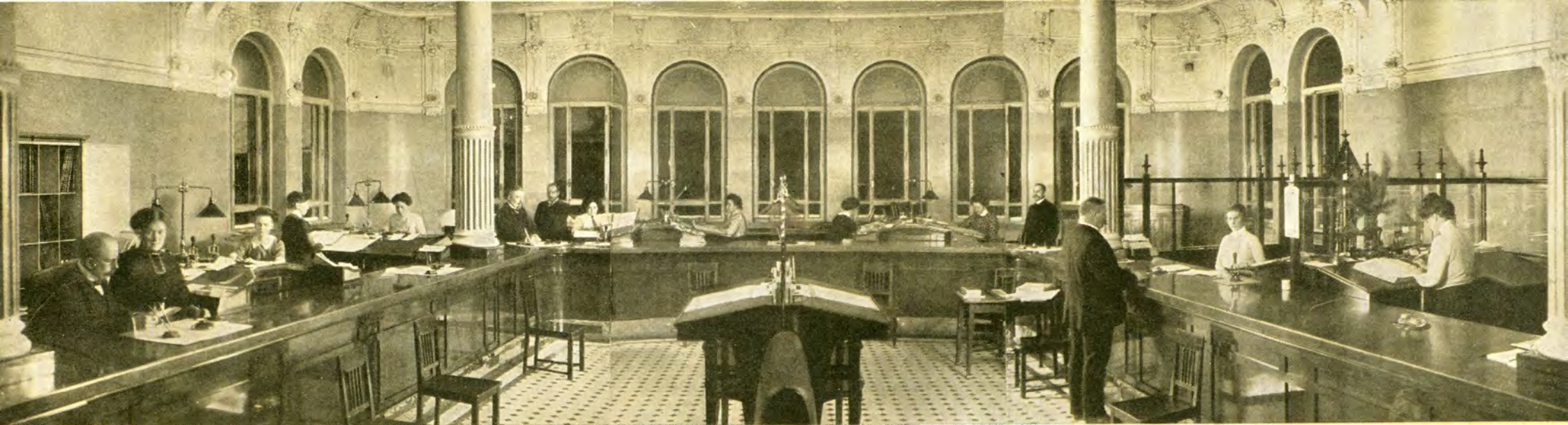

→ Kattoikkunan paikka on sisätilassa edelleen näkyvissä mutta peitettynä

1.krs pohjapiirros v.1901

Säilynyt alkuperäinen koriste seinän yläosassa. Koristeen symboleista on erotettavissa viljantähkiä, tähti ja sirppi.

→ Valokuva Yhdyspankin pankkisalista. Valokuva mahdollisesti vuodelta 1912. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy korkeamman turvasäilön ovi avoimena. Nordean arkisto, ELKA.

→ Säilynyttä metalliovea, joka on todennäköisesti toiminut pankin turvasäilönä

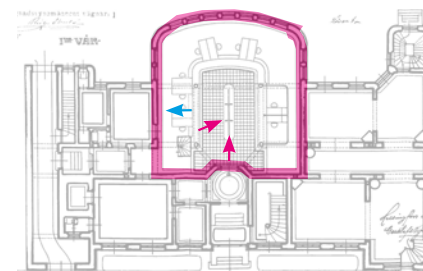
→ Yhdyspankin konttorin pankkisali ja virkailijoita. Tiskin alaosassa näkyvät ritilät liittyvät todennäköisesti lämmitysjärjestelmään. Axel Tammela 1902, VKA

lä sijainneissa penkeissä. Samaa tilallista ideaa Nyström oli käyttänyt yhdyspankeissa Helsingissä ja Viipurissa, ja käytti myöhemmin myös Turun pankkikonttorissa vuonna 1913⁴⁰. Palvelutiskin ulkokehä oli henkilökunnalle. Oikealla puolella pankkisalia oli lasiseinälliset palvelutiskit, jotka oli koristeltu samaan tyyliin kuin pääjulkisivun räystäskoristeet.

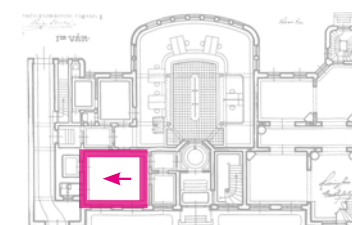
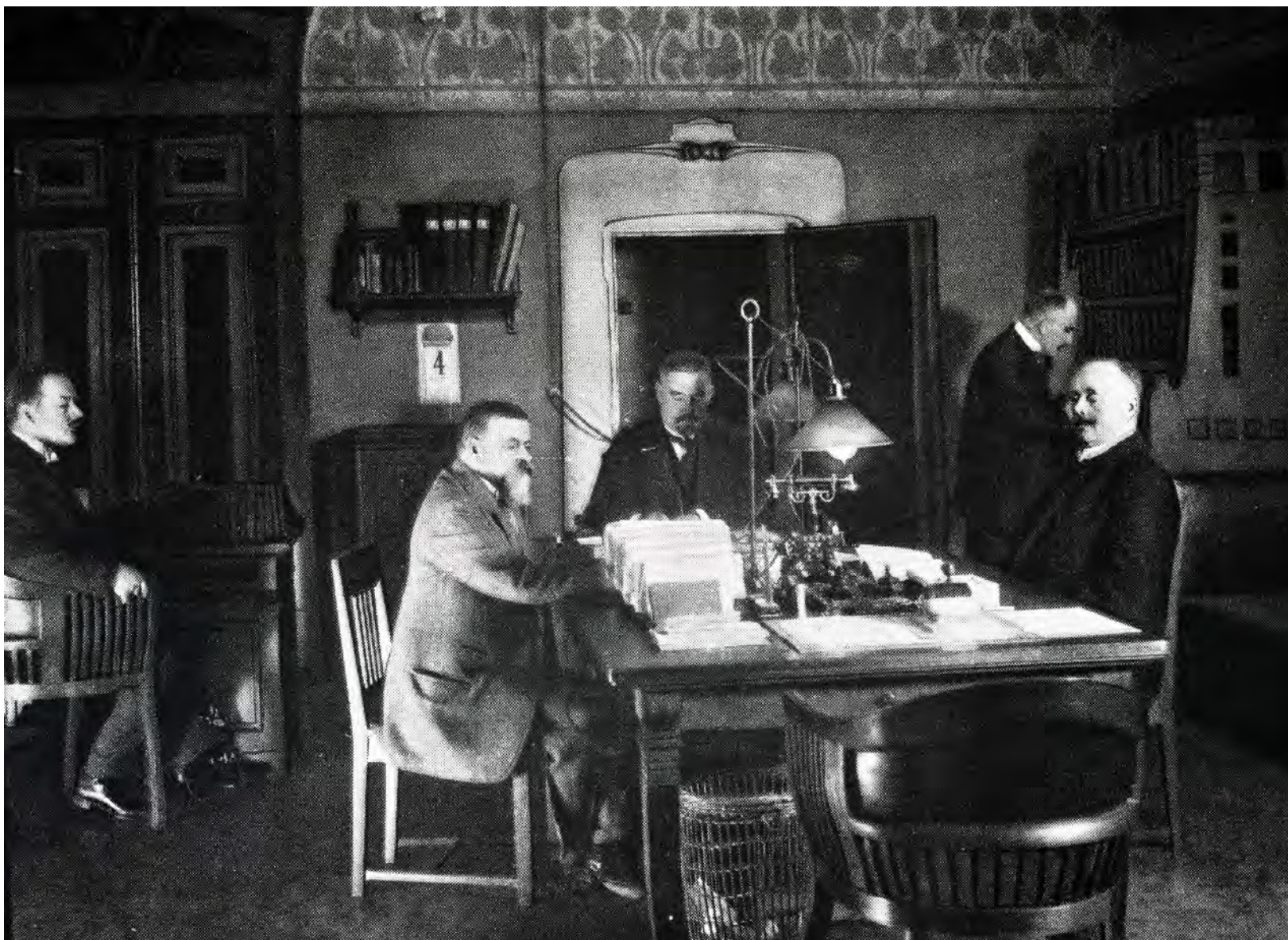
Salin keskiosassa oli mosaiikkilattia, joka näkyy vanhoissa valokuvissa. Pankkihuoneistoissa oli keskuslämmitys. Palvelutiskien sokkeleissa näkyy metalliritilöitä, jotka viittaavat siihen, että lämmitysjärjestelmän lämpöputket olivat asennettu palvelutiskien sisäpuolelle.

Pankkisalin molemmilla puolilla oli turvasäiliöt, jotka eivät näy alkuperäisissä pohjapiirroksissa. Molempien turvasäiliöiden ovet ovat säilyneet.

40 Ashby 2007

1.krs pohjapiirros v.1901

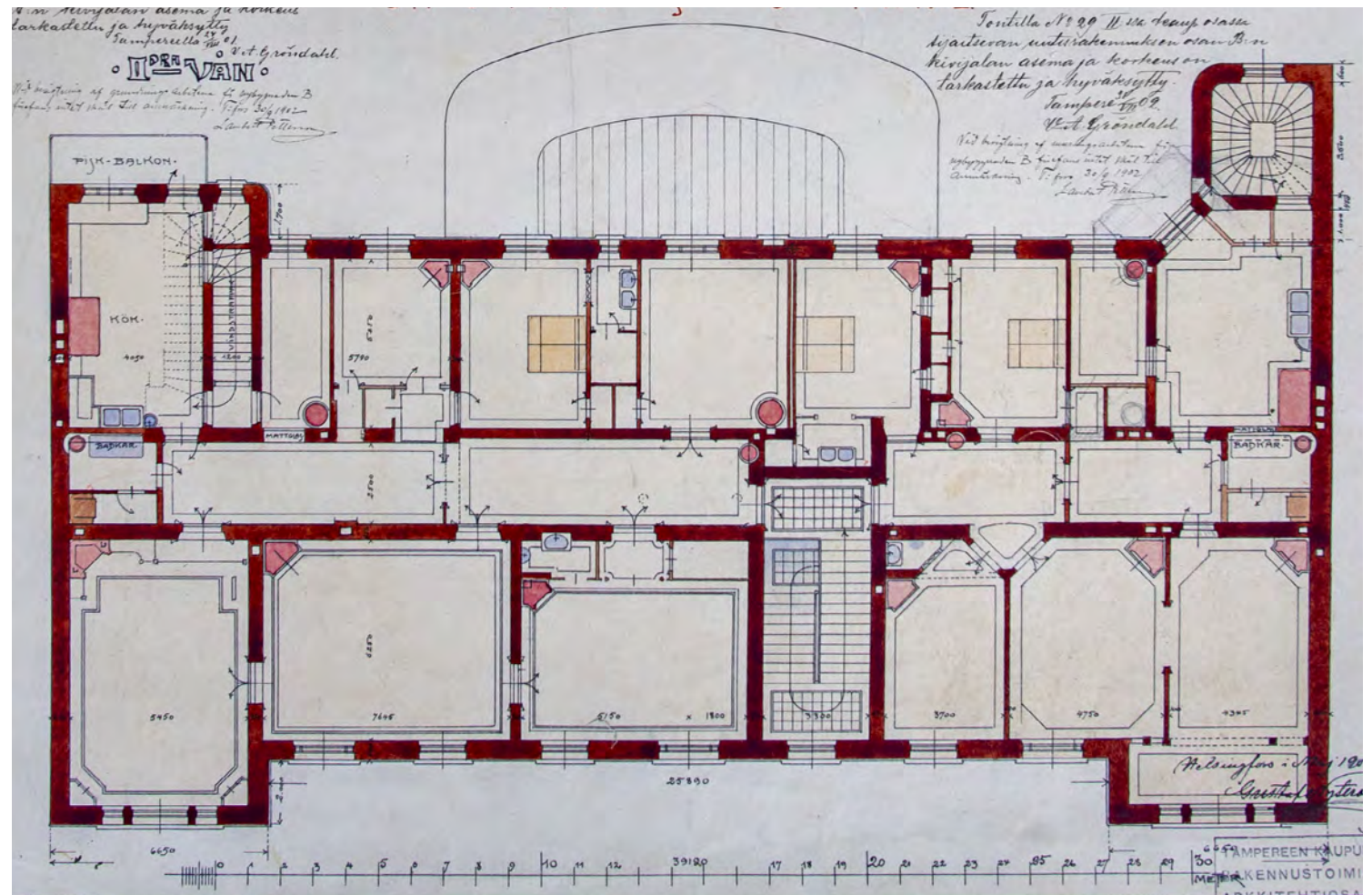
1.krs pohjapiirros v.1901

→ Suomen yhdyspankin Tampereen konttorin johtajistoa kokoushuoneessa. Valokuva mahdollisesti vuodelta 1912. Takana näkyvä avoin ovi näyttäisi johtavan mahdollisesti arvotavaralle tai rahalle tarkoitettuun säilöön. Jäljentäjä Uniphoto. Nordean arkisto, ELKA.

Asunnot

Toisessa kerroksessa sijaitsi kaksi asuinhuoneistoa, joihin asukkaat kulkivat pääsisäänkäynnin viereisestä portaasta. Asuntojen niinkutsutut piianportaat olivat pohjoispuolella ja niistä kuljettiin suoraan asuntojen keittiöihin. Asunnoissa oli keskikäytävä, jonka molemmilla puolilla huoneita. Suurimmat päähuoneet, kuten ruokailusalit ja työhuoneet, avautuivat etelään, ja pienemmät huoneet sisäpihan puolelle pohjoiseen. Asuntojen keittiöt sijaitsivat asuntojen reunoilla ja näistä oli myös pääsy pohjoiseen avautuville parvekkeille.

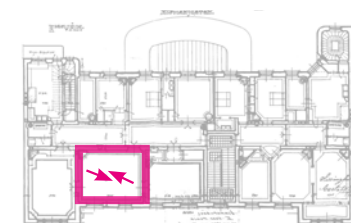
Arkistostoista löytyvistä piirustuksista ja valokuvista voidaan päätellä, ettei esimerkiksi läntisen asunnon keittiö toteutunut aivan vuoden 1901 piirustusten mukaan: Keittiössä oli länsiseinämällä suuret komerot, ja kulku parvekkeelle tapahtui viereisen porrashuoneen kohdalta. Lisäksi itäisen asunnon parveke puuttuu kokonaan tai on vain hahmoteltu lyijykynällä mukaan vuoden 1901 pohjapiirroksiin, mutta se on piirretty virallisena täydennyksenä vuoden 1903 pohjapiirrookseen, joka löytyy tämän selvitystyön liitteistä.

Yhdyspankin alkuperäinen 2. kerroksen pohjapiirros. Gustaf Nyström toukokuu 1901. TKA

→ Valokuvia Tammelanderien salista kohti länttä.
Tammelander, VKA

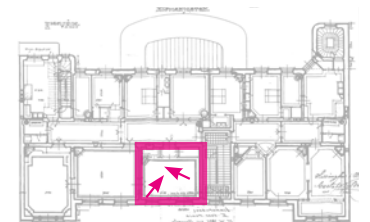
2.krs pohjapiirros v.1901

→ Axel Tammela istuu pöydän ääressä. Tammela 1908, VKA

→ Huoneen sisustusta ja kaakeliuunia, oikealla työpöytä. Tammela 1908, VKA

2.krs pohjapiirros v.1901

Piharakennuksen alkuperäinen ulkoasu

Asuintalon ulkoarkkitehtuuri oli pelkistettyä jugendia, koristeellista symboliikkaa oli vähän. Alkuperäiseen värilliseen julkisivupiirrokseseen oli asunnon ikkunan molemmille puolille hahmoteltu kuusi-koristeet, joita ei todennäköisesti toteutettu.

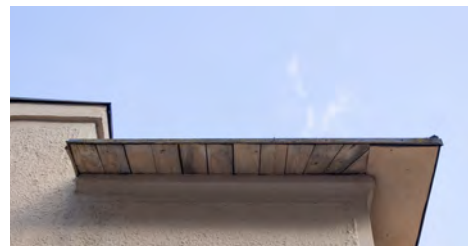
Julkisivut olivat epäsymmetriset ja jaoteltu eri osiin. Pääjulkisivu avautui länteen. Eteläpuolelle avautui yksi asunnon ikkunoista sekä kellarin sisäänkäynti. Arkistoissa on säilynyt rakennuksesta ainoastaan alkuperäiset etelä- ja länsijulkisivupiirrokset. Pohjois- ja itäjulkisivuja ei todennäköisesti koskaan piirretty sillä niillä ei sijainnut ikkunoita.

Länteen avautuva eteläinen pääty rakennuksesta oli korkeampi kuin pohjoisen. Pääsisäänkäynti oli länsijulkisivun keskiosasta. Ulko-ovet olivat täyspuiset ja koristeelliset. Ikkunat olivat tyypilliset pieniruutuiset jugendkauden ikkunat. Pääkerroksen ikkunoissa oli koristeelliset vuorilaudat. Ullakolle avautui kattoikkunan lisäksi muutama pieni ikkuna.

Julkisivupinnat oli sileäksi rapattu. Kokonaisuutta oli elävöitetty eri kokoisilla ja muotoisilla ikkunoilla. Asuinrakennuksen vesikatto oli peltiä ja katolla oli ainakin yksi kattoikkuna. Räystäät oli sommiteltu rakennuksen ulkohahmoon sopivaksi, osa räystäistä on kevytrakenteisia ja ulkonevia, kun taas osa lyhytreunaisia.

Yhdyspankin piharakennus vastavalmistuneena. Axel Tammelaender, VKA

Piharakennuksen räystäitä

Tallin ovet ja yläpuolinen ikkuna, näiden välissä näkyvä sähkövalo lisätty julkisivuun myöhemmin

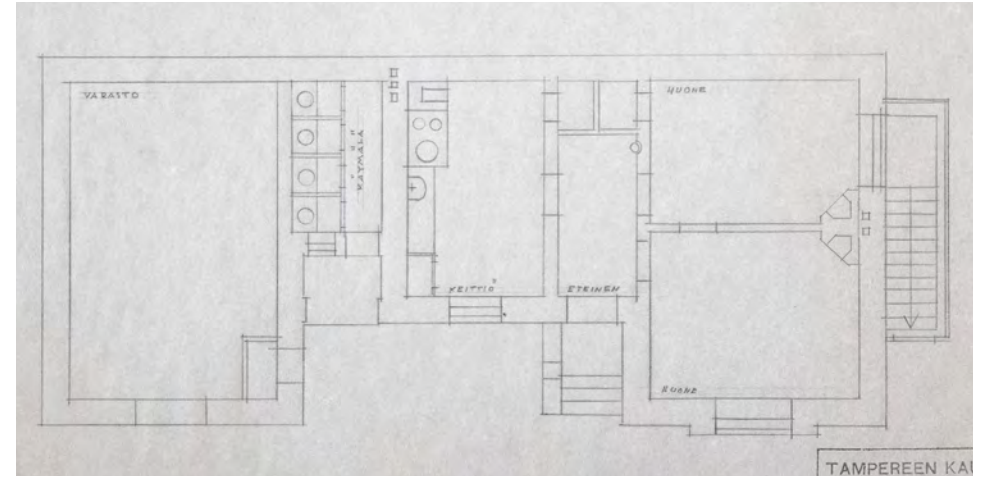
Piharakennuksen alkuperäiset värilliset julkisivupiirrokset länteen ja etelään. Gustaf Nyström heinäkuu 1902. TKA

Piharakennuksen alkuperäiset sisätilat ja rakenteet

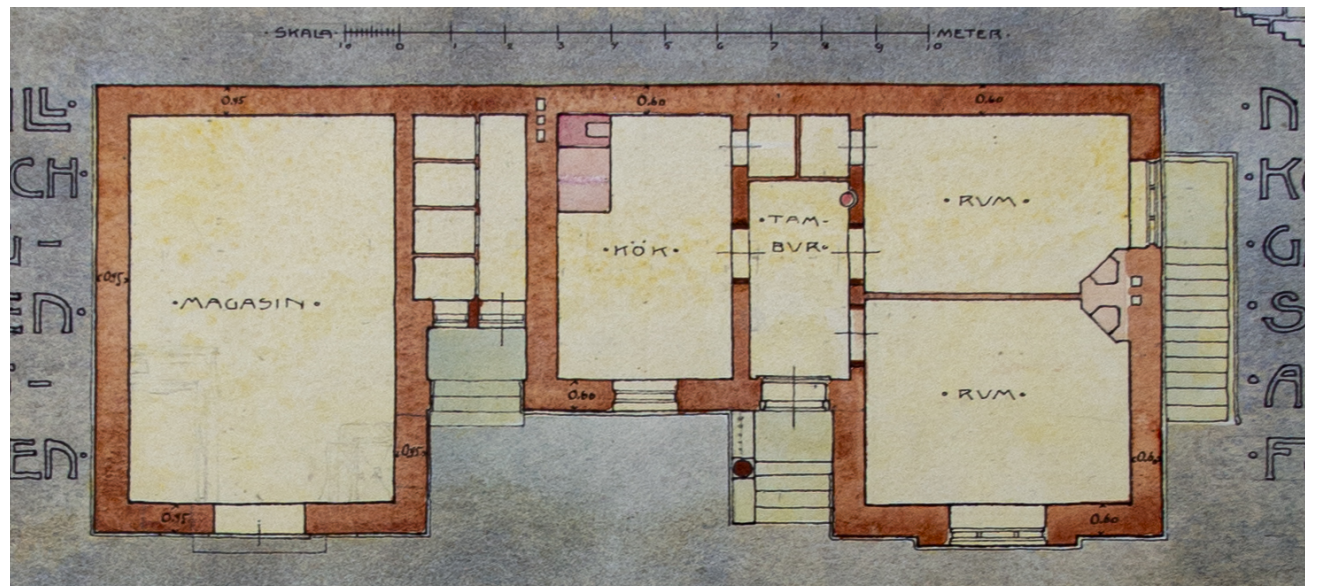
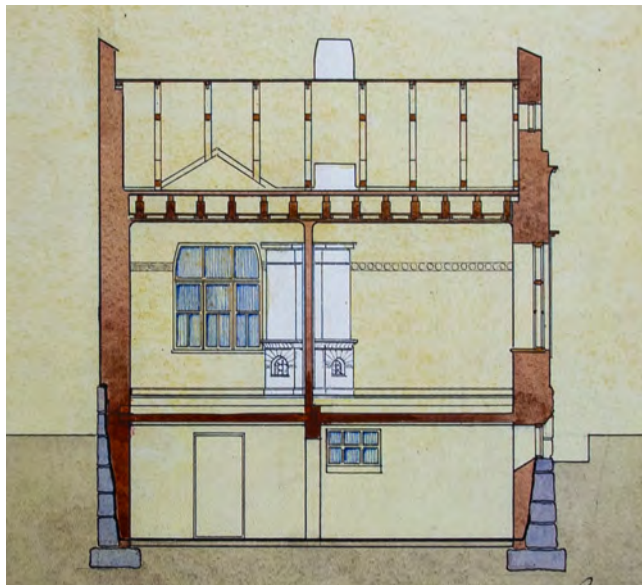
Rakennus toimi talonmiehen asuntona ja varastona. Asuinrakennus oli yksikerroksinen pientalo kellarilla ja ullakolla. Pohjoisosassa oli lämmittämätön varasto/talli erillisellä sisäänkäynnillä pariovilla. Tämän vieressä oli pieni käymälä myös erillisellä ulkokautta kuljettavalla sisäänkäynnillään. Asunto sijaitsi eteläpuolella rakennusta.

Asuntoon kuljettiin länsipuolelta ja sisäänkäynniltä saavuttiin asunnon keskelle eteiseen. Vasemmalle kääntyttäessä oli keittiö ja oikealla puolella kaksi asuinhuonetta. Asuinhuoneissa oli uunit ja keittiössä todennäköisesti muurattu valurautalevyinen hella. Asuinhuoneiden välillä oli oviaukko, joka ei näy alkuperäisessä pohjapiirroksessa. Läntinen asuinhuone oli suurempi ja siinä sijaitseva uuni oli koreellisempi.

Kellarissa oli kylmää varastotilaa ja sinne oli kulku ulkokautta rakennuksen eteläpäädyssä. Rakennuksessa oli tiilirunko, välipohjat ja yläpohja olivat puurakenteiset.

Piharakennuksen pohjapiirros jossa tilat nimetty suomeksi. Piirustus on päiväämätön, mahdollisesti 1930-luvulta. TKA

Piharakennuksen alkuperäinen pohjapiirros ja leikkaus. Gustaf Nyström heinäkuu 1902. TKA

1900-luvun ensimmäiset vuosikymmenet

Rakennuksiin ei toteutettu merkittäviä muutoksia ensimmäisten vuosikymmenten aikana.

Vuonna 1905 rakennuksessa toimi pankin lisäksi kello- ja kultasepäntoimisto sekä tekstiilikauppa ja räätäli.⁴¹

Hatanpään kartanon omistajasukuun kuulunut Nils Idman aloitti Yhdyspankin alijohtajaksi Tampereen konttorissa vuonna 1885 ja toimi tunnettuna liikemiehenä kaupungissa. Idman vaikutti aikanaan myös voimakkaasti Kauppakadun Yhdyspankkirakennuksen rakentamiseen.

Vuonna 1912 paljastui, että Idman oli tehnyt valtavan kavalluksen, silloisessa rahassa peräti kymmenen miljoonaa markkaa. Vuosisadan alkupuolella ei pankkitoimien kontrolloiminen ollut järin säännöllistä eikä tarkkaa. Idmanilla ei ollut minkäänlaista kirjanpitoa ja hänellä oli hallussaan pääkassakaapin avaimet. Kavallus aiheutti suuria vaikeuksia kaupungin liike-elämälle. Kyseessä on tänäkin päivänä Suomen ja kenties koko Pohjoismaiden suurin huijaus.

Vuonna 1919 Yhdyspankki ja Pohjoismaiden Osakepankki yhdistyivät, jolloin Suomen Yhdyspankista tuli Pohjoismaiden Yhdyspankki. Konttoriin nimitettiin nyt neljä johtajaa, nimittäin Grahni, Granberg, Hård ja Friman. Heistä Granberg ja Hård muuttivat asumaan pankkirakennuksen virka-asuntoihin. Pankin varsinaisista toimitiloista oli johtajille erotettu kaksi pientä työhuonetta, toinen Grahnia ja Granbergia, toinen Hårdia ja Frimania varten. Muut 16-17 virkailijaa istuivat korkeilla jakkaroilla pankkisalia kiertävän tiskin takana. Virkailijoiden ruokasali, johon kerrallaan mahtui aterioimaan 4-5 henkilöä sijaitsi maantasokerroksessa. Pankin kustantamien aterioimien ainekset hankittiin pääasiassa Grahnin kartanosta Kaukajärveltä, ja niiden valmistuksesta vastasi piharakennuksessa asuva talonmies perheineen. Holvin kolmisenkymmentä senttimetriä paksun teräsoven avaamiseen tarvittiin tuolloin kaksi eri henkilön hallussa ollutta avainta. Jykevässä pankkiholvissa ei katsottu tarvittavan hälytyslaitteita. Virkailijat, jotka hoitivat rahakuljetukset tuolloin Palanderin talossa sijainneeseen Suomen Pankkiin, sen sijaan olivat aseistettuja.⁴²

Kauppakatu 1910-luvulla. MV

⁴¹ *Tengbom Eriksson Arkkitehdit 2013*

⁴² *Aitasalo 1982*

1930- ja 1940-luvun vaihde: Rakennus Tampereen kaupungin käyttöön

Vuonna 1938 Tampereen kaupunki ostin kiinteistön virastokäyttöön ja yhdyspankki siirtyi toisaalle laajempiin ja uudempiin tiloihin Kaupakadun toiselle puolelle. Pankki muutti pois tiloista vuoden 1939 syyskuussa.

2,5 miljoonan markan kiinteistökauppaan sisältyi rakennusten lisäksi myös kalustoa: Pankin asiakastiski, keskellä toimistosalia oleva kaksiosainen korkea pulpetti, peräikkunoiden alla oleva pitkä pöytä, holvikerroksessa olevat arkistohyllyt ja kaikki seinissä olevat ja katosta riippuvat sähkölaitteet ja valaisimet sekä taloon kuuluva palokalusto.⁴³

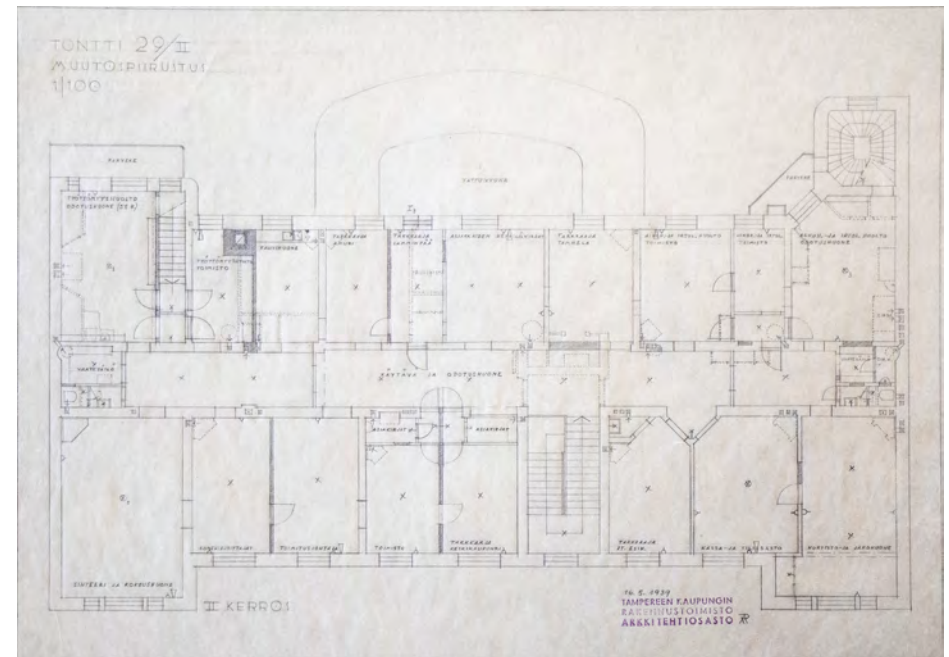
Kauppojen jälkeen rakennukseen tehtiin muutos- ja korjaustöitä, suunnitelmista vastasi kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosasto. Suunnitelmat on allekirjoittanut Bertel Strömmer. Taksoituslautakunta pääsi muuttamaan tiloihin vuoden 1940 puolella.

Kaupungin huoltolautakunnalle ja taksoitustoimistolle tehtiin toimistotilat. Taksoitustoimisto tuli ensimmäiseen kerrokseen ja pankkisali muuttui toimistosaliksi. Toisesta kerroksesta tehtiin sosiaalitoimisto ja tiloihin tehtiin runsaasti uusia väliseiniä ja oviaukkoja. Myös alkuperäiset asuntojen keittiöt purettiin. Kellarikerroksessa tehtiin vähemmän muutoksia, sillä kellaritilat tulivat varastokäyttöön. Lämmitysjärjestelmä uusittiin ja pääosa rakennuksen vesijohdoista ja sähköistä uusittiin. Suurin osa rakennuksen alkuperäisistä uuneista purettiin muutostöiden yhteydessä. Uunit korvattiin vesikiertoisien keskuslämmityksen pattereilla. Uudet oviaukot ja ovet rakennettiin alkuperäisten koristeellisten puuvien mukaan.

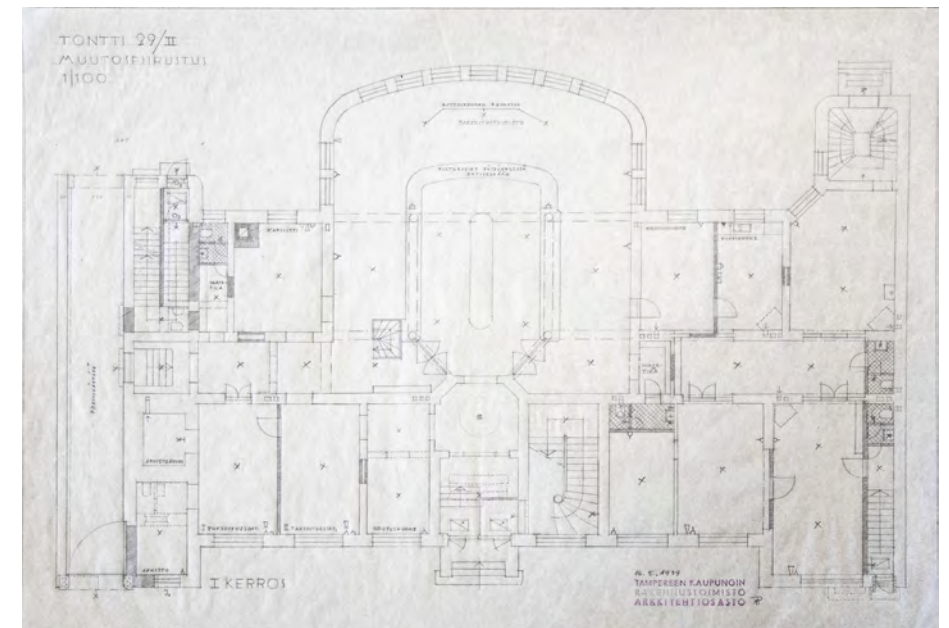
Kauppakadun pääjulkisivuun tehtiin muutoksia. Alkuperäinen länsipäädyn porttikäytävä purettiin ja tilalle rakennettiin uusi suurempi kulku yhdyskäytävään Kauppakadulta. Julkisivuun rakennettiin myös uusi ikkuna. Myös itäpäädyn sisäänkäynti liiketilaan purettiin.

Piharakennukseen tehtiin myös muutostöitä. Täyttä selvyttä suunnitelmien toteutuneesta laajuudesta ei ole. Käymälän sisusta oli merkitty purettavaksi, samoin autotallista ullakolle johtava sisäporras ja asunnon alkuperäiset uunit. Käymälä on todennäköisesti purettu, sillä sisälle asuntoon rakennettiin nyt wc-tila. Kuitenkin asunnon uunit ja ullakon porras ovat säilyneet tähän päivään asti ja ne ovat toteutukseltaan 1900-luvun alun rakentamiskonventioiden mukaiset. Hyvin todennäköisesti uuneja ja porrasta ei uusittu, vaan ne ovat edelleen alkuperäiset. Muita 1930- ja 1940-luvun vaihteen muutostöitä piharakennuksessa olivat keittiön kalusteiden uusiminen ja kylmäkomeron rakentaminen ulkoseinälle. Myös tallin puolella julkisivussa ollut aukko, jonka käyttötarkoituksesta tässä selvitystyössä tullut varmuutta, on peitetty.

⁴³ Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirja 22.11.1938, TKA

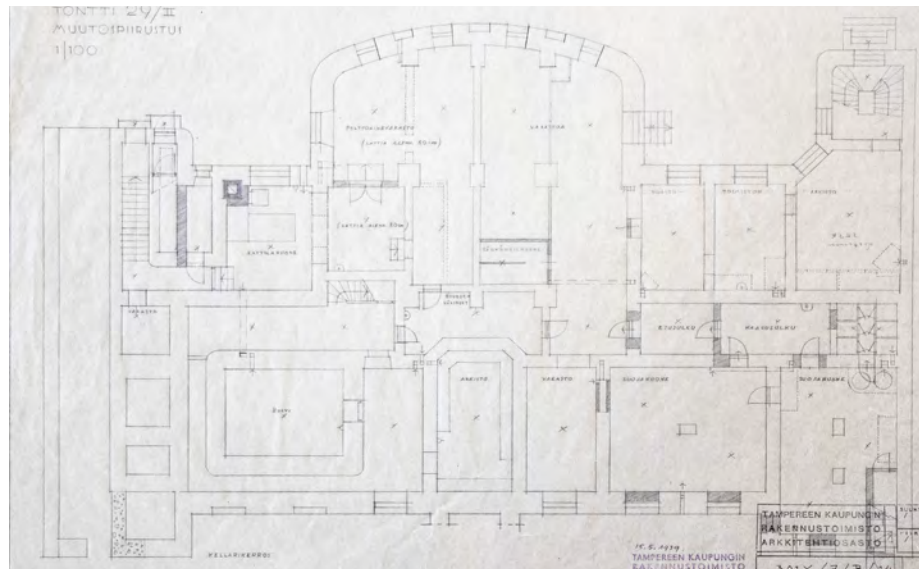
2. kerroksen pohjapiirros. Tampereen kaupungin rakennustoimisto arkkitehtiosasto, muutospiirustus 16.5.1939. TKA

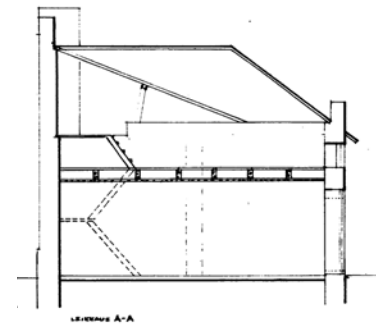
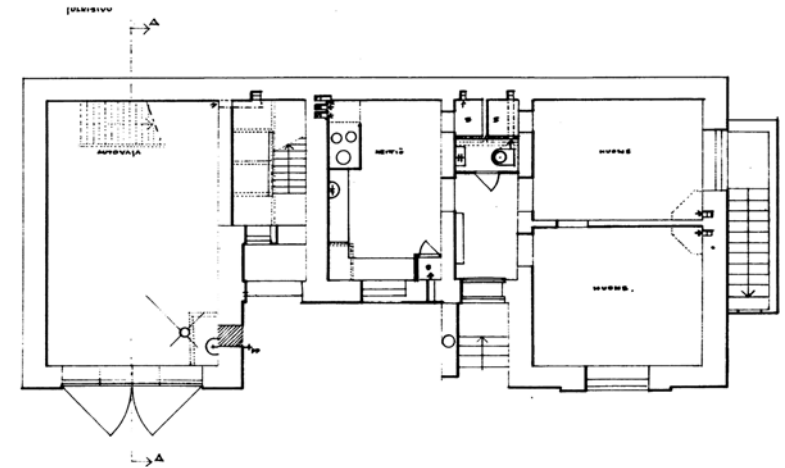
1. kerroksen pohjapiirros. Tampereen kaupungin rakennustoimisto arkkitehtiosasto, muutospiirustus 16.5.1939. TKA

Julkisivu kauppakadulle, Tampereen kaupungin rakennustoimisto arkkitehtiasasto, muutospirustus 6.7.1939. RAVA

Kellarikerroksen pohjapiirros. Tampereen kaupungin rakennustoimisto arkkitehtiasasto, muutospirustus 15.5.1939. TKA

Piharakennus. Tampereen kaupungin rakennustoimisto arkkitehtiasasto, muutospirustus 11.7.1939. RAVA

Suomessa syttyi Talvisota 30.11.1939 ja sota jatkui 13.3.1940 saakka. Useat rakennukset Tampereella kärsivät tuhoista.

Kaupungin omistamassa entisessä Yhdyspankkirakennuksessa oli sota-aikaan käynnissä muutos- ja korjaustöitä. Rakennukselle kirjattiin 20.2.1940 tapahtuneen pommitusvaurioita. Rakennus oli vioittunut ilmanpaineesta. Tavallisia ikkunaruutuja oli särkynyt n. 28 m², hiottuja 8 mm vahvuisia ruutuja n. 20 m² ja vastaavanlaisia ikkunaruutuja ornamenteilla 3 m². Lyijylasitettuja ikkunoita oli särkynyt 8 m². Pommitusvaurioiden vuoksi rakennuksessa on siis korjattu suuri määrä ikkunoita 1940-luvun alussa, mutta tarkempaa tietoa korjattujen ikkunoiden sijainnista ei ole.

Tietoa Talvisodan aiheuttamista pommitusvaurioista Tampereen kaupungin omistamille kiinteistöille. Talo no 29/II. Entinen Yhdyspankki. TKA

039
040

Tampereen kaupungin omistamien kiinteistöjen
pommitusvaurioita.

Talo N° 29/II. Ent. Yhdyspankki. 17.2.40.

- a) Vioittunut ilmanpaineesta.
- b) 2 kerroksinen kivinen virastorakennus, jossa
muutos- ja korjaustyöt ovat parhaillaan käynnissä.
Särkynyt tavallisia ikkunaruutuja	28.2 m ²
hiottuja 8 m/m vahvuisia	20.25 "
ja samanlaisia hiot.ornamentein	3.00 "
lyijylasitettuja ikkunoita	8.00 "
- Rakennus ei ole käytössä, eikä myöskään pienempi piha-
rakennus, jossa on talonmiehen asunto.
- c) Vakuutettu kaup.yleisessä palovak.yhtiössä mk 3.157.000:--.
- d) Vahvistamaria ei talossa toistaiseksi ole eikä asuntokaan
siis ole käytössä.

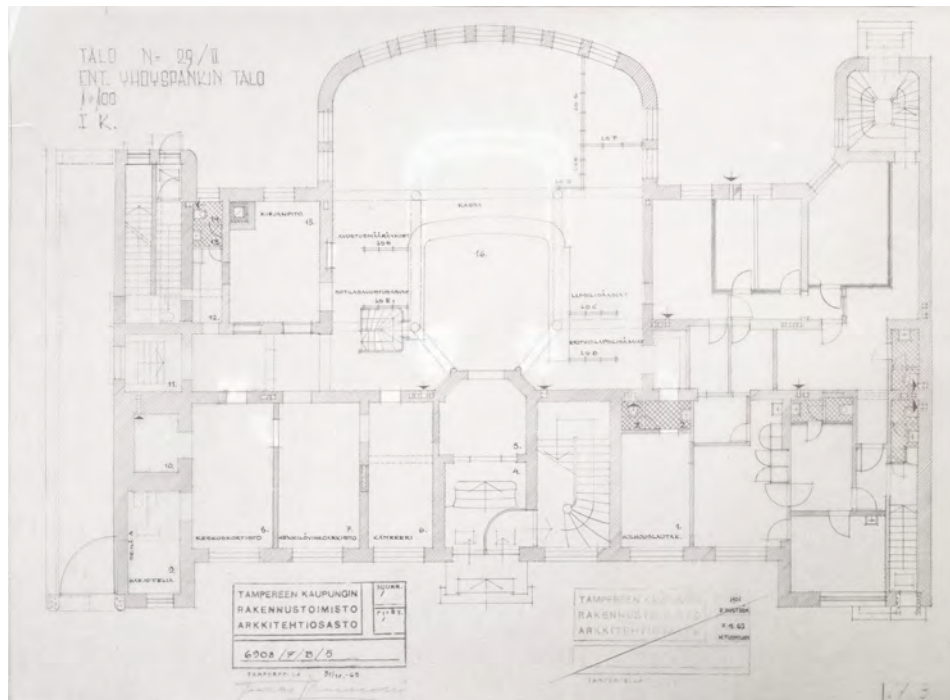
Tampereella, helmikuun 20 p:nä 1940.

1950-luku: Muutostyöt entisessä liikehuoneistossa

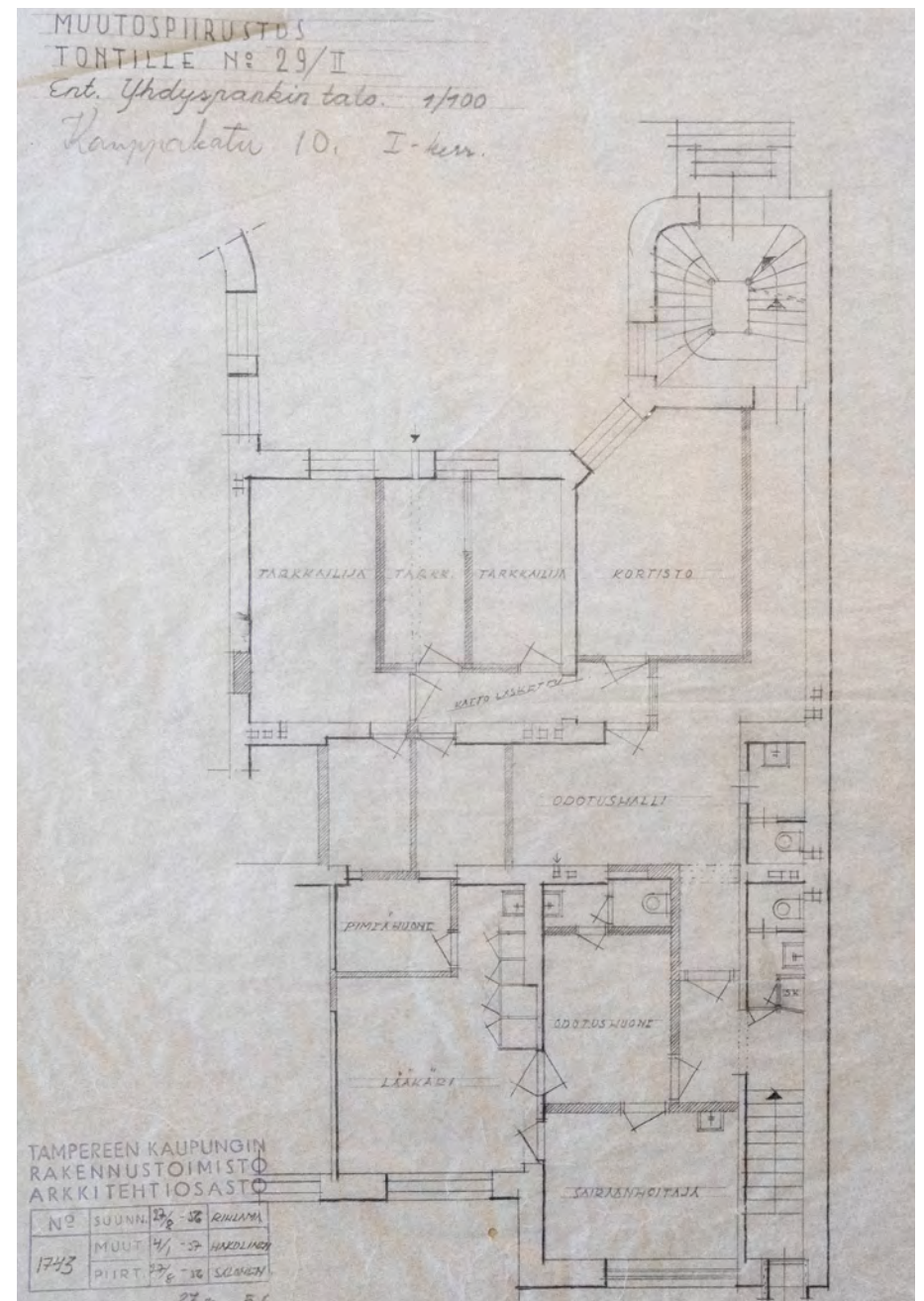
Arkistoista löytyy vuodelle 1956 päivätyt ja Tampereen kaupungin rakennustöimiston arkkitehtiosaston Seppo Rihlaman allekirjoittamat muutossuunnitelmat. Päärakennuksen itäpään entisen liikehuoneiston tiloihin tehtiin tilat mitä ilmeisemmin kaupungin terveysasemalle. Sisäänkäynniltä tultiin odotushalliin, josta päästiin lääkärin ja sairaanhoitajan vastaanottotiloihin.

1960-luvun alku: Muutostyöt

Arkistoista löytyy myös vuosille 1962-1963 päivättyjä ja Tampereen kaupungin rakennustöimiston arkkitehtiosaston laatimia muutossuunnitelmia. Muutokset kohdistuivat jälleen 1. kerrokseen päärakennuksen itäpäätyyn. Terveysaseman tiloihin tehtiin väliseinämuutoksia.

Muutostyöt 1960-luvun alussa päärakennuksen itäiseen huoneistoon 1. kerrokseen. Tampereen kaupungin rakennustöimisto arkkitehtiosasto 31.10.1963. TKA

Muutostyöt 1950-luvulla päärakennuksen itäiseen huoneistoon 1. kerrokseen. Tampereen kaupungin rakennustöimisto arkkitehtiosasto Seppo Rihlama 27.8.1956. TKA

1960-luvun lopussa Ylioppilastaloksi ja ravintola Tiiliholviksi

1967 tilat siirtyivät Tampereen kaupungin virastoilta Tampereen ylioppilaskuntien yhteiseksi ylioppilastaloksi.⁴⁴ 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun muutossuunnitelmista vastasi Tampereen kaupungin rakennustoimiston sisutusarkkitehti Reijo Ojanen.

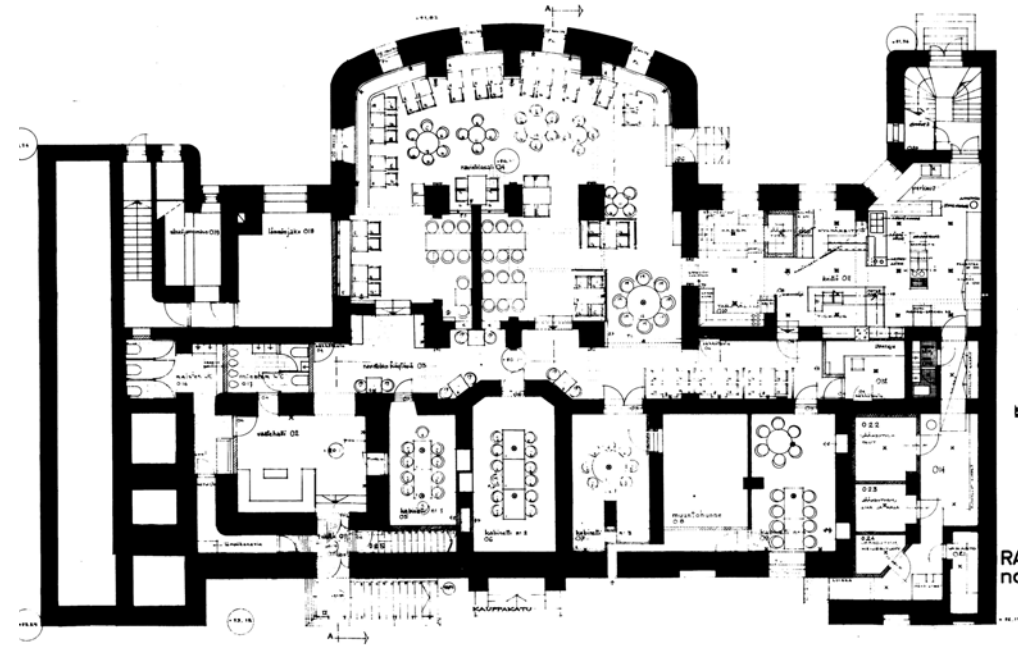
Ylioppilaskunta pääsi muuttamaan tiloihin vuodenvaihteen jälkeen 1967. Talon kellariin komeiden kattoholvien alle perustettiin vuonna 1968 ravintola Tiiliholvi.⁴⁵ Ravintolan rakennustyöt suoritettiin touko-syyskuussa 1968. Hovin lattiaa laskettiin nelisenkymmentä senttiä, ainoastaan salin etuosan ja eteisen lattiat jätettiin entiselleen. LVI-kanavat upotettiin lattiaan, koska holveja ei aluttu tarpeettomasti purkaa. Kalkitut ja rapatut seinä- ja katopinnat hiekkapuhallettiin ja näkyviin tulleet tiilet pinnoitettiin pölyämättömiksi. Sisäänkäynti puhkaistiin holvin kaksinkertaisen seinän läpi Kauppakadun puolelle.

Ravintolan suunnitteluvaiheen aikana työnimenä oli Civiskellari. Lopullista nimeä etsittiin huhtikuussa 1968 julistetussa nimikilpailussa, jossa voittaneen ehdotuksen tekijälle oli luvassa 60 markan palkinto. Kilpailussa ehdotettiin nimiä Tiilikellari ja Holvikellari, joista sitten yhdistettiin lopulta Tiiliholvi.⁴⁶ Alkuun ylioppilaskunnan pyörittämä ravintola Tiiliholvi oli kuitenkin tuon tuosta taloudellisissa vaikeuksissa ja kaupattiin yksityisyritykselle Hämeen Aleks Oy:lle 1970-luvun lopulla.⁴⁷

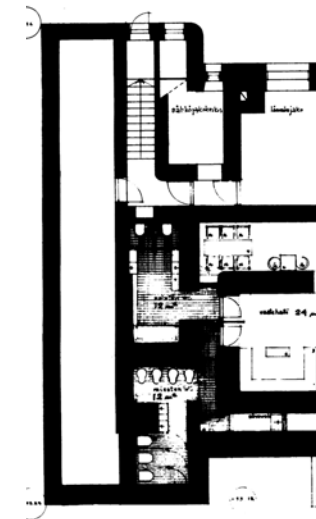
Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa toimistotilat muutettiin juhlahuoneistoksi. Toimistosalista tuli nyt tanssisali, viereisistä toimistohuoneista kahvila ja tupakkahuone. Sisäänkäynti säilyi entisellään. Pääovista saavuttiin suoraan tanssisaliin, vaatteiden säilytys ja wc-tilat olivat sisäänkäynniltä vasemmalla puolella. Henkilökunnan tilat sijoitettiin itäpäätyyn entisen erillisen liikehuoneiston puolelle.

Tanssisalissa olleet pankin kiintokalusteet poistettiin ja niiden aiheuttamat vauriot seinissä ja lattiasa korjattiin. Keskiosan laatat poistettiin ja korvattiin vastaavilla vinyylilaatoilla kuin lattian muu osa. Kahden pylvään alaosa muurattiin ja rapattiin samanlaiseksi kuin muut kaksi. Kellarin portaikon kaiteet purettiin ja aukkoon valettiin betonilaatta, lattia päällystettiin vinyylilaatalla. Kahvilan ovi poistettiin karmeineen ja siirrettiin viereiseen oviaukkoon.

Tupakka- ja vaatehuoneiden ovet poistettiin, karmit jätettiin paikoilleen. Vaatehuoneisiin rakennettiin palvelutiskit ja vaatenaulakot 300-350 henkilöä varten. Uusien wc-tilojen seinät tehtiin lastulevyistä ja lattiat päällystettiin Pukkilan laatoilla. Lipunmyyntiosaston ovi poistettiin ja aukkoon tehtiin kääntyvä myyntipöytä.

Kellari pohjapiirros 7.9.1968 R. Ojanen. RAVA

Ote kellarin pohjapiirroksista 27.4.1968 R. Ojanen. Länsipäätyyn suunniteltiin ensin wc-tiloja, mutta suunnitelmasta luovuttiin myöhemmin. RAVA

⁴⁴ Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirja 16.2.1966, TKA

⁴⁵ Leskinen 1998

⁴⁶ Aitasalo 1982

⁴⁷ Korkki & Niemelä 1995

Ylioppilastalon keskikerroksen juhlasali vakiintui nopeasti opiskelijoiden il-lanviettopaikaksi. Aluksi ohjelmisto koostui etupäässä tanssi-illoista, joissa esiintyi varsin tavanomaisia tanssiryhmiä ja iskelmälaulajia. Vuonna 1967 pop-musiikkia esitettiin vain sunnuntai-iltais-in, jolloin sisäänpääsyyn ei vaa-dittu opiskelijakorttia. Vuosikymmenen vaihteeseen tultaessa oli ohjelmisto kuitenkin jo muuttunut pop- ja rockvaikutteiseksi.⁴⁸

1970-luku: Lukuisia pieniä muutostöitä

Päärakennus

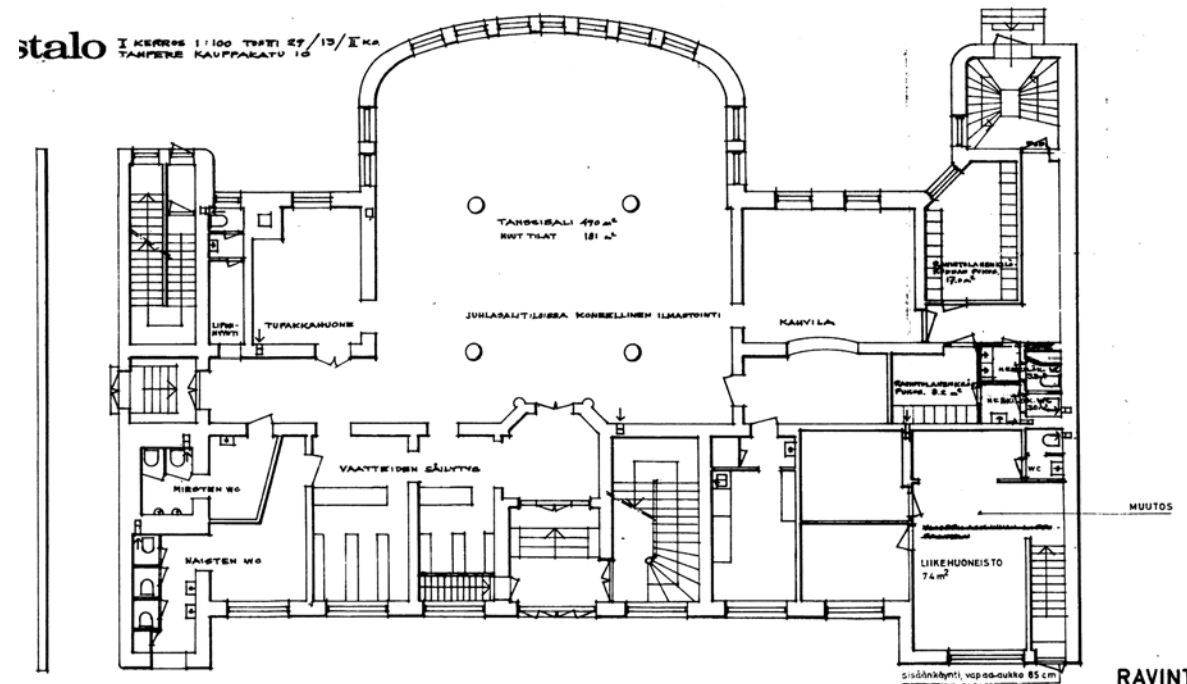
Rakennuksen keskikerroksessa toimineesta rock-klubista tuli yksi Tampe-reen merkittävimmistä. 1970-luvulla muovautunut "manserock" ankkuroi-tuukin keskeisesti juuri Tampereen ylioppilastaloon.⁴⁹

Arkistoista löytyy useita rakennukseen kohdistuvia pieniä muutos- ja korja-ussuunnitelmia 1970-luvulta. Todennäköisesti näitä toteutettiin vuosien mittaan eri kerroksissa ja tiloissa.

1970-luvun alussa pääsalin peräosaan ja sivuille rakennettiin 60 cm korkea koro-ke, poistumistieoviväykät levennettiin ja tilat kunnostettiin. Liikehuo-neisto muutettiin ravintolaksi. Kantavaan sydänmuuriin tehtiin aukkoja 80 x 200 cm, kevytrakenteisia väliseiniä purettiin ja tiloihin rakennettiin uudet wc-tilat. Narikan taakse (nykyinen tila 103) rakennettiin tuolloin sisäporras kellariin. On myös mahdollista että kyseinen sisäporras on vanhempi, kenties alkuperäinen, ja johtanut pankinjohtajien kokoushuoneesta kellariin. Ensimmäisen kerran porras kuitenkin on näkyvässä vasta 1970-luvun poh-japiirroksessa.

⁴⁸ Aitasalo 1982

⁴⁹ Korkki & Niemelä 1995

1. kerroksen pohjapiirros. 28.8.1972, RAVA

Valtakunnallinen opiskelija-asuntoloiden asukkaiden neuvottelukokous Tampereen yliopilatalolla. Esa Perä-Rouhu, 1975. KAO

Tampereen ylioppilastalo. E. M. Staf 1975, VKA

Juice ja Slam keikalla Yo-talolla. Taina Repo 1977-1979, VKA

1970-luvun puolivälissä tehtiin muutoksia päärakennukseen itäpäätyyn 1. ja 2. kerroksiin. 2. kerroksen pukuhuonetiloiissa tehtiin tilamuutoksia. Pukuhuoneisiin, pesuhuoneisiin ja siivouskomeroihin tehtiin väliseinämuutoksia ja lisättiin uusia pesualtaita ja lattiakaivoja. Lisäksi 1970-luvun puolivälissä kellarissa Tiiliholvin sosiaalitaloihin ja arkistoon tehtiin muutostöitä.

1970-luvulla tanssisalissa, joka toimi ennen pankkisalina, esiintymislava sijaitsi saliin johtavan alkuperäisen sisäänkäynnin paikalla. Lava oli alkuun pienen kokoinen ja sitä laajennettiin myöhemmin.

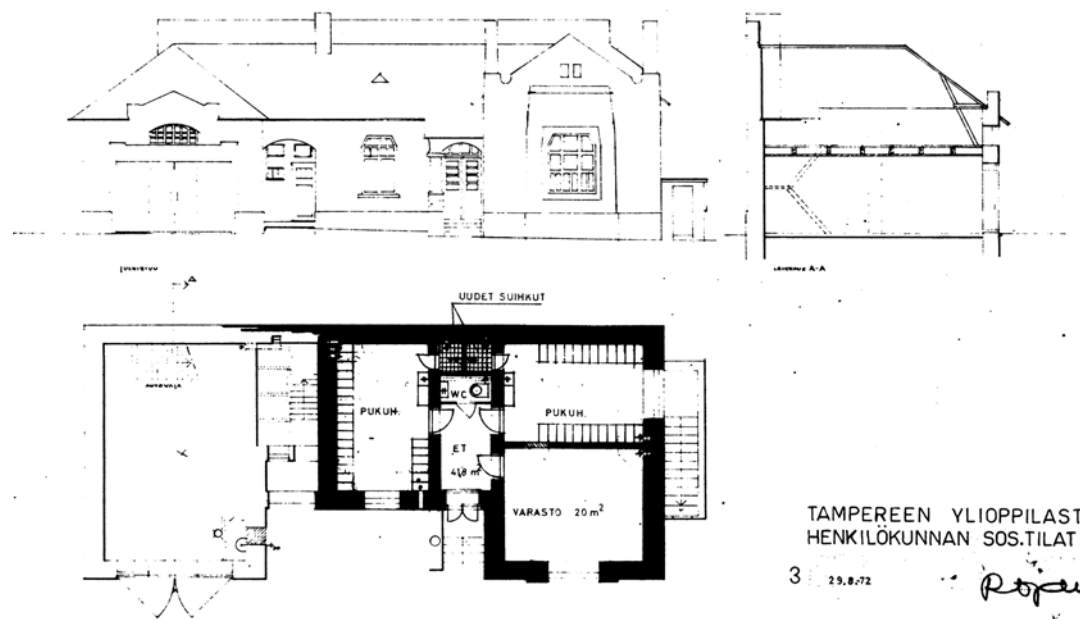
Piharakennus

Piharakennuksen asunto muutettiin vuonna 1972 päärakennuksen ravintolalohenkilökunnan sosiaalitiloiksi. Asunnon keittiöstä ja itäisestä huoneesta tehtiin puku-huoneet. Wc-tilan viereiset varastot rakennettiin suihkuiksi. Läntinen huone otettiin varastokäyttöön. Tiloihin ei tehty rakenteellisia muutoksia. (Rava)

Vuonna 1972 ylioppilaskunnan lippupalvelun huoneisto muutettiin liikehuoneistoksi, rakenteellisia muutoksia ei tehty. (Rava 28.8.1972)

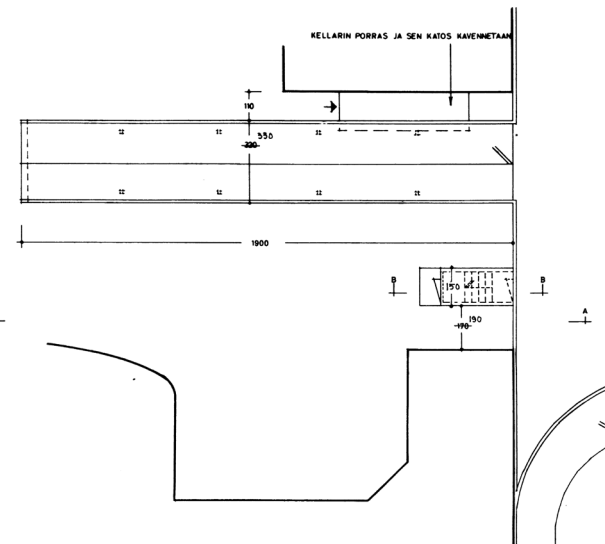
Piharakennuksen varastohuone rakennettiin vuonna 1973 ravintolan pakastehuoneeksi.⁵⁰

50 Rakennusurakkasopimus 10.4.1973 TKA

Piharakennuksen muutostyöt 29.8.1972. RAVA

Viereisessä rakennuksessa sijaitsi Stockmannin tavaratalo, jolle rakennettiin uusi sisäänkäynti 1970-luvulla. Muutoksista vastasi rakennussuunnittelutoimisto Aarne Jokinen. Sisäänkäynnin vuoksi entisen Yhdyspankin piharakennuksen kellarin porras ja sen katos kavennettiin.

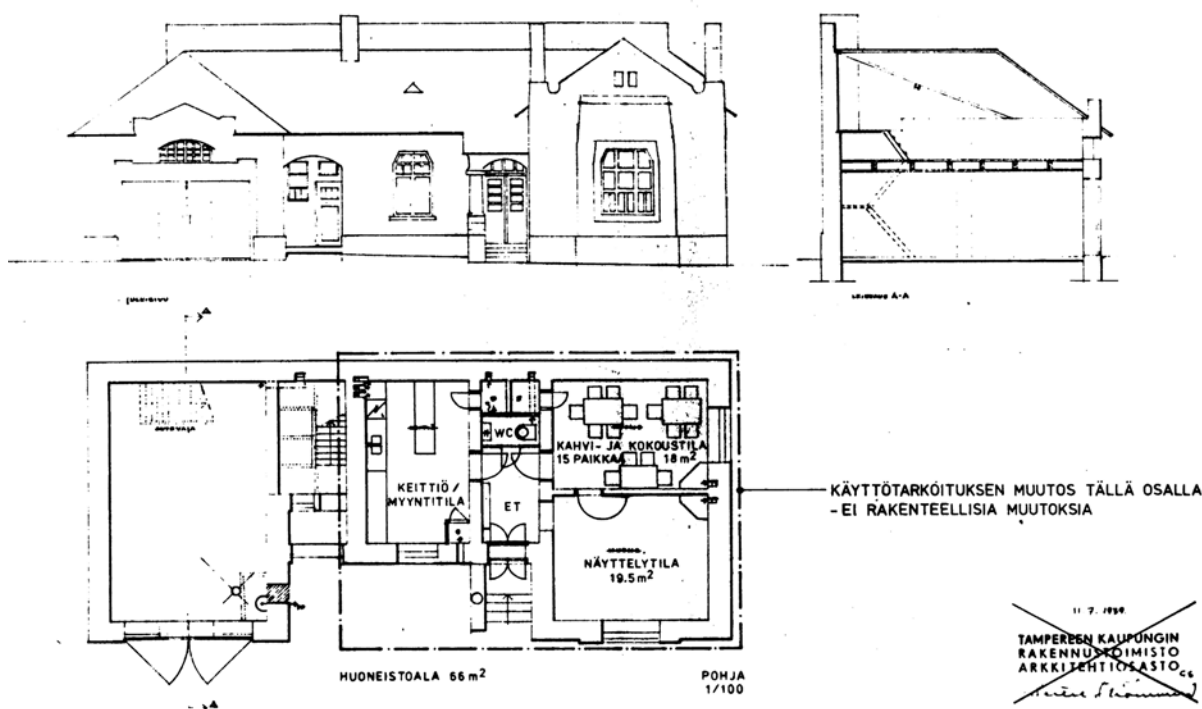

Stockmannin sisäänkäynnin rakentaminen aiheutti piharakennuksen kellarioriitaan kaventamisen. Pihan muutos, rakennussuunnittelutoimisto Aarne Jokinen 17.1.1972. RAVA

1980-luku: Perustusten korjaus

Päärakennuksen vajonnut perustus korjattiin 1980-luvulla. Rakennus oli perustettu anturoin hirsiriian välityksellä siltin varaan. Pohjaveden alenemisen vuoksi puuosat olivat lahonneet ja myös siltti osittain kokoonpuristunut aiheuttaen rakennuksen epätasaisen painumisen ja tiilirakenteiden halkeamisia. Teetettyjen pohjatutkimusten mukaan perustuksen alla noin kahden metrin syvyydessä oli kantava erittäin kiinteä moreenimuodostuma, jonka varaan rakennus perustettiin saneerauksen yhteydessä. Kantavat rakenteet ulotettiin yksittäisten betonilamellien avulla pohjamoreeniin.

Piharakennukseen tiloihin tehtiin käyttötarkoituksen muutos kahvilaksi 1980-luvulla. Tilat tulivat Tampereen kirjakahvila-yhdistyksen käyttöön. Muutokset eivät aiheuttaneet rakenteellisia muutoksia. Entinen keittiö pysyi nyt keittiö- ja myyntitilana. Itäinen huone otettiin kahvi- ja kokoustilaksi, läntinen huone näyttelytilaksi.

Piharakennuksen käyttötarkoituksen muutos 9.3.1984. RAVA

Yo-talon ohjelmistoa 1980-luvun alussa. Aitasalo 1982.

1990-luku: Peruskorjaus ja muutostyöt

Päärakennus

Rakennuksen peruskorjauksen suunnittelua aloitettiin 1980-luvun lopulla, työt toteutettiin 1990-luvun alussa. Peruskorjauksen suunnittelusta vastasi arkkitehti-toimisto Saari-Tanhua-Kostiainen. Alun perin peruskorjauksen yhteydessä suunniteltiin 1. kerroksen salitilan laajentamista sisäpihan puolelle ja asemakaava laajennuksesta hyväksyttiin vuonna 1987. Laajentamista ei kuitenkaan lopulta toteutettu, ja kaavaa muutettiin jälleen vuonna 1990.

Peruskorjauksessa kaikkiin tiloihin tehtiin tarvittavia korjaus- ja kunnostustöitä. Rakennus varustettiin uudella koneellisella ilmanvaih dolla.

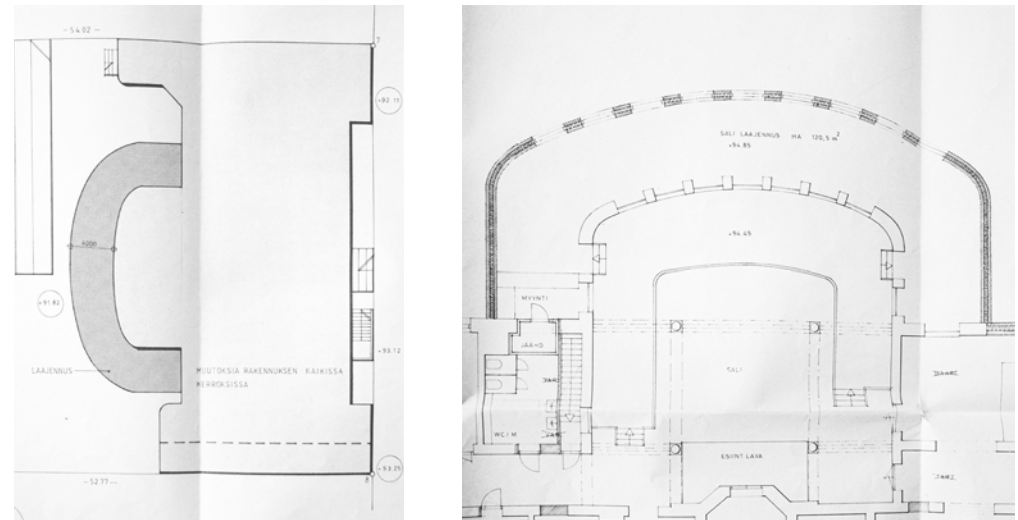
Kellarikerroksesta alkuperäisen pankkiholvin eteläpuolella sijaitseva 1. kerrokseen johtava sisäporras purettiin. 1. ja 2. kerroksen WC-, suihku- ja siivoustiloihin tehtiin muutoksia, kevyitä väliseinä purettiin. Käytävän kattopintojen kuitulevyjen tilalle muutettiin kipsonitlevyt. 2. kerroksen varapoistumistien puuovi muutettiin metalioveksi. Akustiikkaa parannettiin korvaamalla salin vanhat suuret ikkunat ääntä eristävillä (44 dB) nelilasisilla MSN-ikkunoilla.⁵¹

Peruskorjauksen jälkeen 1990-luvun lopulla vuosien 1996-1997 aikana Kauppakadun puoleiseen julkisivuun tehtiin muutoksia ja Tiiliholvin keittiö uudistettiin sekä pihanpuoleinen porrashuone maalattiin. Keittiön uudistuksen vuoksi ullakolle rakennettiin uusi ilmanvaihtokonehuone, lisäksi Tiiliholvin yleisöwc-tilat korjattiin. Muutostöiden arkkitehtisuunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen.

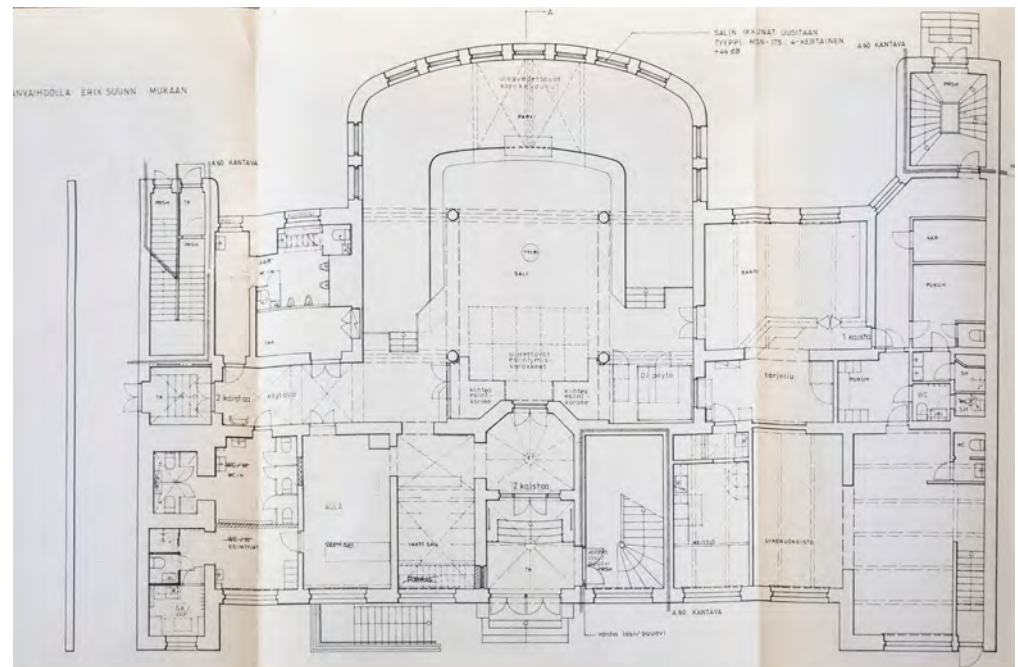
Kauppakadun puoleiseen itäiseen vanhaan oviaukkoon asennettiin uusi puuovi, lisäksi oven yläpuolelle kiinnitettiin uusi ulkovalaisin ja nimiteksti. Myös länsipäädyn ajoporttiin uusittiin ovi. Sisätiloissa uudet tiiliseinät muurattiin kalkkiahiekkatiilestä. Keittiön lattia päällystettiin akryylimassapinnoitteella. Ullakolla uuden IV-konehuoneen kohdalta purettiin tiilinen palopermanto ja se korvattiin teräspoimulevyn päälle valetulla teräsbetoni laaatalla.⁵²

Piharakennus

1990-luvun vaihteessa piharakennuksen kylmään varastotilaan eli vanhaan talliin suunniteltiin 10 m² kokoinen lämpöeristetty varastotilan rakentamista, mutta tätä ei todennäköisesti toteutettu.

Toteutumattomat peruskorjaus- ja muutostyösuunnitelmat 1980-luvun lopulta, joissa salia suunniteltiin laajennettavaksi. Arkkitehtitoimisto Saari-Tanhua-Kostiainen 10.2.1086, TKA

1. kerroksen pohjapiirros, pääpiirustus, perusparannus ja muutostyö. Arkkitehtitoimisto Kostiainen-Tanhua 19.9.1990. TKA

⁵¹ Huoneinventointi Ark. tsto Kostiainen-Tanhua 23.10.1990

⁵² Rakennusselitys Ark. tsto Lasse Kosunen 20.1.1997

Yo-talon esiintyjien takatila (105) vuonna 2025

Muutokset 2000-luvulla

Vuonna 2003 uusittiin pihalta portti sekä pääoven portaan kaiteet, suunnittelusta vastasi Tampereen kaupungin Tilakeskus. Pääoven portaan kaiteet vaihdettiin jälleen vuonna 2007 narukaiteiksi.

Ravintola Tiiliholvin jätevesiviemärit uusittiin vuonna 2005. Ravintolan toiminta ja laajuus pysyi entisellään, tarkennuksia tehtiin lähinnä lattiakaivojen osalta.

Vuonna 2014 Tampereen ylioppilaskuntien ravintolakäyttö päättyi. Tampereen Ylioppilastalosaatiön ja Tampereen kaupungin välinen vuokrasopimus päätettiin. Vuokratut tilat olivat säätiön käytössä lähes 50 vuotta ja palvelivat hyvin. Ylioppilaskunta halusi siirtää toimistonsa lähemmäs asiakaskuntaansa yliopiston Kalevantien päärakennuksen ympäristöön.⁵³

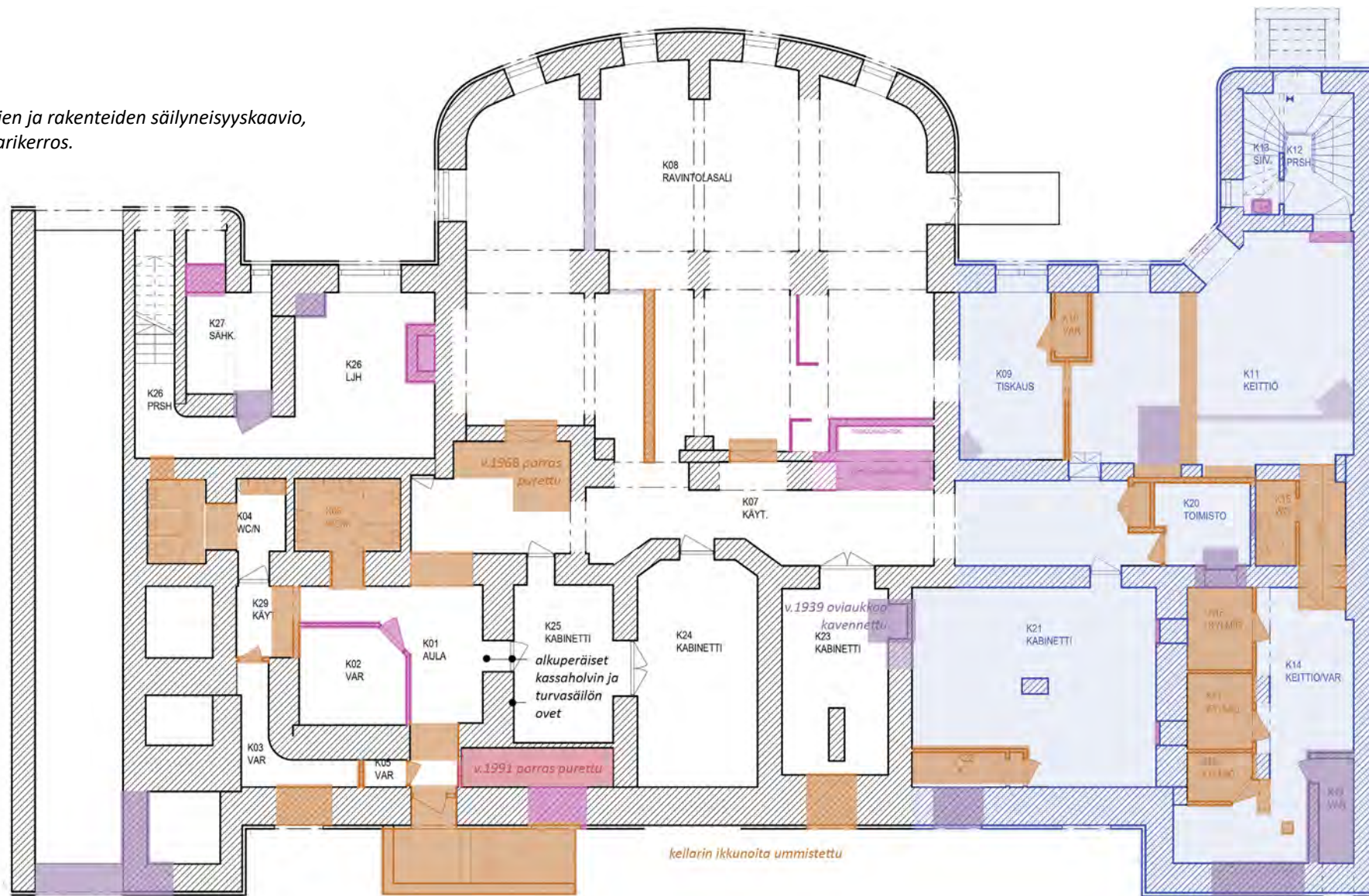
Sisäpiha peruskorjattiin ja pihalle rakennettiin jätekatos 2010-luvulla. Todennäköisesti piharakennuksen kellariportaan katos on rakennettu pihamuutosten kanssa samaan aikaan. Myös terassit ovat rakennettu 2010-luvulla, päärakennuksen terassi rakennettiin ensin, jonka jälkeen toteutettiin piharakennuksen terassi. Piha-rakennuksen keittiön uusittiin 2020-luvulla.

Tampereen kaupunki myi tontin rakennuksineen SASKY koulutuskuntayhtymälle vuonna 2022⁵⁴.

⁵³ Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirja 20.1.2014 TKA

⁵⁴ Tampereen kaupunki 2025

Tilojen ja rakenteiden säilyneisyyskaavio,
kellarikerros.

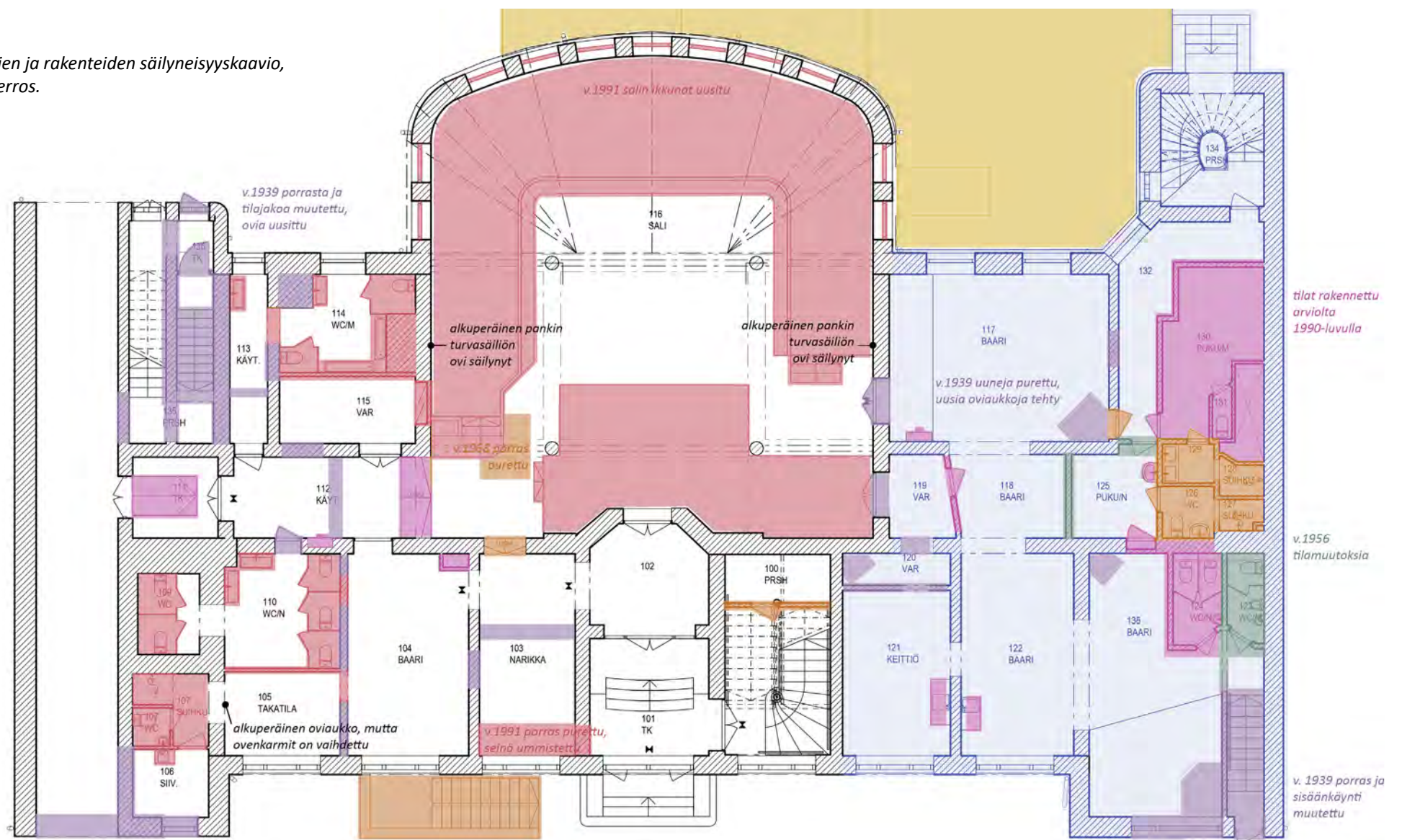

Rakenteiden rakentamisajankohta

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

	1902 Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 1		1939 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Bertel Strömmer: Muutostyöt		1990-luku v.1992 Arkkitehtitoimisto Saari-Tanhua-Kostiainen: Peruskorjaus ja muutostyöt v.1997 Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen: Julkisivumuutokset, kellarin keittiön peruskorjaus
	1903 Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 2 ja sisäpihan asuinrakennus		1968 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Reijo Ojanen: Ylioppilaskunnan käyttöön		Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä

*Tilojen ja rakenteiden säilyneisyyskaavio,
1. kerros.*

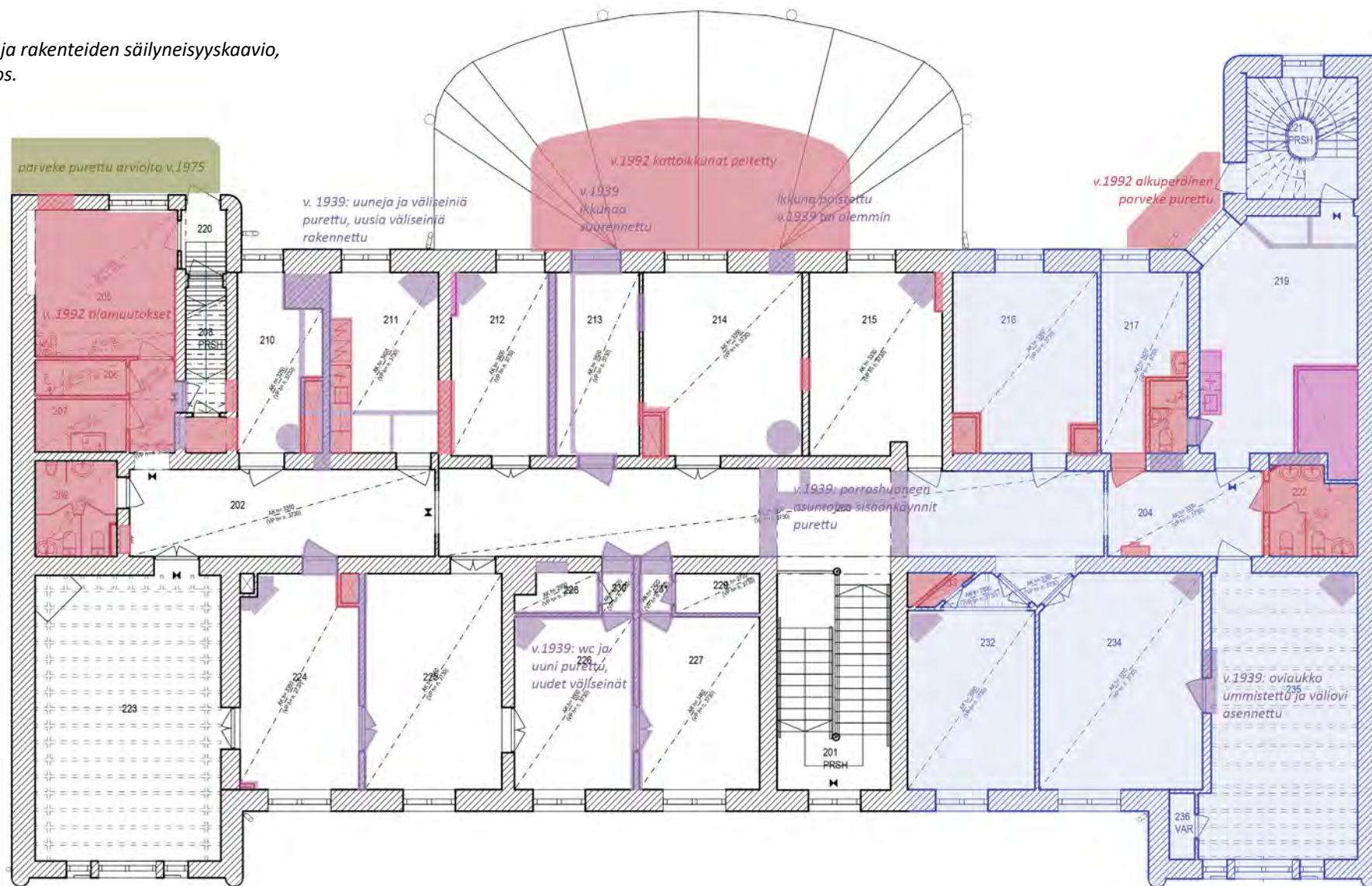

Rakenteiden rakentamisajankohta

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovillehdet vetimine ja saranoinen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

	1902 Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 1		1939 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Bertel Strömmer: Muutostyöt		1990-luku v.1992 Arkkitehtitoimisto Saari-Tanhua-Kostiainen: Peruskorjaus ja muutostyöt v.1997 Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen: Julkisivumuutokset, kellarin keittiön peruskorjaus
	1903 Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 2 ja sisäpihan asuinrakennus		1956 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Seppo Rihlma: Muutostyöt		2010-luku Sisäpihan terassien rakentaminen
			1968 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Reijo Ojanen: Ylioppilaskunnan käyttöön		Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä

Tilojen ja rakenteiden säilyneisyyskaavio,
2. kerros.

Rakenteiden rakentamisajankohta

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

1902 Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 1	1939 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Bertel Strömmer: Muutostyöt	1990-luku v.1992 Arkkitehtitoimisto Saari-Tanhua-Kostiainen: Peruskorjaus ja muutostyöt v.1997 Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen: Julkisivumuutokset, kellarin keittiön peruskorjaus
1903 Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 2 ja sisäpihan asuinrakennus	1970-luku v. 1972 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Reijo Ojanen: Muutostöitä päärakennuksessa ja piharakennuksessa	Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä

ikkunat muurattu umpeen

ikkunat muurattu umpeen

Julkisivukaavio etelään

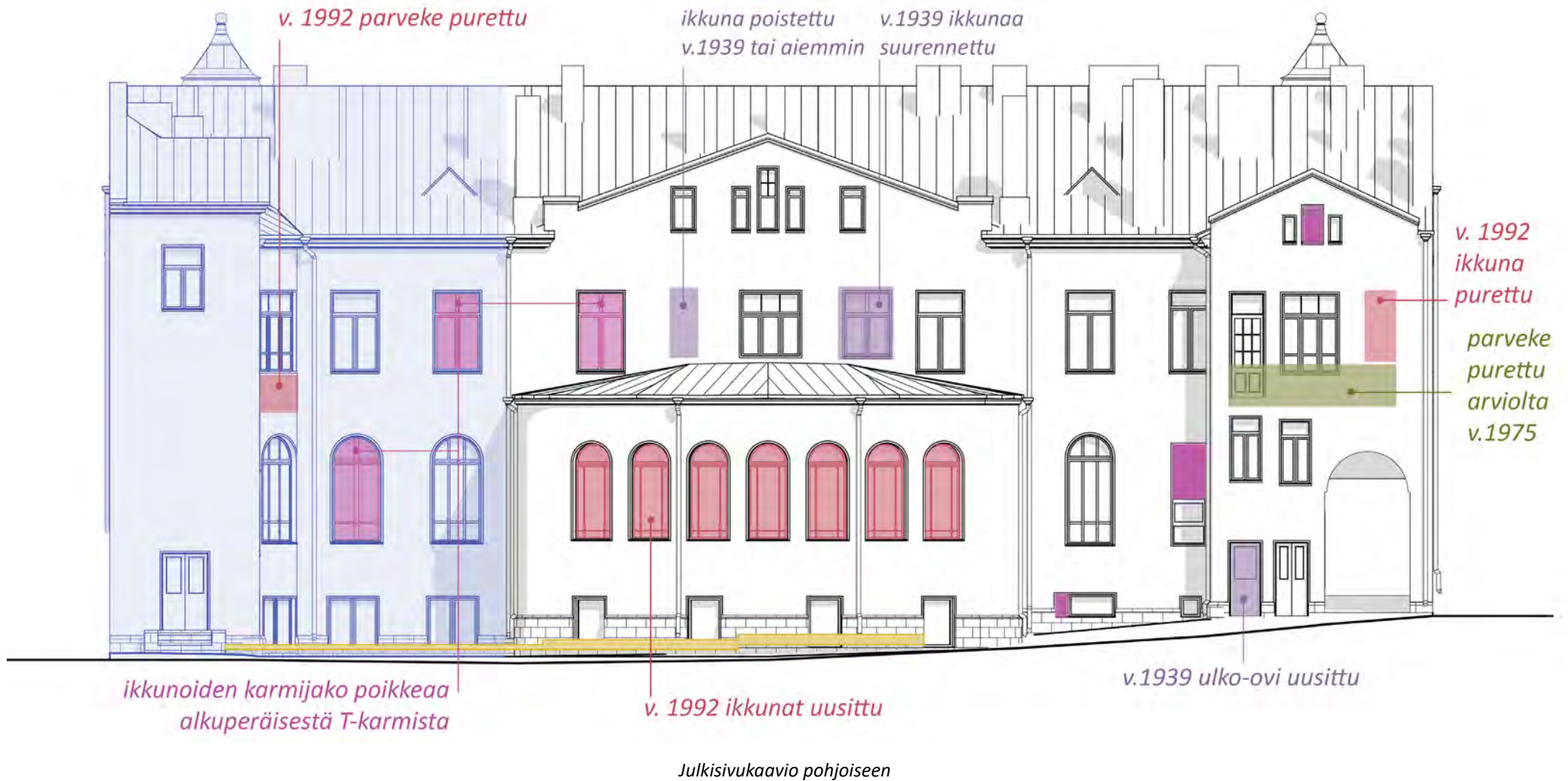
Rakenteiden rakentamisajankohta

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

- 1902
Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 1
- 1903
Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 2 ja sisäpihan asuinrakennus

- 1939
Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Bertel Strömmer: Muutostyöt
- 1968
Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Reijo Ojanen: Ylioppilaskunnan käyttöön

- 1990-luku
v. 1992 Arkkitehtitoimisto Saari-Tanhua-Kostiainen: Peruskorjaus ja muutostyöt
v. 1997 Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen: Julkisivumuutokset, kellarin keittiön peruskorjaus
- Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä

Rakenteiden rakentamisajankohta

Kaaviossa on esitetty ensisijaisesti alkuperäisten ikkuna- ja oviaukkojen paikat ja lukumäärät. Ovilehdet vetimine ja saranoineen, ikkunakarmit sekä -puitteet ja lasit heloineen ovat usealta eri aikakaudelta.

	1902 Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 1		1970-luku v. 1972 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Reijo Ojanen: Muutostöitä päärakennuksessa ja piharakennuksessa		2018-2022 Sisäpihan terassien rakentaminen
	1903 Gustaf Nyström: Suomen Yhdyspankki rakennusvaihe 2 ja sisäpihan asuinrakennus		1990-luku v.1992 Arkkitehtitoimisto Saari-Tanhua-Kostiainen: Peruskorjaus ja muutostyöt v.1997 Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen: Julkisivumuutokset, kellarin keittiön peruskorjaus		Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä
	1939 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Bertel Strömmer: Muutostyöt				

Pohjoismaiden Yhdyspankin toimitalo. Aarne Pietinen 1930-1938 VKA

Rakennuksen ulkoasua vuonna 2025

Räystääskoristeita vuonna 2025. Koristeiden symboleissa on muun muassa mehiläisiä, viljantähtiä, ruusuja sekä ihmiskasvoja.

Nykyistä ulkoasua Kauppakadulle vuonna 2025

Alkuperäistä ulkoasua Kauppakadulle. Oikealla Yhdyspankki, vasemmalla Blomin talo. AYA

Sisäpihan julkisivu pohjoiseen

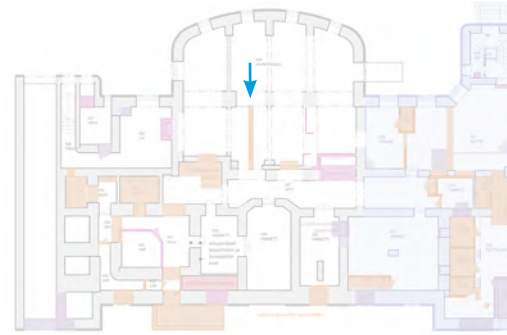
Yhdyspankin alkuperäistä pohjoisjulkisivua ja pihaa. Axel Tammela 1900-luvun alku. VKA

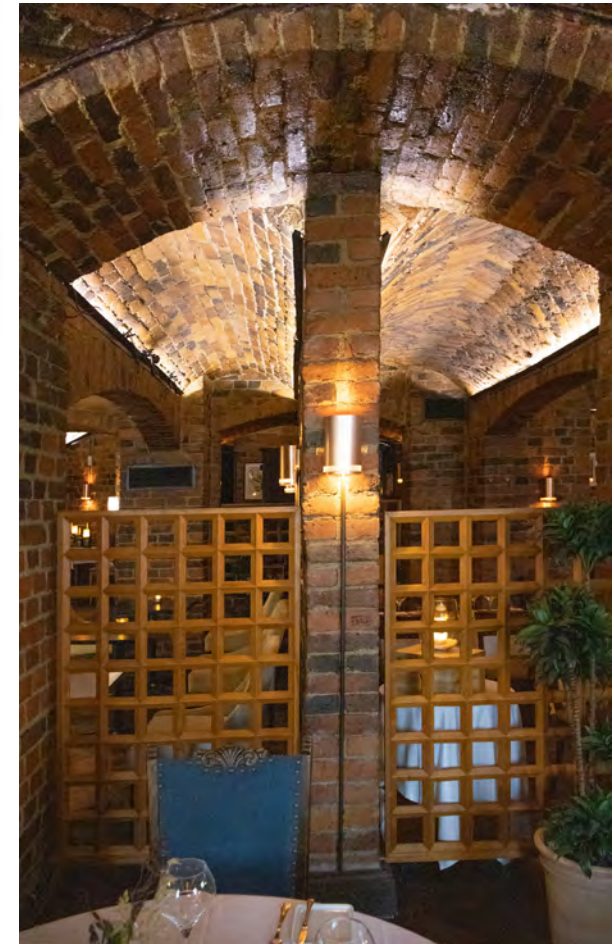
Pohjoisjulkisivua ja sisäpihaa vuonna 2025

→ Turvasäilö pankkiholvin vieressä. Alkuperäisistä holvin ovista ja lukoista vastasi lontoolainen yritys Chubb & Son

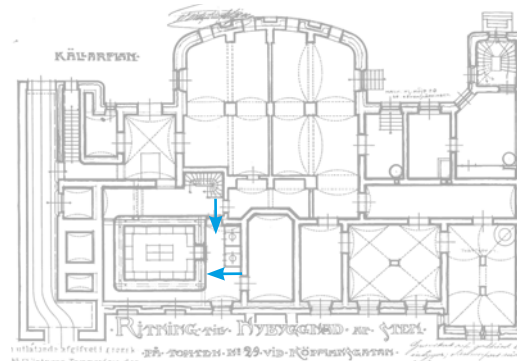
kellarin ajoituskaavio v.2025

→ Ravintolasalin puolella on muurattu seinä ja katos-
sa tiiliholvauksia, jotka on toteutettu tilaan arviolta
1960-luvun lopussa. Muuraustavasta näkee, että
rakenteet on toteutettu alkuperäisiä rakenteita myö-
hemmin. Tarkempaa syytä rakenteiden toteutukselle
ei tässä selvitystyössä tullut vastaan.

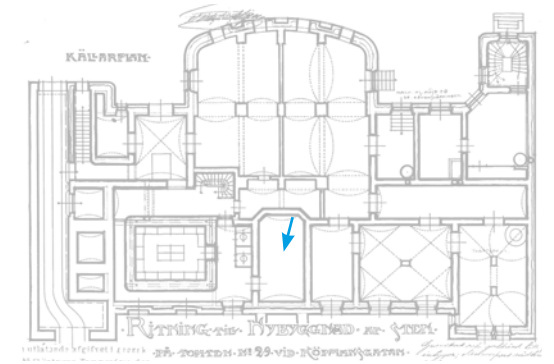
→ Sisäänkäynti alkuperäiseen pankkiholviin (oikealla kuvassa) on säilynyt ennallaan.

kellarin pohjapiirros v.1901

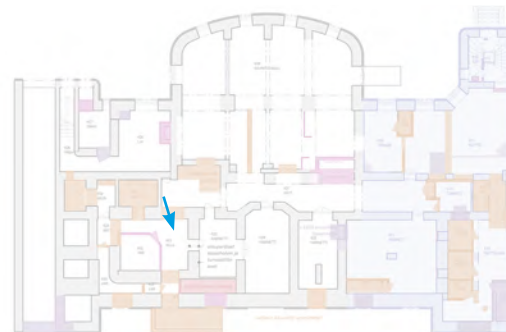
→ Alkuperäinen kassaholvin ovi kaltereineen, keraaminen lattiapinta ja rautapalkkien varaan rakennettu alakatto ovat säilyneet alkuperäisinä. Kassaholvia suojaasi varkailta ja tulipalolta metrin paksuiset betoniseinät, joita oli vahvistetu ratakiskoilla. Holvin tilan koko on hahmotettavissa paikalla valkoisista lattialaatoista. Valokuvassa ravintolan lattiamatto peittää alkuperäistä laattapintaa ja johdattaa ravintolan sisäänkäynnille, joka on rakennettu 1960-luvun lopussa.

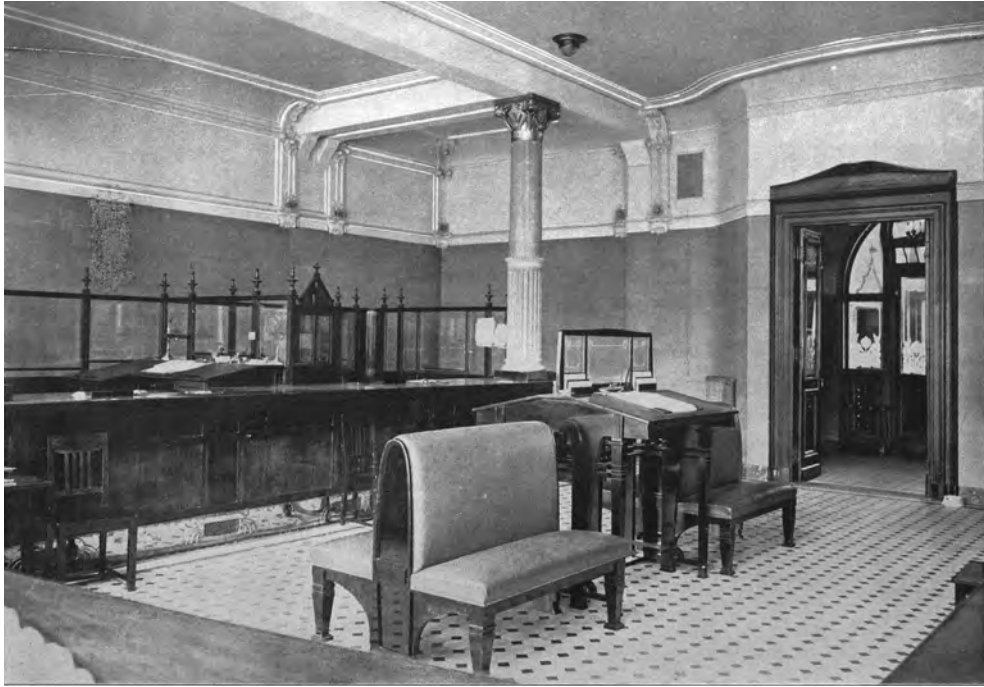
kellarin pohjapiirros v.1901

→ Alkuperäisen pääportaan porrasaskelten alapuolella on muurattu alkuperäinen aukko kellariin, paikalle on asennettu nyt ravintolakabinetin kattovalaisin. Alkuperäinen aukko on todennäköisesti liittynyt rahaliikenteeseen.

kellarin rakenteiden ajoituskaavio v.2025

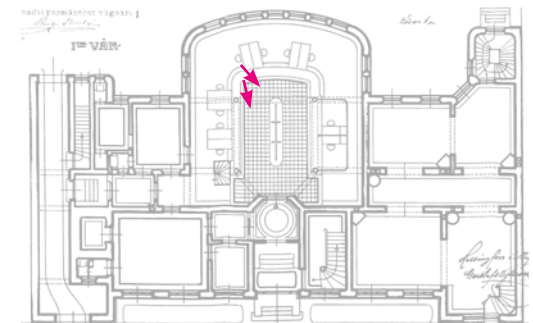
→ Kuvassa oikealla näkyy alkuperäinen oviaukko pankkisaliin suoraan rakennuksen pääsisäänkäynniltä. Kuvalähde: Nils Wasastjerna: Finsk Arkitektur, Åbo Akademins bibliotek; skannaus Eero Okkonen.

Pääsali vuonna 2025.

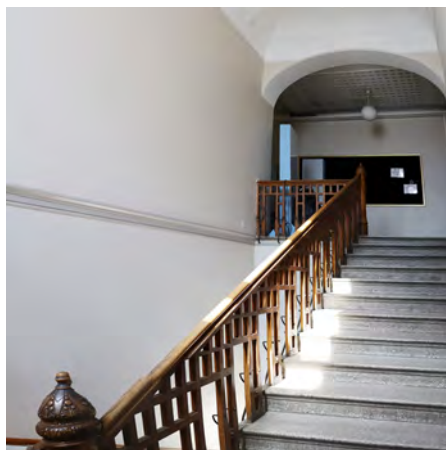
→ Juice ja Slam keikalla Yo-talolla 1970-luvun lopulla. Esiintymislava oli pienen kokoinen ja rakennettu suoraan entisen pääsisäänkäynnin eteen. Taina Repo 1977-1979. VKA

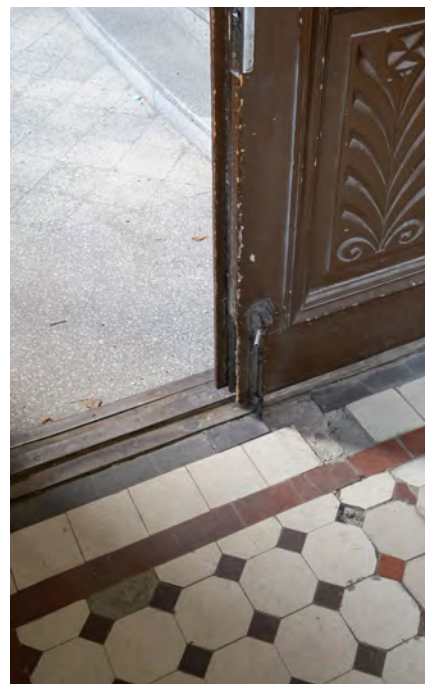
1.krs pohjapiirros v.1901

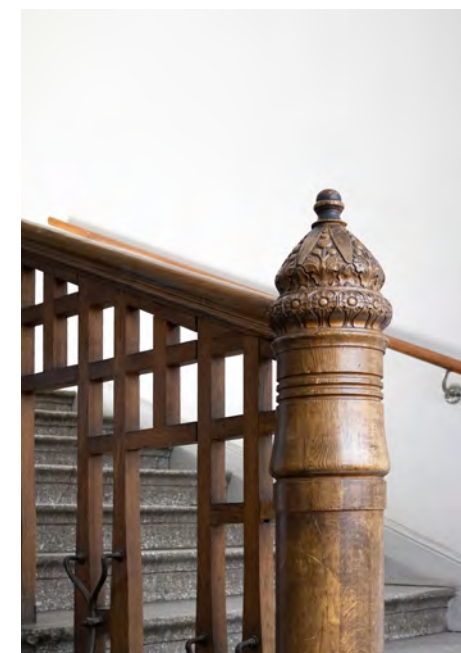
→ Eteishalli, oikealla entinen Yo-talon narikka. Ovet karmeineen, ruodeholvikatto ja laattalattia ovat alkuperäisiä

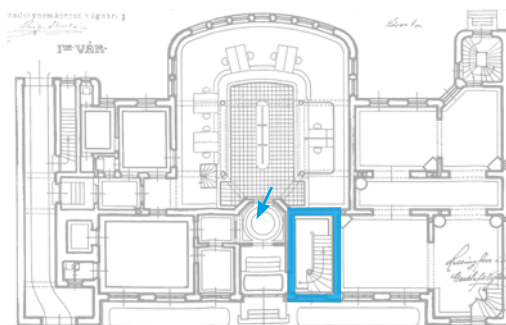
2. kerroksen asuntoihin johtanut porrashuone

Porrashuoneessa säilynyttä alkuperäistä lattiapintaa, jota oli käytetty useissa pankin sisätiloissa

Lähikuvia portaasta

1.krs pohjapiirros v.1901

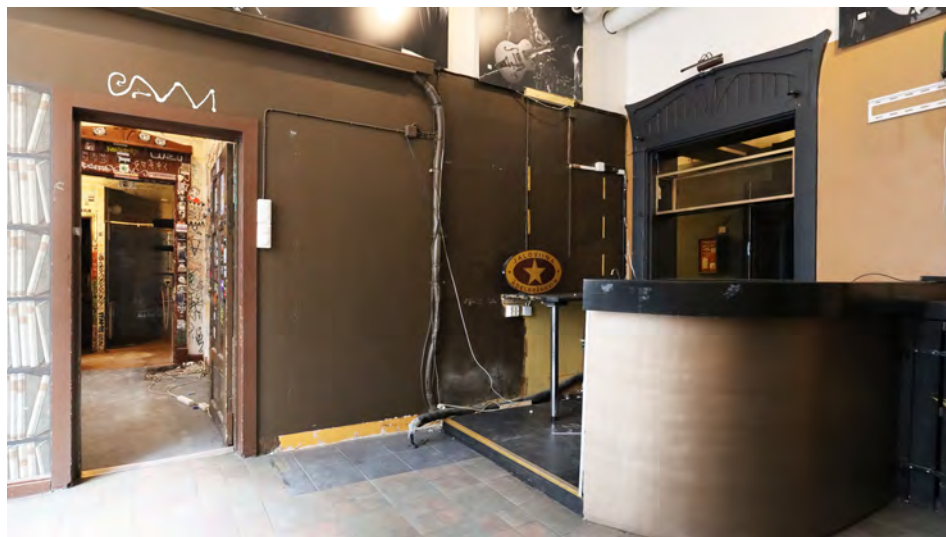
→ Pankkikonttorin johtokunnan kokoushuone. Tilan lattiapinta oli koristeellinen. Lattian päällyste näyttää samalta kuin säilynyt lattiapinta 2. kerroksen komerossa (236 VAR). Axel Tammelander 1902. VKA

→ Johtokunnan kokoushuone. Kuvälähde: Nils Wasastjerna: Finsk Arkitektur, Åbo Akademin kirjasto; skannaus Eero Okkonen.

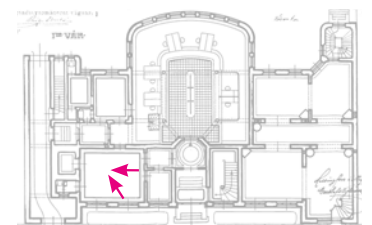
→ Yo-talon takatila eli bäckkäri. Ovenkarmit on vaihdettu alkupe-
räisestä (vrt. ylempi valokuva).

→ Yo-talon baari & takatila. Kuvassa oikealla näkyvät ovenkarmit ovat alkuperäiset (vrt. ylempi valokuva).

→ Pankinjohtajien kokous-
huoneessa sijainnut oven
paikka näkyvissä naisten
wc-tilassa.

1.krs pohjapiirros v.1901

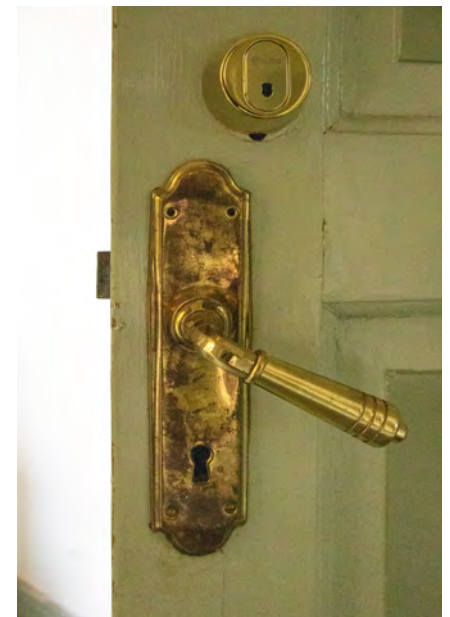
1.krs ajoituskaavio v.2025

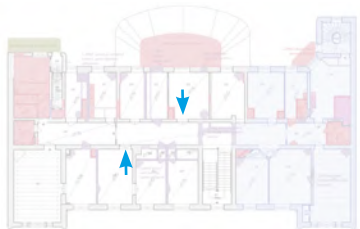
→ Koristeellisin alkuperäinen ovi pohjoispuolen huoneessa keskellä kerrosta

→ Alkuperäinen ovi eteläisessä huonetilassa

Tyypillisen 1930-luvun oven saranoita ja vedin

2.krs ajoituskaavio v.2025

→ Ruokailuhuonetta alkuperäisessä asussa. Tammela, VKA

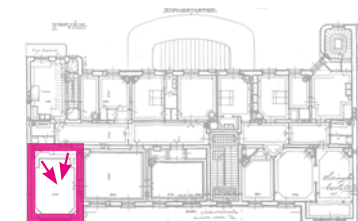
→ Ruokailuhuonetta alkuperäisessä asussa. Tammela, VKA

Entistä ruokailuhuonetta vuonna 2025

Tilan alkuperäinen kattopalkisto on edelleen nähtävissä, mutta koristeellisuutta on jäljellä vähän. Parkettilattia on säilynyt. Tilassa sijaitseva Andsténin tehtaan uuni on alkuperäinen ja rakennuksen ainoa säilynyt. Vanhoista valokuvista voi päätellä, että alkuperäisesti asuntojen sisäovissa oven aukeamissuunnan puolella ei ollut koristeellisia ovenkarmeja. Nykyisin tilassa sijaitseva oviaukko oveineen mitä ilmeisimmin alkuperäinen, mutta koristeelliset ovenkarmit on siirretty oven aukeamissuunnan puolelle.

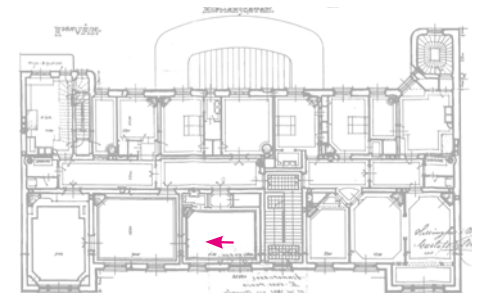

→ Valokuva kohti länttä. Alkuperäinen asuntojen huonekoko on pienentynyt 1930-luvulla rakennetuilla väliseinillä. 1930-luvulla rakennetut versiot on toteutettu alkuperäisiä ovia mukaillen, ja alkuperäisiä rakenteita onkin vaikea erottaa 1930-luvun versioista. Vanhoista valokuvista voi kuitenkin päätellä esimerkiksi sen, että alkuperäisesti asuntojen sisäovissa oven aukeamissuunnan puolella ei ollut koristeellisia karmeja, mutta 1930-luvulla koristeellisia karmeja siirrettiin ja rakennettiin myös uusiin oviaukkoihin.

→ Alkuperäinen asunnon tilasarja Axel Tammela-
landerin työhuoneesta kohti länttä. Tammela-
nder, VKA

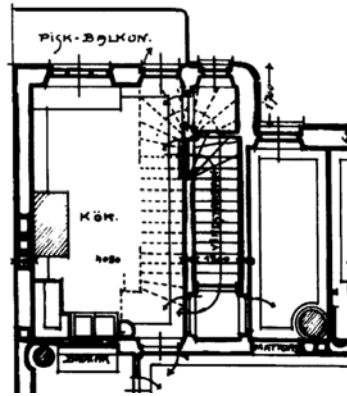
2.krs pohjapiirros v.1901

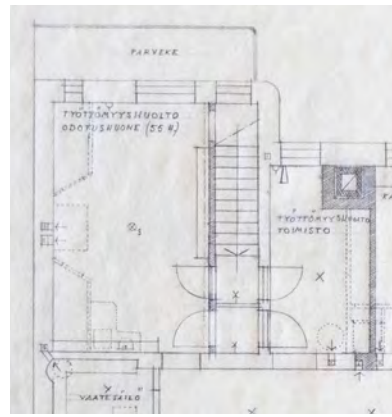
2.krs ajoituskaavio v.2025

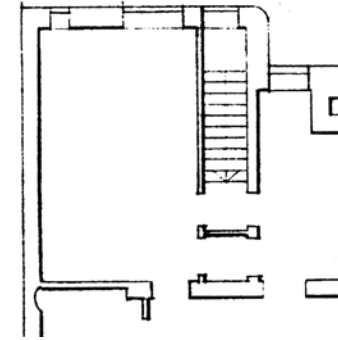
Länsiseinässä on näkyvissä syvennys jonka funktiosta ei ole tarkempaa tietoa. Syvennys sijaitsi alkuperäisen kylmäkomeron sisällä eikä näy esim. vanhoissa pohjapiirroksissa.

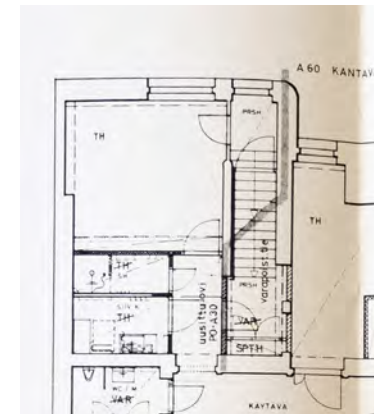
Alkuperäinen pohjapiirrossuunnitelma keittiötilasta: Pohjoispuolen ulkoseinän ikkunat ja parveke toteutettiin eri tavalla. Kuvasta puuttuu myös länsiseinän komerot. Gustaf Nyström 1901, RAVA

*Keittiön pohjapiirros tilojen muuttu-
essa Tampereen kaupungin toimisto-
käyttöön 16.5.1939. Keittiön länsisei-
nän komerot purettu tuolloin. TKA*

Pohjapiirros 7.7.1975: Parveke purettu mutta pieni ikkuna julkisivulla vielä jäljellä. RAVA

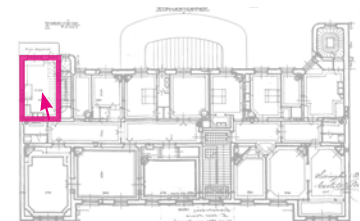
Pohjapiirros 19.9.1990, pieni ikkuna purettu. RAVA

→ Valokuva alkuperäisestä keittiöstä. Kuvassa näkyy vasemmalla komerot, joista pohjoisen puoleinen oli todennäköisesti kylmäkomerona ja siitä oli ikkuna parvekkeelle. Axel Tammela 1910-luku, VKA

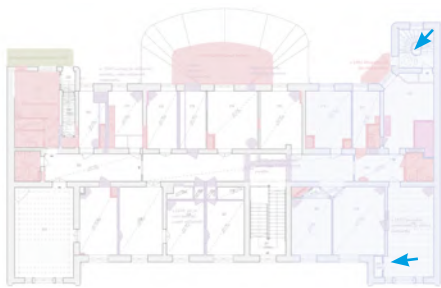

Valokuva entisestä keittiöstä vuonna 2025

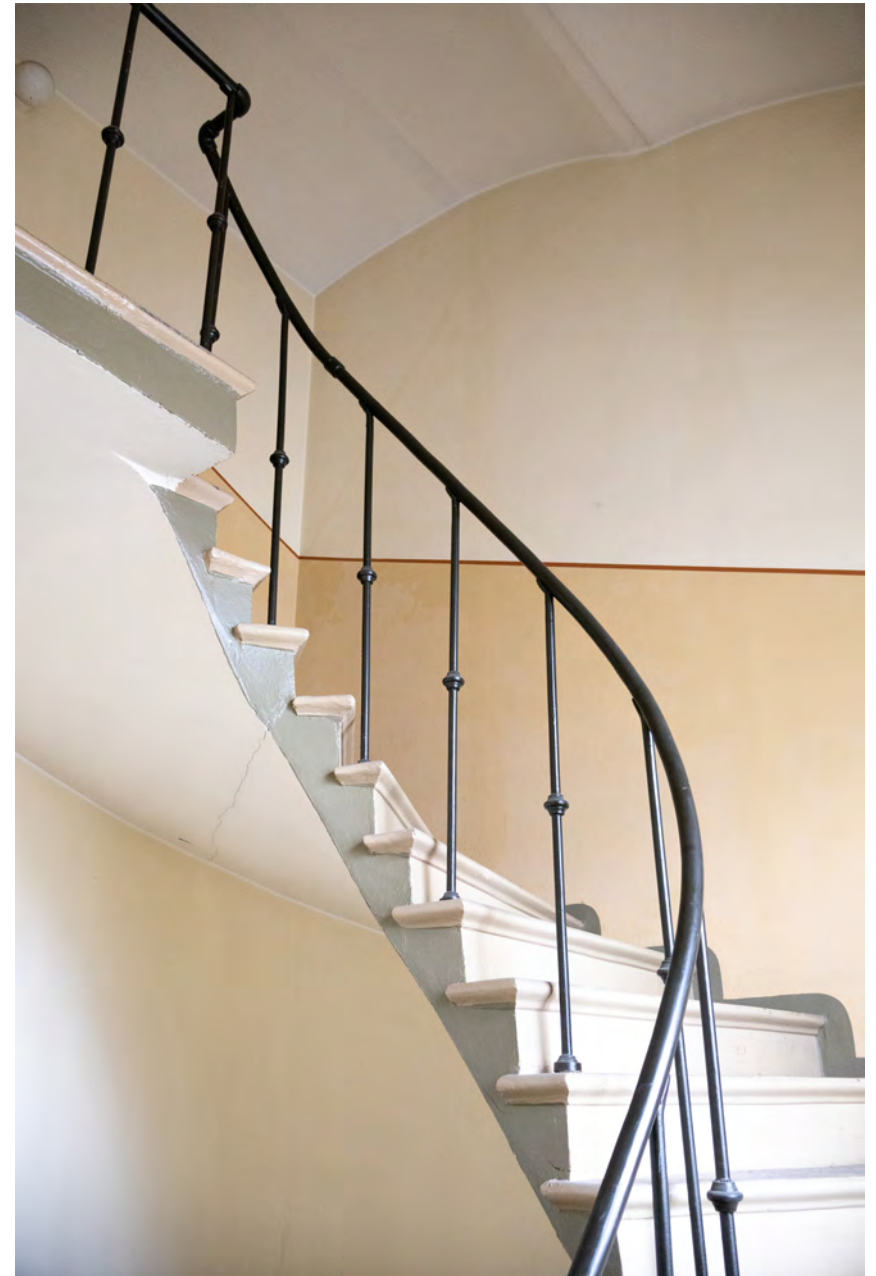

→ Säilynyt alkuperäisen asunnon komero ja lattiapinta, nykyinen 236 VAR

2.krs ajoituskaavio v.2025

→ Itäinen porrashuone

Rakenteiden rakentamisajankohta

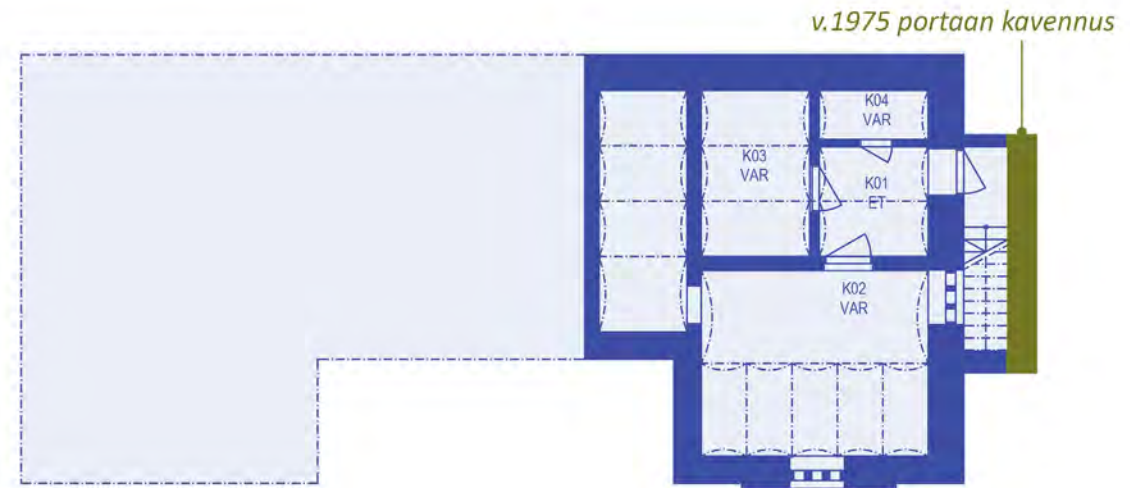
- 1903**
*Gustaf Nyström: Talonmiehen asuinrakennus
 Suomen Yhdyspankin sisäpihalla*

- 1939**
Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Bertel Strömmer: Muutostyöt

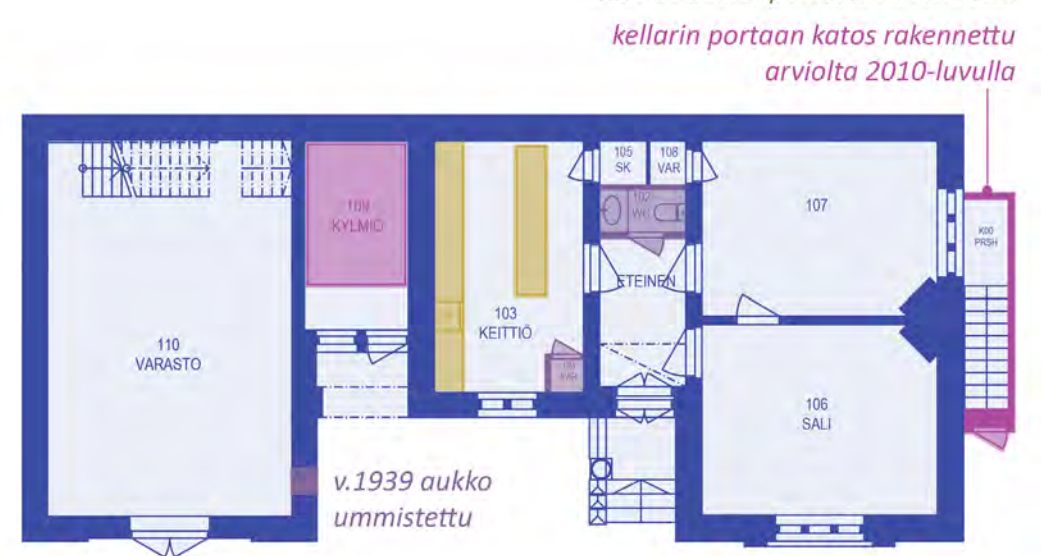
- 1970-luku**
*v. 1972 Tampereen kaupungin rakennustoimisto, Reijo Ojanen:
 Muutostöitä päärakennuksessa ja piharakennuksessa
 v. 1975 Piharakennuksen kellariportaan muutostyö*

- 2020-luku**
Piharakennuksen keittiön uusiminen

- Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä*

Tilojen ja rakenteiden säilyneisyyskaavio, kellarikerros

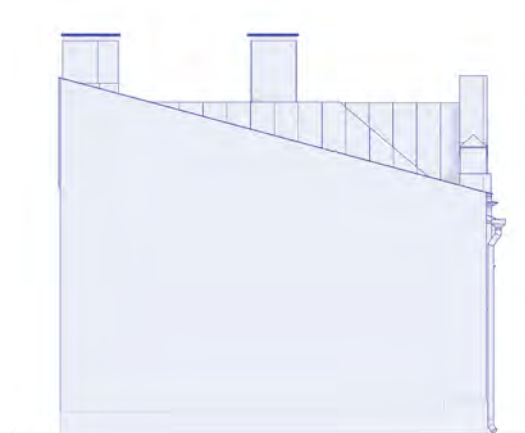
Tilojen ja rakenteiden säilyneisyyskaavio, 1. kerros

Rakenteiden rakentamisajankohta

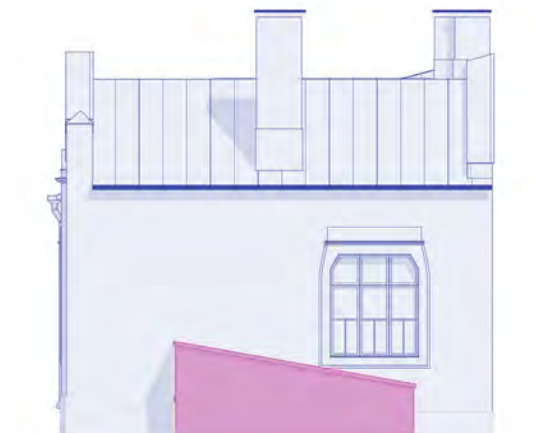
- 1903
Gustaf Nyström: Talonmiehen asuinrakennus
Suomen Yhdyspankin sisäpihalla
- Rakenteen ajasta ei varmuutta, poikkeaa alkuperäisestä

Julkisivukaavio länteen

Julkisivukaavio pohjoiseen

Julkisivukaavio etelään

Ulko-ovet entiseen talonmiehen asuntoon

Keittiön ikkuna on alkuperäinen, mutta varsinaista vesipeltiä ei ikkunan alaosassa enää ole.

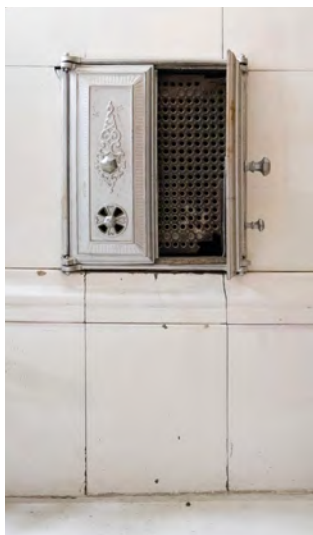
Talonmiehen asunto alkuperäisessä asussaan. Axel Tammelander 1902. VKA

Piharakennuksen ulkoasua vuonna 2025

Piharakennuksen eteläjulkisivu. Kellariin johtavalle ulkoportaalle on rakennettu jälkeinpäin sadekatos joka viistää alkuperäisen ikkunan alareunaa.

Uunin luukku

Itäinen huone. Asuntoon on asennettu vesipatterit todennäköisesti 1930-luvulla.

Läntinen huone ja sen koristeellisempi kaakeliuunimalli

Eteisen ovet

Ovi WC-tilaan, vasemmalla keittiö ja oikealla itäinen huone

Lähikuva ovesta

Keittiö

Alkuperäinen etelään on sisäännavautuva pieniruutuinen ikkuna espanjoleteilla.

Kellariin johtava ulkoporras on alkuperäinen. Porrasta on kavennettu 1970-luvulla ja katos on rakennettu tämän jälkeen.

Kellarin vanha ovi ja lukko

Kellarin putkistoa on peitetty 1940-luvun sanomalehdillä

Ullakon parvi jonka alkuperäisessä ikkunassa on kalterit

Tampereen yhdyspankki

Tampere oli 1800-luvun alkupuoliskolla tehtaiden ympärille rakentunut matala puukaupunki, jossa nykyinen Kauppakatu toimi pääkatuna. Tampereen jugendkauden alkamisvuotena voidaan pitää vuotta 1898, joka mainitaan varhaisimpien uutta suuntausta edustavien rakennusten piirustuksissa. Kaupungin tuonaikaisesta pääkadusta Kauppakadusta tuli nyt todellinen pankkikatu. Kauppakadun varteen rakentuivat lukuisat pankit, joista yhtenä Kauppakatu 10:ssä sijaitseva Tampereen Yhdyspankki eli nykyisin Ylioppilastalo.

Ylioppilastalo on luokiteltu *Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016*-inventoinnissa osaksi Tampereen Kauppakadun maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Rakennuksella on arkkitehtonisia, rakennusperinteisiä, taloushistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Ylioppilastalo on yksi arvoalueen rakennuskulttuurin ydinalueista ja kohde on vähintään maakunnallisesti merkittävä.⁵⁵

Rakennuksen suunnittelija arkkitehti Gustaf Nyström piirsi urallaan lukuisia merkittäviä julkisia rakennuksia Suomeen, joista suurimman osan Helsinkiin. Esimerkiksi Valtionarkisto eli nykyinen Kansallisarkisto ja Säätytalo ovat Nyströmin suunnittelema. Lisäksi pankkirakennukset muodostavat oman mielenkiintoisen lukunsa Nyströmin suunnittelutuotannossa. Ennen Tampereen Yhdyspankin suunnittelua Nyström oli suunnitellut Suomen Yhdyspankille pankkikonttorit Helsinkiin ja Viipuriin.

Rakentamisaikaan pankkikonttoreista luotiin ympäröivästä rakennuskannasta edukseen poikkeavia "pankkipalatsia", joiden tehtävänä oli viestittää asiakkaille turvallista pankkitoimintaa vaurautta kuvastavissa puitteissa. Pankkiholvit sijoitettiin maanalaiseen kerrokseen, maantasokerroksessa oli valoisa ja juhla-pankkisali sekä tilat pankin johdolle, ja ylemmissä kerroksissa oli usein asuntoja. Näin oli myös alkuperäisessä Tampereen Yhdyspankissa. Konttorin lisäksi rakennuksen itäpäädyssä oli pankista erillinen vuokrattava liikehuoneisto omalla sisäänkäynnillään. Sisäpihalla sijaitsi myös Nyströmin suunnittelema ja pankkirakennuksen kanssa samaan aikaan toteutettu talonmiehen asuinrakennus.

Lukuisat Nyströmin suunnittelemat koristeelliset rakennukset kätkevät sisäänsä aikansa rakennusteknisiä uudistuksia. Erityisesti rauta- ja lasirakenteet olivat tärkeällä sijalla hänen rakennuksissaan. Tampereen Yhdyspankissa erityiset rakenneratkaisut näkyvät esimerkiksi pankkisalissa ja kassaholvissa. Pankkisalissa keskellä sijaitsi suuri kattoikkuna ja kassaholvia suojasi varkailta sekä tulipalolta muun muassa metrin paksuiset betoniseinät, joita oli vahvistettu ratakiskoilla.

Muutostyöt ja rakenteiden ajalliset kerrokset

Pankkirakennukseen on kohdistunut lukuisten pienempien muutos- ja korjaustöiden lisäksi kolme suurempaa peruskorjausta. Ensimmäinen toteutettiin 1930- ja 1940-lukujen vaihteessa, kun rakennus siirtyi Tampereen kaupungin omistukseen ja tilat muutettiin toimistokäyttöön. Toinen suurempi muutostyö tehtiin 1960-luvun lopussa, kun tilat vuokrattiin Tampereen Ylioppilaskuntien käyttöön. 1990-luvulla toteutettiin rakennuksen peruskorjaus. Tampereen Ylioppilastalosaatiön ja Tampereen kaupungin välinen vuokrasopimus päätettiin vuonna 2014, ja Tampereen kaupunki myi kiinteistön SASKY koulutuskuntayhtymälle vuonna 2022.

Pankkina, liiketilana ja asuntolina rakennus toimi siis ensimmäiset 36 vuottaan. Tampereen kaupungin toimistokäytössä rakennus oli seuraavat 28 vuotta. Tilat olivat Tampereen Ylioppilaskuntien toimisto- ja ravintolakäytössä virallisesti seuraavat 46 vuotta, mutta ravintolatoiminta on jatkunut rakennuksessa vielä tätä pidempään.

Tätä rakennushistoriallista selvitystyötä tehdessä selvisi, että alkuperäiset arkkitehtipiirustukset poikkesivat lopulta hieman toteutuneista rakennustöistä. Esimerkiksi jo alkuperäisissä pohjapiirroksissa on poikkeamia, jotka ovat pääteltävissä vanhoista valokuvista tai lähes 40 vuotta myöhemmin laadituista muutospiirustuksista. Pankin sisätilojen osalta on huomattava, ettei esimerkiksi alkuperäisiin pohjapiirroksiin ole merkitty mukaan kaikkia alkuperäisiä rakenteita, kuten turvasäiliöjä ja pienempiä pankkiholveja.

Pienenä lisähaasteena selvitystyössä on ollut se, että osa 1930- ja 1940-lukujen vaiheessa toteutetuista rakenteista on vaikea erottaa alkuperäisistä. Kyseiset muutostyöt on toteutettu pieteetillä ja alkuperäistä pankkirakennusta arvostaen. Toteutuksissa on käytetty alkuperäisten rakentamiskonventioiden mukaisia tekniikoita ja materiaaleja. Vaikka 1930- ja 1940-lukujen vaihteessa toteutetut rakenteet eivät esimerkiksi ilmennä alkuperäisen pankkirakennuksen tilasarjaa, voidaan kyseisiä rakenteita pitää toteutustapansa vuoksi materialiteetiltään arvokkaina.

Esimerkiksi 1930- ja 1940-lukujen vaihteen ikkunat sekä väliseinät ja väliovet on toteutettu alkuperäistä arkkitehtuuria imitoiden. Toisinaan alkuperäistä jugendtyyliä toistettu jopa koristeellisia ovenkarmeja myöden. Ikkunoissa ja ovissa ajallisuuden voi kuitenkin tunnistaa pienistä yksityiskohdista. Esimerkiksi ovissa vanhemmat 1900-luvun alun saranat ovat muodoltaan suippomaiset ja uudemmat 1930-luvun pyöreäkärkiset. Ikkunoissa saranat ovat samankaltaiset kuin aikalaisovissa. Vanhemmat ovenkahvat ja helat ovat hyvin koristeelliset. Lisäksi esimerkiksi 1930-luvun ikkunapenkit ovat maalatut ja muodoltaan yksinkertaiset ilman koristeellista reunaviistettä.

Molempien rakennusten lämmitysjärjestelmät uusittiin 1930- ja 1940-lukujen vaihteessa, jolloin suurin osa alkuperäisistä uuneista purettiin ja tilalle asennettiin vesipattereita. Päärakennuksen ainoa säilynyt kaakeliuuni sijaitsee 2. kerroksessa. Piharakennuksessa molemmat alkuperäiset uunit ovat säilyneet.

Päärakennus

Alkuperäinen pankkirakennus oli Kauppakadun puolella runsaan koristeellinen. Julkisivujen kipsikoristeissa oli käytetty lukuisia eläin- ja kasviaiheita, kuten mehiläisiä, kotkia, viljantähkiä ja ruusuja. Keskellä julkisivua sijaitsevan pääsisäänkäynnin yläpuolella oli veistos kahdesta amoriinista, jotka pitelevät välissään Tampereen ja Helsingin kaupungin vaakunoita. Rakennuksen sisäpihan puoleinen julkisivu oli puolestaan koristeeton.

Kauppakadun pääjulkisivu on säilyttänyt huomattavissa määrin 1900-luvun alun ilmeensä, vaikka julkisivuun on tehty myös muutamia muutostöitä. Suurimmat muutokset toteutettiin 1930- ja 1940-lukujen vaihteessa. Läntisessä risaliitissa sijaitseva koristeellinen sisäänkäynti sisäpihalle johtavaan yhdyskäytävään purettiin. Tilalle rakennettiin graniittikehyksinen suorakulmainen kulkuaukko ja julkisivuun li-sättiin yksi ikkuna. Myös itäisessä risaliitissa sijainnut sisäänkäynti liikehuoneistoon muutettiin siirtämällä ulko-oven paikka ikkunan vierelle.

Vuosien varrella kellarin ikkunoita pääjulkisivussa on peitetty ja purettu, mutta ylempien kerrosten osalta Kauppakadun puoleinen julkisivu on pysynyt lähes muuttumattomana. Myös sisäpihan puolella entisen pankkirakennuksen julkisivu on edelleen varsin lähellä alkuperäistä asuaan, mutta myös tälle puolelle rakennusta on toteutettu muutamia muutoksia. Parvekkeet on purettu, ja ikkunoita poistettu sekä uusittu. Lisäksi osaan ikkunoista on vaihdettu ristikarmit alkuperäisen T-karmin sijaan.

Kaikista päärakennuksen ikkunamuutoksista ei löydy arkistoista suunnitelmia tai muita dokumentteja. Kuitenkin osa ikkunamuutoksista, joiden ajoituksesta ei ole varmuutta, voivat selittyä vuoden 1940 alussa tapahtuneilla pommitusvaurioilla.

Vaikka päärakennuksen sisätiloissa on tehty huomattava määrä korjaus- ja perusparannustöitä on myös alkuperäisiä materiaaalipintoja, yksityiskohtia, tyyli-
piirteitä ja tilasarjoja säilynyt. Suurin osa alkuperäisen rakennuksen tiloista on edelleen hahmotettavissa, vaikka rakennukseen on tehty myös paljon muutoksia väliseiniin ja sisäoviin.

Tässä selvitystyössä löydettyjä päärakennuksen arvokkaimpia, ajalleen tyypillisiä ja tulevaisu-
korjaus- ja muutostöissä huomioitavia säilytettäviä piirteitä ovat:

- *1900-luvun alun materiaaalipinnat. Kiviset ja keraamiset lattiapinnat, kuten mustavalkoinen keraaminen laattalattia, jota löytyy edelleen kellarin pankkiholvin paikalta, 2. kerroksen asuntoihin johtaneesta pääporrashuoneesta (100 PRSH) sekä pääsisäänkäynnin aulasta. Lisäksi läntisten asuntojen puuparkettilattia ja vaatekomeron (236 VAR) koristeellinen värikäs lattia.*
- *Alkuperäisen pankin sisätilat olivat äärimmäisen koristeelliset, ja on mahdollista, että alkuperäisiä koristemaalauksia on peittynyt materiaaalipintojen alle. Yhdyspankin sisätilojen koristemaalauksista vastasi Salomo Wuorio, jonka kädenjälkeä ovat esimerkiksi myös Tampereen Raatihuoneen sisätilojen koristemaalaukset.*
- *Alkuperäinen pankkisali (116 SALI). Salin tilanmuoto, rakenteet ja koristeet. Pilarit ja pilarinpäät. Seinäkoristeet. Kaari-ikkunoiden sarja. Kattoikkuna. Turvaisäilöjen ovet.*
- *Alkuperäiset porrashuoneet. Porrasaskelmat ja kaiteet.*
- *Kaikki rakennuksen 1900-luvun alun ovet heloineen ja karmeineen.*
- *Alkuperäiset kaakeliuunit: Ainoa säilynyt sijaitsee 2. kerroksen länsipäädysssä.*
- *Kellarin alkuperäiset muuratut tiilirakenteet.*
- *Kellarin pankkiholvi. Holvin ovet ja kalterit. Pankkiholvin laattalattia ja teräsrakenteinen alakatto.*
- *Entisen pankinjohtajien huoneen (110) holvin oviaukko karmeineen.*
- *Alkuperäiset tilasarjat, seinärakenteet ja oviaukot*
- *Ylioppilastalon aikana esiintyjien takatilana toimineen huoneen (105 TAKATILA) seinä- ja kattopinnat ovat täynnä esiintyjien merkintöjä, kirjoituksia ja piirroksia useamman vuosikymmenen ajalta. Rakennuksella on merkittävä ja pitkä historia paikallisena kulttuurirakennuksena, ja takatilana toimineen huoneen pintoja voidaan pitää kulttuurihistoriallisesti arvokkaina.*
- *Pääsisäänkäynti ja eteishalli (101-102). Stukkokoristein varustellut ruodeholvikatot, laattalattia, alkuperäiset ovet koristeellisine karmeineen.*
- *Alkuperäiset ulko-ovet ja sisäänkäynnit.*
- *Alkuperäiset ikkunat heloineen ja ikkunapenkkeineen.*
- *Julkisivujen koristeet sekä materialiteetti, jotka ovat säilyneet alkuperäisinä tai alkuperäisen kaltaisina. Räystä- ja kattomuodot.*

Piharakennus

Piharakennusta on kunnostettu vuosien mittaan, mutta toisin kuin päärakennukseen, ei piharakennukseen ole kohdistunut mittavampia muutostöitä. Kun päärakennuksen korjaus- ja muutostöitä on suunniteltu, on myös piharakennukseen laadittu suunnitelmia. Kuitenkin useammat muutosehdotukset ovat jääneet toteuttamatta, minkä vuoksi rakennuksen alkuperäisyysaste on säilynyt korkeana.

Talonmiehen asuntona toiminut piharakennus edustaa suomalaista jugendkauden arkkitehtuuria. Rakennuksella on kaksi varsinaista julkisivua, jotka avautuvat sisäpihalle etelään ja länteen. Pohjois- ja itäseinät ovat suorat ja ikkunattomat. Läntinen pääjulkisivu on jaoteltu ja muotoiltu erilaisiin osiin, joista pohjois- ja eteläpääty erottuvat omina kappalemaisina osinaan. Pohjoispääty toimi alunperin hevostallina ja eteläpääty talonmiehen asuntona. Sisäänkäynti asuntoon on syvennyksessä pienen portaan ja katoksen kautta. Eri kokoiset ja muotoiset ikkunat tuovat julkisivuihin vaihtelevuutta.

Rakennuksen ulkoasu on säilynyt lähes muuttumattomana. Suurin muutos on kellarin ulkoportaan katoksen rakentaminen. Ikkunat ovat alkuperäiset, mutta ikkunoiden vesipellit ovat uusittu, huonokuntoiset tai puuttuvat kokonaan.

Asunnossa ei ollut alunperin sisä vessaa ja hevostallin viereinen tila toimi käymälänä. Asuntoon rakennettiin wc-tila 1930- ja 1940-lukujen vaihteessa. Muilta osin rakennuksen tilasarja on lähellä alkuperäistä. Wc-tilan rakentamisen lisäksi asunnon keittiö on sittemmin uusittu, sisäpintoja maalattu ja alakattoon on kiinnitetty akustoivia levyjä.

Tässä selvitystyössä löydettyjä piharakennuksen arvokkaimpia, ajalleen tyypillisiä ja tulevaisuudessa korjaus- ja muutostöissä huomioitavia säilytettäviä piirteitä ovat:

- *Julkisivujen yleisilme sekä materialiteetti, jotka ovat säilyneet alkuperäisinä tai alkuperäisen kaltaisina. Räystäs- ja kattomuodot.*
- *Alkuperäiset sisäänkäynnit ja ulko-ovet*
- *Rakennuksen kaikki ikkunat. Ikkunat ovat alkuperäisiä heloineen ja ikkunapenkkeineen. Ikkunoihin on toteutettu pieniä ikkunakohtaisia kunnostuksia vuosien varrella.*
- *Asunnon tilasarja ja kaikki sisäovet karmeineen. Oviaukot ovenkarmeineen ovat alkuperäiset. WC-tilan oviaukko ja ovi ovat rakennettu 1930-luvulla.*
- *Kaakeliuunit entisissä asuinhuoneissa (106 & 107).*
- *Entisen tallin (110) sisäporras ullakolle ja tallin yläpuolinen parvitila. Myös ullakolle johtava metalliovi on alkuperäinen.*

LÄHTEET

Julkaisut

Aitasalo Aimo, 1982. *Ylioppilastalo*. Tampereen ylioppilastalosaatiö.

Ashby Charlotte, 2007. *Words and Deeds - National style versus modernity in finnish architecture 1890-1916*. University of St Andrews.

Jokinen Teppo, 2020. *Arvorakennusten arkkitehti - Gustaf Nyström suunnittelijana ja opettajana*. PARVS, Helsinki

Kivinen Paula, 1982. *Tampereen jugend*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

Korkki Jari & Niemelä Jari, 1995. *Tutkimusmatkoja Tampereen taloihin*. Tampere-Seura. Kirjapaino Hermes, Tampere

Leskinen Marjatta; Jaakkola Juha, 1998. *Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998*. Tampereen kaupungin kaavoitusyksikkö. Tammer-Paino Oy Tampere 1998.

Liuttunen Antti & Toivola Iris, 2018. *Kadonneet kaunottaret - Tampereen rakennushistoriaa*. Tampereen museot. Tallinna Raamatutrükikoja OÜ

Mukala Jorma, 2010 (1999). *Metso, Voima, Tuulensuu, Tampereen arkkitehtuuria*. Tampere Seuran 119. julkaisu. 2. painos.

Rasila Viljo, 1988. *Markkinapaikasta tehdaskaupungiksi. Teoksessa: Tampereen historia 1, Vaiheet ennen 1840-lukua*. Tampereen kaupunki

Rihlama Seppo, 1968. *Rakennustaidetta Tampereella*. Werner Söderström osakeyhtion kirjapaino, Porvoo

Salminen Tapio, 2011. *Tammerkosken keskiaika*. Teoksessa: Lind Mari, Antila Kimmo, Liuttunen Antti; *Tammerkoski ja kosken kaupunki*. Tampereen museot

Standertskjöld Elina, 2006. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1900-1920*. Karisto Oy, Hämeenlinna

Tammerfors Nyheter, Kansalliskirjasto

04.06.1901, nro 104, s. 2. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/706541?page=2> [27.3.2025]

19.06.1901, nro 115, s. 3. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/706550?page=3> [27.3.2025]

12.10.1901, nro 97 s. 3. *Arbetena å Föreningsbankens nya hus*. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/705888?page=3> [27.3.2025]

15.05.1902, nro 92, s. 2. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/706777?page=2> [27.3.2025]

23.05.1902, nro 76, s. 2. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/706009?page=2> [27.3.2025]

27.05.1902, nro 99, s. 2. *Suomen yhdyspankin uusi pankkihuoneisto Tampereella* <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/706785?page=2> [27.3.2025]

24.06.1903, nro 118, s. 2. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/719016?page=2> [27.3.2025]

Tampereen kaupunki, 2022. Asunto ja kiinteistölautakunnan kokous 20.4.2022. [https://tampere.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Asunto_ja_kiinteistoumllautakunta/Kokous_2042022/Kiinteiston_8371021329_myyminen_SASKY_ko\(371624\)](https://tampere.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Asunto_ja_kiinteistoumllautakunta/Kokous_2042022/Kiinteiston_8371021329_myyminen_SASKY_ko(371624)) [8.4.2025]

Tampereen kaupunki, 2025. Tampereen museoiden Siiri-tietopalvelu <https://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://tampere.fi/kyy/12466043503571035283199> [8.4.2025]

Tengbom Eriksson Arkkitehdit Oy, 2013. *Korttelisuunnitelman laadinta kaupunginosa II Kortteliin 13. Historiallinen katsaus, liittyminen kaupunkirakenteeseen, tonttikortit*. 5.9.2013. Tampereen kaupunki. <https://ekstrat.tampere.fi/cgi-bin/kaava/kaavadoc?8418> [24.3.2025]

Tuomi Timo et al. 1998. *Rautaiset rakenteet: rauta ja teräs suomalaisessa arkkitehtuurissa*. Suomen rakennustaiteen museo, Helsinki

Arkistot ja tietokannat

Aalto-yliopiston arkisto (AYA).

Etelä-Karjalan museo (EKM).

ELKA- Elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA).

Helsingin kaupunginmuseo (HKM).

Kansallisarkisto (KA).

Kansan arkisto (KAO).

Kansalliskirjasto Doria (KKD).

Kansallisgalleria - Ateneumin taidemuseo (K-AT).

Museovirasto (MV).

Postimuseon kokoelmat (PM).

Suomen valokuvataiteen museo (SVM).

Tampereen kaupunginarkisto (TKA).

Tampereen kaupungin karttapalvelu (OSKARI).

Tampereen rakennusvalvonnan arkisto (RAVA).

Vapriikin kuva-arkisto (VKA).

LIITTEET

Liitteet jatkuvat erillisessä dokumentissa